

Orpana 1/2010

**Tampereen seudun
sukututkimusseura**

Julkaisupäivä 11.1.2010

Toimitus: Johanna Kurela
Taitto: Tmi Lehtiapu, Marja Rissanen
Painatus: Esaprint, Tampere

ISSN 0359-128X

Seuran osoite

Tampereen seudun sukututkimusseura ry
Kuoppamäentie 34 B 18
33800 Tampere

Seuran tilinumero

Nordea Tampere 114630-7209098

Seuran www-osoite

www.tamsuku.fi

Sähköpostiosoitteet

seura@tamsuku.fi
Hallitusten jäsenten ja toimihenkilöiden
sähköpostiosoitteet ovat muotoa
etunimi.sukunimi@tamsuku.fi.

**Seuraava Orpana ilmestyy 6.9.2010.
Siihen tarkoitettujen artikkeleiden on
oltava perillä viimeistään 16.7.2010.**

HALLITUS JA TOIMIHENKILÖT

Tiedot voimassa kevään 2010 vuosikokoukseen asti. Hallituksen jäsenet merkitty tähdellä.

Puheenjohtaja

Raine Raitio *
puh. 050 553 6863

Sihteeri

Hilja Toivio *
Kuoppamäentie 34 B 18
33800 Tampere
puh. 050 593 1832

**Jäsenasiat, osoitteenmuutokset,
uudet jäsenet**

Riitta Kuukka
Arkkitehdinkatu 26 A 15
33720 Tampere
puh. 0400 622 465

Varapuheenjohtaja, ohjelma-asiat

Tiina Miettinen *
Nahkatehtaankatu 7 B 41
33270 Tampere
puh. (03) 344 4599

Rahastonhoitaja

Marja Laine *
Sillansalmentie 17 A
36240 Kangasala
puh. 040 552 7267

Retket

Jukka Sirén
Hirvenojantie 12
36200 Kangasala
puh. 050 337 7860

Webmaster

Heikki Nurmi *
Koiramäenkatu 19
33580 Tampere
puh. 044 364 7487

Orpanan toimitus

Johanna Kurela *
Sorsapuisto 1 A 10
33500 Tampere
puh. (03) 261 2292

Julkaisujen myynti ja tilaukset

Irma Vainio
Sammonkatu 13 C 66
33540 Tampere
puh. 050 561 8266

Kirjastonhoitaja

Marja-Leena Kuusi
Tavattavissa Mäkelän kabinetissa kirjaston
aukioloaikoina.

Puheenjohtajan palsta

Kehitys kehittyy

Sukututkimus näyttää helpottuvan päivä päivältä digitointihankkeiden edetessä.

Jos kaikki arkistolaitoksen suunnitelmat toteutuvat, niin lähivuosina luotettavan sukututkimuksen tekeminen onnistuu monilta osin jo omalta tietokoneelta käsin. Useat sukututkijat näyttävät jo nyt seurustelevan pääosin kotikoneensa kanssa, mistä kertovat mm. Tampereen kaupunginkirjaston Metson yhä harvenevat rivit mikrofilminlukulaitteiden luona.

Kansallisarkiston digitaaliarkistossa on jo saatavilla monia tärkeitä lähteitä. Paljon käytetyn Suomen Asutuksen Yleisluettelon lisäksi tarjolla on mm. henkikirjoja, maakirjoja, voudintilejä ja karttoja. Tärkeimmät ja eniten käytetyt lähteet kuten kirkonkirjat tulevat myös saatavillemme internetiin. On kuitenkin muistettava, että arkistoihin jää edelleen valtaisa määrä erilaista aineistoa, joka ei tule ehkä koskaan digitaaliseen muotoon. Hyvän sukututkimuksen tekeminen tulee vaatimaan yhä erilaisten arkistojen käyttöä ja niiden sisältämän arkistoaineiston tuntemista.

Mikäli joku lukijoistani on tehnyt arkistojen kätköistä mielenkiintoisia löytöjä, niistä voi ilmoittaa Orpan toimitukselle. Pienetkin viitteet tai vinkit voivat olla arvokkaita toisille sukututkijoille.

Annan seuraavaksi arkistoon matkaaville yhden vinkin. Suurin osa suomalaisista on kotoisin maaseudulta. Tuntuu silti kummalliselta, että pitäjänhistorioiden kirjoittajia lukuun ottamatta juuri kukaan muu ei ole tutkimuksissaan käyttänyt Kansallisarkistossa säilytettävän Maataloushallituksen arkistoon sisältyviä maatalouslaskentoja. Niistä sukututkija saa helpolla lihaa luiden ympärille.

Jos ei ole koskaan käynyt missään arkistossa, voi arkistoihin tutustumisen aloittaa vaikka viime elokuussa avatusta uudesta Hämeenlinnan maakunta-arkistosta. Arkisto sijaitsee lähellä Hämeenlinnan rautatieasemaa, joten sinne on helppo löytää. Tutkijatilat ovat huomattavasti kasvaneet entisistä. Myös arkiston hyvään kirjastoon kannattaa tutustua, sillä kaikki aineisto ei ole vielä luettavissa internetistä.

Raine Raitio

Sukututkimuspäivä Sampolassa

TEEMANA

ITÄMEREN ALUE

Tampereen seudun sukututkimusseura ry järjestää tuttuun tapaan perinteisen sukututkimuspäivän lauantaina 16.1.2010 Sampolassa (Sammonkatu 2, Tampere) klo 10.00-16.00.

Tänä vuonna sukututkimuspäivän teemana on Itämeren alue. Tule kuuntelemaan kiehtovia tarinoita keski- ja uuden ajan taitteen elämänpiiristä Itämeren alueella!

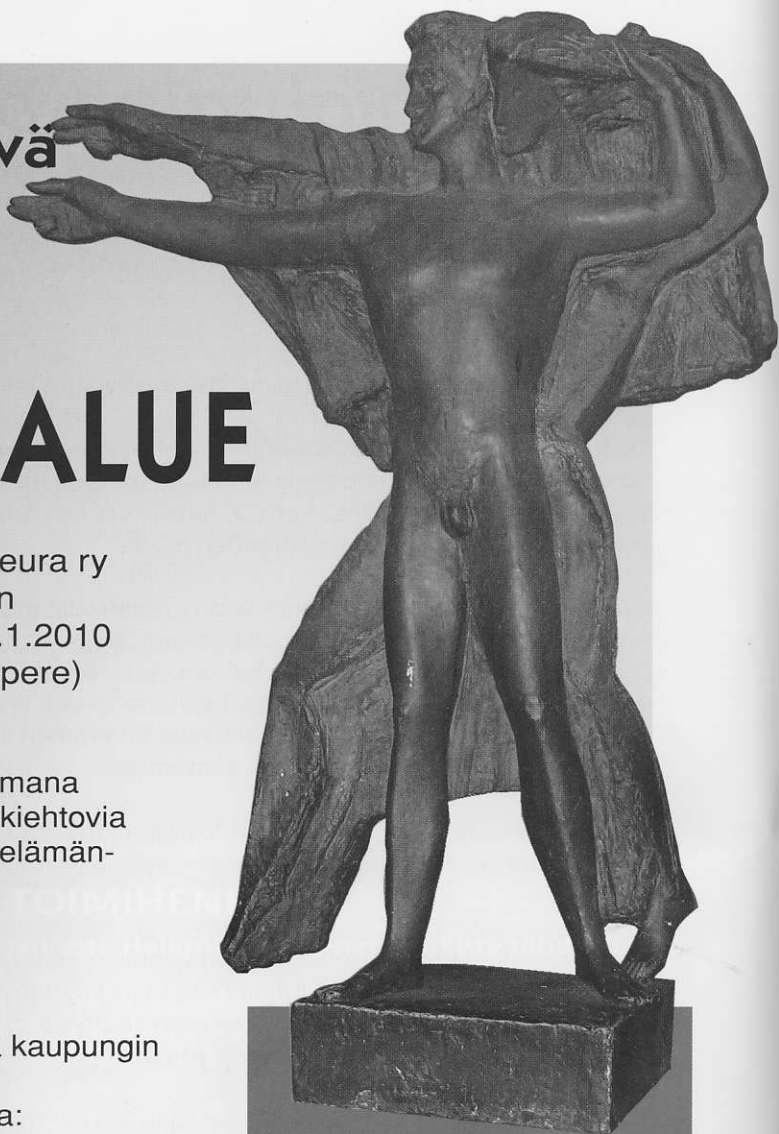
OHJELMA

klo 10.00	Näyttely avataan
klo 11.00	Tilaisuuden avaus ja kaupungin tervehdys
klo 11.15-12.00	Fil. maist. Maija Ojala:
Pellavankutoja Peter Ecken verstaassa. Myöhäiskeskiajan käsityöläisammattikunnat Itämeren alueella
klo 12.00-13.00	Lounastauko
klo 13.15-14.00	Fil. maist. Miia Ijäs:
Suvun, säädyn ja valtion puolesta. Puola-Liettuan aateliston toiminta 1500-luvulla
klo 14.15-15.00	Fil. tri Raisa Toivo:
Noitavaimo ja neitsytäiti – naisten tarinoita uskosta keskiajalta uuden ajan alkuun
klo 16.00	Näyttely suljetaan

Juhlistamme tapahtumassa myös alkavaa suomalaisen sukututkimuksen 350-vuotisjuhlavuotta pienellä näyttelyllä erilaisista sukutauluista aina 1500-luvulta nykypäivään asti. Aulassa on sen lisäksi entiseen tapaan näytteilleasettajia ja julkaisujen myyntiä.

Tapahtuma on kaikille kiinnostuneille avoin ja maksuton.

Tervetuloa mukaan!

Näytteilleasettajien ja myyjien pöytävaraukset
Pöydät 20 €,
sukuseuroilta 10 €.

Varauksia ottaa vastaan
Tiina Miettinen:
tiina.miettinen@
tamsuku.fi

Kevään jäsenillat **HUOMIO!** Tampereen Pantin auditoriossa

Vanhan kirjastotalon yllättäen lisääntyneen käytön vuoksi seura ei ehtinyt saada varatuksi tuttua luentosalia ensi kevään jäsenilloiksi. Keväällä jäsentilaisuudet järjestetään poikkeuksellisesti Tampereen Pantin auditoriossa (Puutarhakatu 11, sisäpiha). Syksyllä 2010 päästään jälleen takaisin Vanhan kirjastotalon tiloihin.

OHJELMA

- 26.1.2010 Pj. Raine Raitio: Maataloushallituksen arkistoon kuuluvat maatalouslaskennat
9.2.2010 Fil. tri, dos. Marko Tikka: Tampere ja Suomi 1939 – millainen Suomi joutui sotaan?
23.2.2010 Fil. lis. Sami Suodenjoki: Käräjiltä vaaliurnille. Maalaistyöläisten protesti ja järjestäytyminen 1900-luvun alussa
9.3.2010 Fil. maist. Seija-Leena Nevala-Nurmi: Lotat ja suojeluskunnat talvisodassa
23.3.2010 Vuosikokous
6.4.2010 Fil. maist. Markku Haapanen: Isoviha Längelmäveden seudulla
20.4.2010 Prof. Kalevi Lauslahti: DNA sukututkimuksessa ja väestön juurien tutkimisessa

Ohjelma löytyy myös internetistä osoitteesta www.tamsuku.fi.

Kevään jäsentilaisuudet järjestetään poikkeuksellisesti Tampereen Pantin tiloissa Puutarhakadulla. Talo sijaitsee aivan kaupungin keskustassa keskusvirastotalon ja Anttilan tavaratalon lähellä osoitteessa Puutarhakatu 11. Auditorioon päästään kulkemalla porttikäytävää sisäpihalle.

Auditorion sisäänkäynti on hieman huomaamattomasti pihan kulmassa. Sisällä odottaa valoisa ja moderni luentosali.

Tervetuloa!

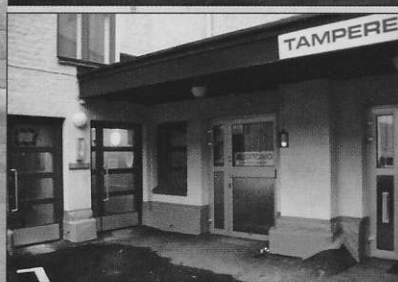
Kirjaston aukioloajat

Seuran kirjasto on keväällä 2010 poikkeuksellisesti avoinna vain kerran kuukaudessa Vanhan kirjastotalon (Keskustori 4) Mäkelän kabinetissa. Kirjasto on avoinna seuraavina tilistaina:

26.1.2010	klo	17.00–17.45
23.2.2010	klo	17.00–17.45
23.3.2010	klo	17.00–17.45
20.4.2010	klo	17.00–17.45

Kirjastonhoitajina toimivat Marja-Leena Kuusi ja Hanna Turppa. Heidän sähköpostiosoitteensa on muotoa etunimi.sukunimi@tamsuku.fi.

Kirjaston päivitetty kirjaluettelo löytyy seuran internetsivuilta osoitteesta www.tamsuku.fi.

Muistojen juhlaa

Kuvia seuran 30-vuotisjuhlasta

Kuva Marja Laine

Sirkka Valli on Tampereen seudun sukututkimusseuran perustajajäseniä. Hän osallistui 18.4.1979 järjestettyyn seuran perustavaan kokoukseen yhdessä 18 muun sukututkijan kanssa. Sirkka Valli on tutustunut kaikkiin seuran toimihenkilöihin 30-vuotisen jäsenyytensä aikana. Tässä hänen seuranaan ovat Orpanan toimittaja Johanna Kurela ja seuran puheenjohtaja Raine Raitio.

Kuva Hilja Toivo

Juhlapäivän alkoi Tutustu sukututkimukseen -tilaisuudella, joka oli kaikille sukututkimuksesta ja sen aloittamisesta kiinnostuneille tarkoitettu vapaamuotoinen tapahtuma. Vanhalle kirjastotalolle tulikin lukuisia asiasta kiinnostuneita saamaan alkeistietoa sukututkimuksesta. Myös moni nykyisistä jäsenistä oli tullut paikalle jo hyvissä ajoin perehtymään sukututkimusaiheiseen näyttelyyn, ostamaan myynnissä ollutta kirjallisuutta ja ennen kaikkea tapaamaan ystäviään, tuttaviaan ja sukulaisiaan.

0.10.2009

30 vuotta

Iltapäivällä jäsenistölle tarjottiin vanhanajan pullakahvit. Pääksi pukeutunut seuran jäsensihteer Riitta Kuukka tarjoili mm. herrasväenpipareita ja juhlakranssia.

Kuva Marja Laine

Kuva Hilja Toivio

Juhlaväkeä oli tullut ilahduttamaan myös suomalaisen sukututkimuksen isä Jalmari Finne eli hämmästyttävästi esikuvaansa muistutava Jussi Lehtonen, joka toimii Kangasalan matkailuoppaana. "Jalmari Finnen" kainalossa on seuran ohjelma-asioista vastaava Tiina Miettinen Hauhon kansallispukuun pukeutuneena.

Kuva Heikki Nurmi

Marja Laine ja Irma Vainio olivat pukeutuneet, kuten muutkin seuran juhlaa järjestäneet naiset, vanhan ajan mieleen tuoviin pukuihin.

Kuva Hilja Toivio

Juhlapäivä huipentui illalliseen ravintola Heinätorilla. Pöydän isäntänä on Jukka Sirén.

Juhlavuoden tilaisuuksia järjestivät seuran sihteeri Hilja Toivio (ylärivissä vasemmalla), rahastonhoitaja Marja Laine, jäsensihteeri Riitta Kuukka, webmaster Heikki Nurmi, onnittelumuistamisista vastaava Marja Lintula, julkaisujen myynnistä vastaava Irma Vainio sekä (alärivissä) varapuheenjohtaja, ohjelmavastaava Tiina Miettinen, seuran puheenjohtaja Raine Raitio ja Orpanan toimittaja Johanna Kurela. Kuvasta puuttuu retkivastaava Jukka Sirén.

Tunnettu sotilas, Karl von Konow

Von Konow ja hänen korpraalinsa

Käy miekkaan, kimpoo päin vihankalvas mies:
"Mit' uskallat, sa ryökäle? Herrankies!
Nyt luines, nahkoines piru otti sun,
Lyöt päällysmiestä keskellä ottelun!"

Upp sprang han, drog sin värja, av vrede blek:
"Vad har du understått dig, krabat?" han skrek,
"Nu skall dig djävuln taga med hull och hår
Då mitt värsta striden din chef du slår."

Näin kertoo kansallisorunailijamme J. L. Runeberg (1804–1877) Vänrikki Stoolin tarinoissa von Konowin ja hänen korpraalinsa välisestä kohtauksesta. Korpraali Brask oli työntänyt von Konowin kumoon vihollisen luodin tieltä, mutta tämä luuli alaisensa suutuksissaan lyöneen häntä. Karl von Konow oli juuri ehtinyt moittia varsin kovasanaisesti sotilaitaan epätarkasta aseiden käytöstä, kun hän saman tien havaitsi makaavansa maassa.

Runo tunnetaan yleisesti, mutta kaikki eivät tiedä, mitä joukkoa von Konow johti. Runosta ei ilmene, mistä Suomen sodan taistelusta oli kyse, ei myöskään von Konowin kotipaikka eikä syntyperä. Hänen elämänvaiheensa liittyvät varsin läheisesti Ylä-Satakunnan (nykyisen Pirkanmaan) ja Porin jalkaväkirykmentin historiaan.

Suvun juuret Brandenburgissa

Suku, von Konow, on peräisin Kunowin kylästä Brandenburgin Prignitzistä, josta he siirtyivät Inkerinmaalle. Perheen oli pakko muuttaa Suomeen isonvihan aikana, koska tsaari Pietari ryhtyi rakentamaan nimikkokaupunkiaan Nevan suulle Kono-wien maille.

Lapsuus Ylä-Satakunnassa

Karl Johan von Konow syntyi 2.1.1773 Akaassa Viialan kartanossa, jonka hänen isänsä Gregori von Konow omisti vuoteen 1775 asti.

Gregori von Konowista tiedetään, että hän toimi mm. työnjohtotehtävissä 1774–1778 Lempäälässä Rikalan kanavarakennuksella. Kanava ei valmistunut koskaan, sillä valtion rahat hupenivat mm. "Kustaan sotaan". Gregori von Konow oli myös nimitettyä 1775–1778 Porin rykmentin majoitsemestariksi, jonka puustellina oli Hinttala Pirk-

Tämän lyijykynäpiirroksen uskotaan esittävän Karl Johan von Konowia (1773–1855), joka Suomen sodan aikana toimi Vesilahden komppanian päällikkönä. Alkuperäispiirros on Tukholman kuninkaallisessa kirjastossa.

kalassa. Entiseen virkataloon on nykyisin sijoitettu Nokian kotiseutumuseo.

Isän erottua majurin arvoisena sotapalveluksesta perhe muutti Hausjärvelle Karan kartanoon, joka oli hankittu perheen hallintaan. Gregori von Konow kuoli 1809 Vesilahden Vakkalassa.

Karl Johan von Konowin äiti Ulrika Blåfield oli kotoisin Sääksmäen Jutikkalasta.

Sukua asui lähipitäjissä enemmänkin. Serkku Katarina von Konow oli Suoniemen Kauniaisissa avioitunut saksalais-tanskalais-ruotsalaista syntyperää olevan luutnantti Kasper Roupén kanssa. He asuivat jonkin aikaa Lempäälän Nurmella Tiuralan luutnantin puustellissa.

Kadettikoulusta hovipojaksi

Aikansa tavan mukaan Karl Johan merkittiin kaksivuotiaana Hämeenlinnan rykmenttiin "vapaaehtoisena" (*volontär*) ja Savon rykmenttiin seitsemän vuotta täytettyään. Varsinainen sotilaskou-

lutus, joka kesti kaksi vuotta, alkoi 13-vuotiaana Haapaniemen kadettikoulussa.

Kadettikoulusta päästyään Karl Johan joutui tositoimiin 1788–1790 ”Kustaan sodassa”. Sen jälkeen hän palveli mm. kuningattaren hovipoikana (*Camar Pagen*) Tukholmassa ja eri joukko-osastoissa, kunnes sai luutnantin vakanssin 20-vuotiaana Porin jalkaväkirykmentissä. Kapteeniksi hänet ylennettiin 1802.

Komppanianpäällikkönä

Viisi vuotta myöhemmin Ruotsi-Suomi oli jälleen sodassa, tällä kertaa Pommerissa, jonne ranskalaiset kenraali Bernadotten johdolla olivat tunkeutuneet. Stralsundia oli puolustamassa 10000 ruotsalaista, heidän mukanaan myös joukko-osastoja Suomesta, mm. yksi pataljoona Porin jalkaväkirykmentistä. Stralsundista ruotsalaiset joutuivat perääntymään Rügenin saarelle. Ruotsalainen eversti Johan Toll sai kuitenkin neuvotelluksi sopimuksen, jonka perusteella kaikki ruotsalaiset joukot saatiin vedetyksi emämaahan. Pommerin retkellä oli mukana myös Karl von Konow ja hänen serkunsä Katarinan poika, 23-vuotias korpraali Sebastian Roupé, joka sai piirityksen aikana urhoollisuusmitalin.

Seuraavaksi taisteltiin Suomen maaperällä 1808-1809. Sodan alkaessa Karl von Konow toimi Vesilahden komppanian päällikkönä. Komppanian normaalivahvuuteen kuului 128 ruotusotamiestä, joista 56 oli Vesilahdesta, 36 Lempäälästä, 30 Pirkkalasta sekä kuusi Messukylästä. Koska sotilaita oli eniten Vesilahdesta, komppania nimettiin sen mukaan.

Suomen sota alkoi helmikuussa 1808. Maata puolustavat joukot olivat perääntyneet, kunnes ne Siikajoella 18.4.1808 Adlercreutzin johdolla pysäyttivät vihollisen etenemisen. Siikajoella Karl von Konow sai ruhjevammoja tykinammuksesta. Ruotsalaiset etenivät vähitellen kohti etelää saatuttaen pieniä voittoja.

Lapuan taistelu 14.7.1808

Heinäkuulla seurattiin venäläisiä Kauhavalta Lapualle. Koko matka oli yhtä etuvartiokahakkaa, ”...puu puulta ryssä pois veti joukkojaan” (*”...och fienden kom undan stam till stam”*). Silloin von Konow toi julki tyytymättömyytensä.

”Hiis vie”, hän ärjyi, ”ei suju ensinkään, kyll’ lentää kuoret männyistä, sen mä nään, vaan ryssä puitten suojassa pääsee pois, te tähtäätte, kuin silmiä teill’ ei ois.”

”Fördömt” så röt han åter, ”det går ej bra, jag ser hur barken ryker från tallarna, men ryssen står bredvid dem, och han går fri, var är ert öga, gossar, hur sikten I!”

Saman tien hän kellahti kumoon Braskin iskusta.

Runoilija J. L. Runeberg oli lukenut tapahtumasta kertovan jutun Helsingfors Morgonblad -sano-

malehdestä 1842 ja kirjoitti siitä runon ”Von Konow ja hänen korpraalinsa”. Karl von Konow itse on vahvistanut kertomuksen todeksi. Runeberg kertoo majuri von Konowista, mutta tiettävästi Karl von Konow sai majurin arvon vasta erotesaan Ruotsin kruunun palveluksesta 1810.

Lapuan aukeilla porilaiset joutuivat aluksi ahdinkoon, mutta sitten lähtivät rynnäkköön hurraata huutaen saaden venäläiset perääntymään. Karl von Konowin johdolla Vesilahden komppania hyökkäsi Lapuan Isokylään. Hänet palkittiin Lapuan taistelun jälkeen Ruotsin Kalparitarikunnan ritarimerkillä. Serkun poika Sebastian Roupé haavoittui Lapuan taistelussa, jossa hänen sisarensa Hedvigin mies, vänrikki Henrik von Qvanten kaatui. Sebastian Roupé ylennettiin vielä samana vuonna kersantiksi ja sitä seuraavana vääpeliksi. Lapuan voittoa ei osattu hyödyntää, takaa-ajo keskeytettiin, ja vihollinen pääsi helposti perääntymään. Karl von Konow erosi Ruotsin armeijasta 22.5.1810 majurin arvoisena.

Pataljoonan komentajana

Sotilasura jatkui Suomen suuriruhtinaan palveluksessa vuodesta 1812 Suomen toisen jääkärirykmentin pataljoonan komentajana. Hänet kirjatettiin 1818 Suomen ritarihuoneen jäseneksi ja ylennettiin everstiluutnantiksi 1819. Vuonna 1824 hänestä tuli Suomen toisen jalkaväkirykmentin, Hämeenlinnan pataljoonan komentaja.

Karl von Konow erosi sotapalveluksesta everstinä 1825 vain 52-vuotiaana. Eropäätöksen aiheutti käytöksellään kenraalikuvernööri A. A. Zakrewsky, joka suhtautui yleensäkin suomalaisiin silmiinpistävän töykeästi. Tarkastaessaan Hämeenlinnan pataljoonaa hän ei sanojaan säästellyt. Seurauksena oli, että sodassa kunnostautunut von Konow katsoi kenraalikuvernöörin loukanneen hänen sotilaskunniaansa ja jätti eronpyyntönsä, vaikka Zakrewsky tiettävästi oli pyytänyt jälkeenpäin anteeksi kiivastumistaan.

Valtio puolestaan ei myöntänyt Karl von Konowille eläkettä, johon hänellä sotilasarvonsa, ikänsä ja palvelusvuosiensa mukaan oli oikeus. Hän sai kuitenkin Ruotsin valtiolta jonkinlaisen eläkkeen täydennysosan.

Suurperheen isä

Suomen sodan päätyttyä Karl von Konow vihittiin avioliittoon Teivaalan kartanossa, Ylöjärvellä 1810 maanmittauspäällikkö Adolf Beckerin tyttären Agata Kristinan kanssa, joka oli silloin täyttänyt 16 vuotta. Perheeseen syntyi 11 lasta. Nuoren äidin kaksi ensimmäistä lasta kuoli kohta syntymänsä jälkeen.

Seuraava poika, Adolf, menehtyi sairastuttuaan 18-vuotiaana. Johan Karlin kohtalona oli kaatua Kaukasiassa 28 vuoden ikäisenä. Bernt opiskeli tuomariksi, mutta hänkin kuoli naimattomana. Johan Emil palveli sotilaana sekä Venäjällä että Suomessa ja yleni everstiksi. Hän omisti Sääksmä-

ellä Lahisten kartanon vuodesta 1882. Nykyään kartano on edelleen Johan Emil von Konowin jälkeläisten omistuksessa.

Karl von Konowilla oli lisäksi kolme tytärtä, Juliana, Augusta ja Agata. He elivät naimattomina ja saavuttivat varsin korkean iän. Kaksi poikaa, jotka syntyivät 1830-luvun alussa, eivät eläneet vuotakaan.

Perhe asui aluksi Agatan vanhempien luona Teivaalan kartanossa, kunnes Karl von Konow hankki omistukseensa Pirkkalasta Haapaniemen kartanon 1824. Viisi nuorinta lasta syntyi siellä. Perhe muutti 1840-luvulla Västanfjärdiin ja myöhemmin vielä Hattulaan.

Seuramies ja maanviljelijä

Karl von Konowin ulkonaisesta olemuksesta on annettu ristiriitaisia tietoja. Eräiden tietojen mukaan hän oli keskikokoinen ja vanttera, toisten mukaan pitkä ja laiha. Runeberg kertoo, että "hän huuli lerpäss' ampui ja kiroili" ("han hängde nedra läppen och sköt och svor"). Leiriolosuhteissa ja lasin ääressä hän saattoi kiroillen kertoa mielikuvituksellisia kummitus- tai sotajuttuja. Naisseuras- sa hän osasi käyttäytyä ritarin ja herrasmiehen tavoin, olihan hänellä kokemusta myös hovista.

Karl Johan oli käytännön mies. Hän oli hyvin perehtynyt maanviljelykseen. Puutyöt, erityisesti rekien valmistus olivat hänen harrastuksiaan. Historia, matematiikka ja tykistöoppi kiinnostivat häntä. Karl Johanin harrastuksiin kuului myös huilunsoitto.

Vapaamuurari

Euroopalle 1700-luvun alkuvuosikymmenet merkitsivät tavallaan uuden ajan alkua lähes sata vuotta kestäneiden sotien jälkeen. Se merkitsi myös henkistä vapautumista, uuden aikakauden, valistuksen ajan alkua. Valistuksen aatteiden innoittamina syntyi monenlaisia seuroja ja järjestöjä. Tällöin keskiajan kivenhakkaajien ja kirkonrakentajien tradition pohjalta perustettiin miesten henkiseen rakentamiseen keskittyvä yhteisö – vapaamuurarijärjestö. Englannista ja Ranskasta vapaamuurari-ideologia levisi myös Ruotsiin 1730-luvulla.

Suomessa vapaamuurarityö alkoi 1750-luvun lopulla. Maahamme perustettuun St. Augustin

loosiin oli liittynyt 1800-luvun alkuun mennessä 460 miestä, useimmat upseereita ja muita yhteiskunnallisia vaikuttajia. Useat Suomen sotaan 1808–1809 osallistuneet upseerit kuten Johan Cronstedt, Odert von Essen, Karl Adlercreutz, Odert Gripenberg ja Karl von Konow kuuluivat vapaamuurarijärjestöön. Loosin istuntoja pidettiin Turussa, Helsingissä ja myöhemmin myös Tukholmassa. Vuonna 1822 Venäjän tsaari Aleksanteri I kielsi vapaamuuraritoiminnan Suomessa.

Viimeiset elinvuodet Hattulassa ja Helsingissä

Karl von Konow eli värikkään, antoisan ja monivaiheisen elämän. Hän erosi sotilaspalveluksesta everstin arvoisena, mutta perheen taloudellinen asema ei ollut koskaan kovin vakaa. Asuinpaikkaa muutettiin usein. Kartanot olivat vuokralta tai osittain velkana. Hän omisti Hattulassa Alhaisten kartanon vuodesta 1846. Karl von Konowin maallinen vaellus päättyi 1855 Helsingissä 82-vuotiaana. Kuolinsyyksi on ilmoitettu vanhuus.

Lauri Keskinen

Lähteet

Aatelisto, Suomen ritarihuone ja vaakunat. www.ritarihuone.fi.

Reijo Ahtokari – Eero Ekman: Näkymättömän temppelin rakentajat. Suomalaisen vapaamuurariuden historia. Otava, Helsinki 2004.

J. G. Collin: Lefnadsteckningar öfver de utmärktare personerna under kriget emot Ryssland åren 1809 och 1809. Osat I–II. Stockholm 1861–1862.

Einar W. Juva – Mikko Juva: Suomen kansan historia. III osa. Otava, Helsinki 1965.

Seth von Konow: Adliga ätten von Konow. Stockholm 1939.

J. L. Runeberg: Fänrik Ståls sägner.

J. L. Runeberg: Vänrikki Stoolin tarinat. Suomentanut Otto Manninen.

Juhani Saarenheimo: Vanhan Pirkkalan historia. Tampere 1974.

Tarkistettu ja laajennettu versio Lempäälä-Seura ry:n kotiseutujulkaisussa Lempäälän joulukuu 2006 ilmestyneestä artikkelista.

Escholenius- ja Nordlund-sukujen talonpoikaiset juuret

Eurajoen Kainun Eskolan ja Mullilan Pirin suku vuodesta 1540 noin vuoteen 1700

Eurajoelta lähteneiden pappis- ja virkamiessukujen Escholenius-Escholin ja Nordlund varhaisia polvia tunnetaan 1600-luvun alkuvuosikymmeniltä. Escholenius-nimeä käytti ensimmäisenä Eurajoen Kainun kylän Eskolan talon poika, joka koulutuksen myötä otti käyttöön nimen Nicholaus Marchi Escholenius (k.1688).¹ Hän toimi kotipitäjässään Eurajoella apulaispappina vuonna 1650 ja sittemmin Eurajokeen kuuluneen Luvian kappalaisena. Nils Escholeniuksen vaimo oli Uudenkaupungin pormestarin Kasper Eichmanin tytär Elisabet Eichman, Eurajoen kirkkoherra Georg Hornickin leski. Nils Escholeniuksen vanhemmista ei ole julkaistu tietoja, mutta hänen veljensä Markus ja Mats Eskilinpöjat tunnetaan.² Nils Escholeniuksen lapsista tunnetuin lieenee Gabriel Escholin, joka toimi muun muassa Uskelan kirkkoherrana. Hänen puolisonsa oli Barbro Alftan.³ Tuomiokirjoista löytyy maininta kahdesta muustakin pojasta, Nils ja Johan Escholinista. Tytär Anna oli ylioppilas Johan Laihianderin puoliso.⁴

Nordlund-nimeä käytti ensimmäisenä Eurajoen Mullilan Pirin Birger Johaninpojan ja Caisa Matsintyttären⁵ poika Tomas (s. noin 1714, k. 31.3.1766). Hänet tunnettiin ensin nimellä Tomas Wahander ja vuodesta 1739 Tomas Nordlund. Tomas toimi Eurajoen kirkkoherran apulaisena ja Vehmaan ensimmäisenä kappalaisena. Hän oli naimaton.⁶

Nordlund-nimen ottivat käyttöön myös Tomaksen kahden veljen koulua käyneet pojat. Porin Kokemäensaarella asuneen ratsutilallisen Mats Birgerinpojan ja Katarina Steenin poika Isak Nordlund (s. 30.12.1747, k. 10.8.1805) toimi pappina muun muassa Kokemäellä ja Lapissa. Hänen puolisonsa oli Katarina Elisabet Widqvist.⁷ Eurajoen Mullilan Pirin Simon Birgerinpoika ja vaimonsa Maria Matsintyttären⁸ poika oli samoin nimeltään Isak Nordlund (s. 26.12.1777, k. 3.11.1849). Hän toimi pappina Lapissa, Luvialla, Säkylässä ja Huittisissa. Hänen puolisonsa oli Albertina Helena Törnroth.⁹ Kummastakin Isakista jatkuu Nordlund-nimeä käyttävä suku. Luvialla vaikuttaneen Isak (Simoninpoika) Nordlundin haarasta on julkaistu K. I. Nordlundin vuodelta 1927 oleva sukuselvitys *Släkten Nordlund av Luvia*.¹⁰ Sitä on täydentänyt Håkan Olin vuonna 1962 ilmestyneessä selvityksessä *Tillägg till Släkten Nordlund av Luvia*. Muun muassa henkikirjatietojen perusteella Nordlundien esivanhempia voidaan jäljittää 1600-luvun alkupuolelle Birill Eskilinpökaan Mullista.

Molemmat suvut, Escholin ja Nordlund, polveutuvat samasta Eurajoen Kainun Eskolan talosta. Sukujohdot ovat selvitettävissä lähinnä tuomiokirja- ja voudintilitietojen (SAY) sekä Seppo Suvannon julkaisujen perusteella. Tila on nähtävästi saanut nimensä isäntänä vuosina 1577–1613 olleen Eskil Nilsinpojan mukaan.¹¹ Nimeä Eskola käytettiin tuomiokirjoissa jo ainakin vuonna 1624, jolloin edesmenneen Kainun Staffanin vaimo *Brita Eskola* oli haastettuna käräjille.¹² Tässä artikkelissa selvitetään Eskolan ja Pirin sukujen talonpoikaisia juuria ja jälkeläisiä vuodesta 1540 noin vuoteen 1700.

Suvun alkuvaiheet

Seppo Suvannon mukaan Eurajoen Kainun kylässä mainitaan monissa luottamustehtävissä veljekset Nils ja Erik Mårteninpojat. Vuonna 1544 he olivat jakaneet keskenään sukutilansa.¹³ Erik Mårteninpojan tila tunnetaan myöhemmin Liuttuna ja Nils Mårteninpojan tila puolestaan Eskolana.¹⁴

Isä Mårtenista ei löydy tietoja. Vuodelta 1587 tai 1588 säilyneessä tuomiokirjassa mainitaan kuitenkin hänen vaimonsa, Eskil Nilsinpojan isän äiti, joka oli ilmeisesti kotoisin Eurajoen Lapinjoen kylästä. Jöns Pävlinpoika Liinamaalta oli haastanut oikeuteen Eskil Nilsinpojan Kainusta 3 3/4 kyynärän peltomaasta, joka sijaitsi Kainun kylässä. Eskil Nilsinpoika kertoi, että hänen isänsä Nils on vaihtanut kyseisen maan itselleen ja antanut äitinsä perinnön Lapinjoenkylästä sitä vastaan. Koska Eskilillä ei ollut kirjoja, syitä eikä todisteita asiasta, lautamiehistöön 12 jäsentä harkitsivat niin, että kumpikin pysyköön omillaan, koska ei ole muita todisteita korkeamman ja toisenlaisen tutkinnan pohjaksi.¹⁵

Erik Mårteninpoika mainitaan Liutun isäntänä vuosina 1540–1590. Hänen omaisuutensa arvo oli vuoden 1571 hopeaveroluettelon mukaan 110: 2 markkaa. Hänellä oli ainakin kaksi lasta. Vuonna 1563 mainitaan Erikin tytär ja 1567 Erikin pojan vaimo.¹⁶ Ulla Heinin mukaan Eurajoen kirkkoherrana vuosina 1580–1587 ollut Matthias Eriki oli lähtöisin Kainun kylästä. Hän oli jo aikaisemmin toiminut Liedon kirkkoherrana. Nähtävästi hän oli Erik Mårteninpojan poika. Tähän viittaa myös tieto vuodelta 1631. Tällöin käsiteltäessä Kainun Juvalan talon asioitakäräjillä mainitaan *autuas herera Mats Liuttu*, jolla oli ollut aitta Kainun kyläs-

sä.¹⁷ Tuomiokirjoista löytyy lisäksi tieto, että Eurajoen Kirkonkylän Arvela oli Matthias Ericin suvun tila.¹⁸ Liutun seuraava isäntä vuodesta 1591 oli Jöns Jönsinpoika Liuttu, mutta tiedossa ei ole, mitä sukua hän oli edelliselle isännälle. Kirkonkylän Arvelan isäntänä oli jo tätä aikaisemmin Jöns Jönsinpoika vuoteen 1587, jonka jälkeen Arvelan sai haltuunsa pajari Per Michitanpoika (Per Ryss). Mahdollisesti kyse on samasta Jöns Jönsinpoikasta, joka mainitaan isäntänä suvun molemmilla tiloilla.¹⁹

Eskolana tunnettua tilaa vuosina 1544–1574²⁰ isännöinyt Nils Mårteninpoika oli Eskola-Escholenius- ja Piri-Nordlund-sukujen esi-isä. Hänet mainitaan lautamiehenä 24 kertaa.²¹ Vuoden 1571 hopeaveroluettelossa Nilsin omaisuuden arvo oli 139: 6 markkaa ja se sisälsi muun muassa kuparisesineitä, hevosen, kaksi härkää, neljä lehmää, 16 kappaletta nuorta karjaa ja kymmenen lammasta. Seppo Suvanto mainitsee veljesten Erikin ja Nilsin pitäneen tiloistaan hyvää huolta. Heidän elämänsä ei kuitenkaan ollut kovin vakaata. He tapelivat niin keskenään kuin muidenkin kanssa.²²

Nils Mårteninpojan poika Eskil Nilsinpoika oli tilan isäntänä vuosina 1575–1616.²³ Säilyneiden kärjäpöytäkirjojen mukaan Eskil oli lautamiehenä vuosina 1584–1588 ja 1600–1602.²⁴ Lukuun ottamatta edellä mainittua perintöasiaa häntä ei mainita kärjäjutuissa. Kuten jäljempänä käy ilmi, Eskilin vaimo oli todennäköisesti Mullilan Henrik Olofinpojan tytär.²⁵

Eskil Nilsinpojan kolme poikaa

Eskil Nilsinpojalla oli ainakin kolme poikaa. Heistä vanhin oli Staffan Eskilinpoika, joka esiintyy käräjillä jo vuonna 1600.²⁶ Hänestä tuli Eskolan viiden äyrin tilan seuraava isäntä vuonna 1614. Staffan oli elossa vielä 22.9.1620, jolloin hänet mainitaan todistajana käräjillä. Hän kuoli pian tämän jälkeen, koska hänen vaimonsa Brita oli kärjäpöytäkirjan mukaan leski 21.2.1622.²⁷ Vuosina 1624 ja 1630 käräjäi vaimo Margeta Huittisten Naatulasta tyttärensä Elin Perintyttären arkusta sisältöineen. Arkku oli jätetty Staffan Eskilinpojalle säilytykseen Elinin matkustettua Ruotsiin ja kuoltua siellä. Vuoden 1624 kärjäpöytäkirjassa nimetään Staffanin vaimoa Eskolan Britaksi. Asiaa oli käsitelty käräjillä jo vuonna 1612. Silloin Staffan oli vapauttanut itsensä 12 miehen valalla, koska paikalla ei ollut todistajia, kun tavarat pantiin kirstuun ja ne otettiin sieltä pois.²⁸ Staffanilla ja Britalla ei tiedetä olleen lapsia.

Staffanilla oli veli Markus Eskilinpoika. Vuonna 1620 käsiteltiin käräjillä tappelua, jossa Huhdin kyläläiset olivat lyöneen Staffanin ja hänen veljensä Markuksen päähän kaksi verihaavaa.²⁹ Markuksesta käytetään vuonna 1626 käräjillä nimeä Markus Eskola.

Mårten [Jöraninpoika Kainusta] haastoi mainitun Brita Matsintyttären koskien 20 kappanala peltoa, jonka Eskolan Markus oli vuokrannut kah-

della markalla rahaa kylvääkseen siihen ohraa. Hän ei kuitenkaan ollut kylvänyt sitä täyteen eikä myöskään antanut vuokrasta enempää kuin yhden markan rahaa. Markus oli luvannut ottaa pelton taas käyttöön syksyn tullen ja luopua siitä siten, mitä hän ei ollut tehnyt, vaan pitänyt kyseistä 20 kappanala 14 vuoden ajan. Tämän todistivat ja kertoivat Sigfrid Bertillinpoika Kainusta ja Henrik samasta kylästä valalla lakikirjan päälle.³⁰

Markus oli tällöin jo kuollut. Markuksen vaimo oli Margeta Matsintytär. Margetan sukulaisuussuhteita eskolalaisiin määritellään kärjäpöytäkirjoissa. Hänen sanotaan olevan Kainun Tomas Erikinpojan vaimo, jonka edellinen mies oli Staffan Eskilinpojan veli. Eskil Markuksenpojan sanotaan olevan hänen poikansa.³¹ Margetan toinen mies Tomas Erikinpoika oli Eskolan isäntänä vuosina 1622–1633. Vuodesta 1634 lähtien Eskolan isäntänä oli hänen poikansa Eskil Markuksenpoika.³² Tomas Erikinpoika oli elossa 16.–18.10.1638 käräjien aikaan, mutta kuollut seuraavien käräjien aikaan 13.–14.3.1638, jolloin Maisa Matsintytär, Tomas Erikinpojan leski esiintyi käräjillä.³³ Margetasta käytetään tuomiokirjoissa myös nimeä Margeta tai Maisa Eskola.³⁴ Hän oli todennäköisesti eurajokelainen, koska hänen vanhempansa omistivat maata Eurajoella. Vuoden 1636 kärjäpöytäkirjan mukaan käräjäitiin Suonperässä olevien heinien omistuksesta. Maisalla oli niittyihin laamanin Jöran Jönsinpojan tuomiokirje 23.2.1618. Sen mukaan hänen vanhempansa ovat ostaneet niityt Huhdin asukkailta.³⁵ Maisa kuoli todennäköisesti vuonna 1663, jolta vuodelta löytyy merkintä Eskil Markuksenpojan äidin hautauksesta.

Birill Eskilinpoika (k. 17.3.1651) Mullilasta on kolmas Eskolan Eskil Nilsinpojan pojista. Eurajoen käräjillä käsiteltiin 17.–18.3.1681 Suonperä-nimisen pellon omistussuhteita ja siinä yhteydessä sanotaan, että Mullilan Biril Eskilinpoika oli Kainun Eskolan talon poika.³⁶ Tämä käy ilmi myös toisestakin oikeusjutusta. Eurajoen käräjillä 17.–18.3.1691 todetaan muun muassa:

Anna Hansintytär Kainusta, joka asuu Eskolan perintötaloa siinä kylässä, haastoi perintötalonpoika Johan Davidinpojan Mullilasta koskien kolmasosaa Ylimylli-nimisestä jauhomyllystä. Myllysosuus oli kuulunut Annan edeltäjälle, mutta Anna ei ollut voinut nauttia noin 30 vuoteen enempää kuin viidesosan. Anna anoi että Johanille annetaan lailinen oikaisu, koska tämä yrittää kiistää isänsän edesmenneen Biril Eskelinpojan 10.1.1615 laatiman kauppakirjan veljensä Staffan Eskilinpojan kanssa, joka silloin asui Annan taloa. Anna pyytää myös vahingonkorvauksia siltä ajalta, kun ei saanut nauttia hyväkseen oikeudella itselleen kuuluvaa osuutta...³⁷

Birill Eskilinpoika ilmestyi Mullilaan 8 ½ äyrin tilan isännäksi vuonna 1612 ja hänen isännöitynsä jatkui vuoteen 1646.³⁸ Tila oli ratsutila 1620-luvulla.³⁹ Birill oli Eurajoen pitkäaikainen nimismies, ainakin vuodesta 1633 vuoteen 1648.⁴⁰ Tilasta käytetään Eurajoen ensimmäisessä rippikir-

jassa nimeä Hannula, mutta vuonna 1707 alkavassa rippikirjassa tila on merkitty nimellä Biri.⁴¹ Birillin vaimo oli vuoden 1634 henkikirjan mukaan nimeltään Margeta.⁴²

Vuonna 1629 käsitellään käräjillä juttua, josta selviää Birillin äidin suku.

Oikeuden eteen tuli Birill Eskilipoika Mullilasta, jonka hänen naapurinsa Falentin Mårteninpoika oli saattanut huhuun ja maineeseen, että hän olisi maannut erään irtolaisnaisen nimeltään Gert-rud Abrahamintyttären, joka on mainitun Birillin äidin veljen tytär, ja laittanut hänelle lapsen, vaikka hänellä oli niin silloin kuin nytkin aviovaimonsa...

Tapahtumista oli jo kulunut jo 17 vuotta ja syylliseksi tunnustautui Eskil Henrikinpoika [Tommila] Luvian Luodonkylästä. Huhua oli levittänyt Lavilan sukuun kuulunut Anna Mårtenintytär. Hänen tyttärensä Anna Balzarintytär kertoi, että hänen äitivainajansa oli ensimmäisenä pistänyt perättömän juorun liikkeelle kateuden tähden ja veli Falentin oli sitten levittänyt sitä.⁴³

Jutun perusteella voidaan olettaa Birillin äidin suku: äidin veljen tyttäreksi sanotaan Gertrud Abrahamintytär. Koska Abraham on varsin harvinainen nimi Eurajoella näihin aikoihin, on pääteltävissä patronymista ja ajoituksesta, että Birillin äiti oli Mullilan Kylä-Tokilan Henrik Olofinpojan tytär. Henrik Olofinpojan jälkeen Kylä-Tokilaa isännöi Abraham Henrikinpoika.⁴⁴

Eskolan sukuhaara

Markus Eskilipojalla ja Margeta Matsintyttärellä tunnetaan viisi lasta: Eskil, Nils, Mats ja Walborg sekä nimeltä tuntematon tytär. Eskil Markuksenpoika oli Eskolan isäntä isäpuolensa Tomas Erikipojan jälkeen vuosina 1634–1668.⁴⁵ Hän eli vielä pitkään tämänkin jälkeen. Vuonna 1688 hänen sanotaan olevan yli 90-vuotias.⁴⁶ Vuonna 1642 hänen veljekseen mainitaan Turun Akatemian opiskelija Nicolaus Marci (Escholenius).

Käräjäpöytäkirjan mukaan Lavilan jonkin veran päihtynyt vouti Anders Perinpoika oli muistanut Eskolan kohdalla matkallaan Kokemäelle häihin, että hänellä oli asiaa talon isännälle Eskil Markuksenpojalle. Paikalla Eskolassa oli kuitenkin vain hänen veljensä Nicolaus Marci. Kysyttyään isännän olinpaikkaa oli Anders mielestään saanut epäasiallisen vastauksen. Opetukseksi hän satoi Nicolauksen ja raahasi hevosen perässä kylän toiseen päähän. Pari päivää myöhemmin vouti onnistui saamaan Eskil Markuksenpojan käsiinsä, kun tämä oli tullut vastaan kirkkotiellä. Vouti satoi rimpuilevan Eskilin ja laahasi häntäkin tietä pitkin hevosen perässä. Paikalla oli muita talonpoikia, jotka kehottivat voutia menettelemään lain säättämällä tavalla. Kyse oli tappelun jälkiselvittelystä.⁴⁷

Eskil Markuksenpojan vaimoina mainitaan henkikirjoissa vuosina 1637–1674 Karin. Hänestä on merkintä myös Eurajoen ensimmäisessä rippikirjassa. Eskilillä ja Karinilla oli ainakin kuusi lasta: Brita, Margeta, Johan, Mats, Maria ja Walborg.⁴⁸ Brita ja Margeta Eskilintyttärien ja Mats Eskilipojan vaiheet eivät ole tiedossa. Johan Eskilipojasta tuli

Eskolan seuraava isäntä isän luopuessa tilanpidosta vuonna 1668. Johan kuoli vuoden 1684 tienoil-la, minkä jälkeen hänen vaimonsa Anna Hansintytär (s. n. 1648, k. 14.4.1729)⁴⁹ esiintyy käräjillä talon asioissa Anna oli todennäköisesti Eurajoen Kirkonkylästä Arvelan tytär.⁵⁰ Maria Eskilintytär vihittiin vuonna 7.9.1684 etunimeltä tuntemattoman Henrikinpojan kanssa Ulvilan Masiasta ja sisar Walborg Eskilintytär 10.6.1677 Markus Henrikinpojan kanssa. Markus oli Lapin Sorkan 8 äyrin Juson talosta, missä pariskunta mainitaan vuoteen 1704 saakka.⁵¹ Johan Eskilipojan ja Anna Hansintyttären poika Eskil Johaninpoika oli Eskolan seuraava isäntä.⁵²

Eskolassa eli myös kolmas veli Mats Markuksenpoika, joka mainitaan muun muassa Eskolan ensimmäisessä rippikirjassa ja Nicolaus Escholeniuksen veljenä käräjäpöytäkirjassa vuonna 1681. Eskolan rippikirjassa mainitaan vaimo Dordi, joka mahdollisesti oli Matsin vaimo.⁵³

Markus Eskilipojalla oli lisäksi ainakin kaksi tyttärtä. Vuonna 1659 käsiteltiin Eurajoen käräjillä Kainun Eskil Markunpojan ja [Euran] Panelian Jakob Jöraninpojan [Heinilä] vaimon Walborg Markuksentyttären sekä hänen veljiensä ja sisarensa välistä perintöasiaa.⁵⁴ Jakob Jöraninpoika isännöi Panelian 5 ½ äyrin Heinilää vuosina 1636–1669. Vuonna 1669 hänet mainitaan kuolleeksi. Vuonna 1667 Walborg mainitaan viimeisen kerran henkikirjassa. Hänen sanotaan olevan silloin sairaalloinen.⁵⁵ Eskolan Markus Eskilipojan toisen tyttären nimi ja vaiheet eivät ole tiedossa.

Pirin sukuhaara

Birill Eskilipojalla mainitaan lähteissä kaksi poikaa, David ja Clemet. David Birillinpoika oli nähtävistä vanhin poika. Hänestä tuli tilan seuraava isäntä. Veli Clemet Birillinpoika mainitaan henkikirjassa ensimmäisen kerran vuonna 1638 ja viimeisen kerran 1652. Kaikkina väli vuosina häntä ei mainita Eskolassa.⁵⁶ Tuomiokirjoissa hänet mainitaan joitakin kertoja Mullilasta⁵⁷ ja joitakin kertoja Vuohijoelta olevaksi. Vuonna 1656 hänen sanotaan olevan viestinviejä [*utridare*].⁵⁸

David Birillinpoika oli Hannula-Pirin tilan isäntänä vuosina 1647–1669.⁵⁹ Hän toimi Eurajoen nimismiehenä ainakin vuosina 1656–1659.⁶⁰ Hänen vaimonsa Margeta Bengtintytär esiintyi joitakin kertoja käräjillä. Margeta oli elossa vielä 19.–30.10.1687 käräjien aikaan.⁶¹ Vuonna 1651 venemies Erik Simoninpoika Kainusta oli solvannut vaimo Brita Eskilintytärtä Kainusta ja Margeta Bengtintyttären lankoa Clemet Birillinpoikaa. Margeta esiintyy jutussa todistajana.

Esiin astui Villam Henrikinpojan vaimo Brita Eskelintytär Kainusta ja ilmoitti oikeudelle, että kruunun venemies Erik Simoninpoika on syyttänyt häntä huoraksi ja että naimaton renkimies Clemet Birillinpoika Mullilasta olisi maannut hänet. Asia on käynyt niin, että Brita on ollut kutomassa palttinaa vaimo Margeta Bengtintyttären luona Mullilassa. Sinä aikana eräänä iltapäivänä neljä viikkoa sitten vaimo Margeta oli pyytänyt häntä me-

nemään makaamaan miehensä veljen, mainitun Clemetin, sänkyyn ... Kun mainittu Clemet tuli kotiin, Brita oli mennyt maate penkille. Erkki kertoo, että hän olisi mennyt takaisin Clemetin sänkyyn ja sen vuoksi koettaa syyttää häntä edellä mainitulla tavalla.

Mainittu Margeta astui esiin ja selitti, että hänellä ei ollut ollut vuodevaatteita, minkä vuoksi hänen oli täytynyt mennä sänkyyn maate. Hän teki syytöksen kuitenkin täysin tyhjäksi ja sanoi, että venemiehellä ei ole ollut mitään syytä syyttää häntä sellaisesta, etenkin koska silloin oli ollut paljon väkeä tuvassa ja sen lisäksi jo kirkas päivä.

Venemieheltä kysyttiin, onko hän tavannut hänet itse teosta? Siihen hän vastasi, ettei tiedä teosta, vaan että ainoastaan epäilee häntä...

Brita todettiin syyttömäksi ja venemies sai solvauksesta kolmen markan sakon.

David Birillinpoika aiheutti puheillaan skandaalin vuonna 1666.

Konsistorin päätöksellä 23.1.1666 Porin kaupungin ja Ulvilan pitäjän kirkkoherra Gabriel Arc-topolitanus on määrätty olemaan konsistorin puolesta läsnä tutkinnassa Eurajoen kirkkoherra Mårten Magnin ja hänen lukkarinsa, Kirkonkylän Markus Nilsinpojan välillä. Asia koskee kirkon avaimia, jotka on otettu pois ovesta vuoden 1664 joulupäivän iltana ja laitettu kirkon kynnyksen [?Trössgolf] alle noituuden vuoksi. Kyseinen Porin kirkkoherra on määrännyt tilalleen sairautensa tähden rehtori Johan Thuroniuksen Porista olemaan tutkinnassa paikalla.

Asian ilmiäntoi viime kesäkäräjillä nimismies Nils Andersinpoika, mutta kukaan ei ollut silloin konsistorin puolesta paikalla ja asian käsittely siirrettiin. Nimismies kutsuttiin esiin ja hän todisti, että lukkari on valittanut hänelle pitäjänväen keskineen huhun, että hän olisi ottanut kirkkoherran käskystä kirkon avaimen edellä mainittuun aikaan ovesta ja laittanut kirkon kynnyksen alle, jotta seuraavana vuonna kuolisi paljon väkeä ja kirkkoherra saisi siten paljon testamenttituloja.

Lukkari kutsuttiin esiin ja hänen asiamiehensä [sagu man] Erik Jöraninpoika Kirkonkylästä kertoi kysyneensä lukkarilta, oliko totta, että avain oli otettu ovesta edellä kuvatulla tavalla. Lukkari oli vastannut, ettei tiedä asiasta. Erik Jöraninpojalta kysyttiin, keneltä hän on kuullut sellaista puhetta. Hän vastasi Sydänmaan Erik

Sigfridinpojalta, ja Erik sanoi kuulleensa sen Rauman [? Rumo] matkalla Staffan Thomasinpojalta Tarvolasta. Staffan myönsi tämän ja kertoi kuulleensa sen naapuriltaan Simon Simoninpojalta samasta kylästä. Tämä kertoi kuulleensa asian David Birillinpojalta Mullilasta. David kielsi ensin, mutta Simon Simoninpoika vetosi palvelusväkeensä, joka pystyisi todistamaan asian. Sen jälkeen David vastasi ettei muista, oliko puhunut sellaista juovuspäissään mainitun Simon Simoninpojan tuvassa. Davidilta kysyttiin, mistä hän oli kuullut sen puheen, että avain aiheuttaisi väen kuoleman? Hän vastasi vanhan väen kertoneen silloin kun oli pieni poika, että ennen muinoin yli sata

vuotta sitten eräs yläsatakuntalainen kirkkoherra Anders nimeltään oli tehnyt niin ja sen jälkeen paljon väkeä oli kuollut. Vanha mies lautamiehistöstä Simon Mickelinpoika Lutalta kertoi myös kuulleensa, että niin oli käynyt.

Asiasta äänestettiin, ja lautamiehistö teki seuraavan päätöksen:

Asia koskee kirkkoherran kunniaa, jota häpäisevään syytökseen David Birillinpoika Mullilasta on ollut syypää eikä voinut puhdistaa itseään. Kirkkoherra Mårten tuomittiin vapaaksi Davidin Birillinpojan syytöksestä ja David tuomittiin käräjäkäärin 20. luvun mukaan 40 markan sakkoihin.⁶²

David Birillinpojalla ja Margeta Bengtintyttärelä oli ainakin yhdeksän lasta: Maisa, Maria, Karin, Anna, Johan, Mats, Brita, Birill ja Lisa. Vain henkikirjassa vuonna 1655 mainitun Maisa Davidintytären ja vuosina 1674–1676 mainitun Brita Davidintytären myöhemmistä vaiheista ei ole tietoa.⁶³

Maria Davidintytär mainitaan henkikirjassa Pirillä vuosina 1657–1661. Vuodelta 1662 puuttuvat Eurajoelta tiedot. Vuoden 1663 henkikirjan mukaan oli Eurajoen Tarvolan 1 1/6 manttalin ja 7:12 äyrin Iso-Perellä Anders Simoninpojan vaimona Maria.⁶⁴ Talo tunnetaan myöhemmin ripikirjassa nimellä Kestikievari. Kastettujen luettelossa esiintyy useita kertoja vuosina 1691–1694 Tarvolasta oleva Maria Davidintytär.⁶⁵ Täsmennys taloon käy ilmi kummiluettelosta 5.1.1694. Silloin kastetaan tarvolalaisen Henrik Larsinpojan tytär Maria, jonka kummina on Maria Davidintytär Kestikievarista. Marian mies Anders Simoninpoika katoaa henkikirjasta vuoden 1680 jälkeen, joten luultavasti hän kuoli näillä main. Vaimo Mariaa ei mainita vuoden 1694 jälkeen.⁶⁶

Karin Davidintytär mainitaan Pirillä ensimmäisen kerran vuonna 1660 ja viimeisen kerran vuonna 1663. Hän näyttää avioituneen Harjavalan Torttilan 5:12 äyrin Keisarin isännän Henrik Matsinpojan kanssa. Keisarin isännän edellinen vaimo oli myös Karin, mutta hän katoaa vuoden 1661 jälkeen henkikirjasta. Hänen patronyyminsä selviää tuomiokirjoista. Mats Henrikinpoika käräjäi äitinsä Karin Bengtintytären perintöjä vuonna 1679 äidin serkulta Pirilän Tomas Andersinpojalta. Henrik Matsinpojan uusi vaimo Karin mainitaan henkikirjassa ensimmäisen kerran vuonna 1664.⁶⁷ Se, että kyseessä on Kaisa Davidintytär, varmistuu kuolleitten luettelosta: 17.8.1702 haudataan Kokemäellä Torttilasta oleva Kaisa Davidintytär.

Anna Davidintytär vihittiin kokemäkeläisen Olof Larsinpojan kanssa 18.3.1677. Kyseessä on nähtävästi Hintikkalan kylän Heikkilän leski-isäntä, jonka vaimo Anna mainitaan henkikirjassa ensimmäisen kerran vuonna 1678. Kuudennusmies Olof Larsinpoika haudattiin 17.3.1695 Kokemäellä. Anna mainitaan äitinä Heikkilässä vielä vuonna 1694.⁶⁸

Johan Davidinpojasta tuli isänsä jälkeen Eskolan seuraava isäntä vuosiksi 1670–1697.⁶⁹ Johanin ensimmäinen vaimo oli Margeta Simonintytär, joka kuoli noin vuonna 1682. Avioliitto oli lapseton.⁷⁰ Johan Davidinpoika vihittiin toiseen avioliit-

toon 24.6.1683 ulvilalaisen Walborg Märtenintytären (k. 15.1.1731) kanssa. Norlund-suvut polveutuvat Johan Davidinpojasta ja Walborg Märtenintytärestä.

Mats Davidinpoika (haud. helmikuussa 1725) asui kotitalossaan Mullilassa vuosina 1670–1679 ja vuodesta 1680 Eurajoen Kirkonkylän Kaharilla.⁷¹ Hän oli kaksi kertaa naimisissa. Ensimmäinen vaimo oli Maria Eskilintytär (k. 1690) Kiukaisten Laihian kylästä. Toinen puoliso oli 23.9.1690 Margeta Johanintytär Luvian Niemenkylän Penttilästä.⁷²

Birill Davidinpoika on välillä lapsuudenkodissaan Mullilassa, välillä Eurajoen Kirkonkylässä ja välillä Harjavallan Torttilan Keisarilla sisarensa Kaisa Davidintytären luona. Lopulta hänestä tuli Harjavallan Pitkähäälän 5: 3 äyriin Kautumin talon isäntä. Taloa alettiin kutsua hänen mukaansa Piriksi. Birill mainitaan Pitkähäälässä vuosina 1698–1723. Vaimo Maria mainitaan ensimmäisen kerran Eurajoen Kirkonkylän Anutilassa vuonna 1697. Avioliitto oli kuitenkin solmittu noin 1694, sillä Harjavallan Torttilan Keisarilla ei mainita vaimoa vuonna 1693, mutta Eurajoella Mullilassa syntyy Birillin lapsi 1694.⁷³ Marian patronyymi on luultavasti Erasmuksentytär. Kokemäen käräjillä käsiteltiin vuonna 1704 Torvelan kylästä olleen Margeta Erasmuksentytären asiaa. Siinä yhteydessä hänen sisarensa mieheksi mainitaan Birill Davidinpoika.⁷⁴

Lisa Davidintytär vihittiin noin vuonna 1673 Harjavallan Torttilan Keisarin Mats Henrikinpojan kanssa. Mats oli Lisan sisaren Karinin miehen ensimmäisestä avioliitosta Karin Bengtintytären kanssa syntynyt poika ja Keisarin isäntä vuosina 1678–1703. Lisa mainitaan henkikirjassa Mullilassa vuonna 1673 ja Keisarilla vuosina 1674–1704. Vuonna 1704 Kokemäen käräjien pöytäkirjassa sanotaan, että Mats Davidinpoika Kahari Eurajoen kirkonkylästä on Torttilan Mats Henrikinpojan lanko.⁷⁵

Tunnettujen pappi- ja virkamiessukujen tuntemattomat talonpoikaiset juuret

Ala-Satakunnan tuomikirjoista löytyy runsaasti aikaisemmin julkaisemattomia tietoja Escholin- ja Nordlund-sukujen varhaisista vaiheista. Tietojen selvittäminen vaatii kuitenkin useiden lähteiden käyttöä ja tietojen yhdistelyä. Escholenius-Escholin-suvun varhaisten sukupolvien selvittämisessä oli keskeisessä asemassa Eurajoen Kainun Eskolan emäntä Maisa Matsintytär Eskola.

Käräjäpöytäkirjoissa hänen sanotaan olleen Tomas Erikinpojan vaimo, jonka edellinen mies oli Staffan Eskilinpöjan veli ja vielä hänen pojakseen sanotaan Eskil Markuksenpoika. Eskil Markuksenpoika puolestaan tiedetään Nicholaus Marchin Escholeniuksen veljeksi. Muun muassa näiden luonnehdintojen kautta oli selvitettävissä suvun varhaisemmat vaiheet ja se, että suku oli asunut tilaa ainakin 1540-luvulta. Markus Eskolasta löytyy joitakin tuomiokirjatietoja, mutta häntä ei mainita SAY:ssa.

Nordlund-suvun on tiedetty polveutuvan Eurajoen Mullilan Piriltä. Tuomiokirjojen tilojen ja maiden omistuksiin liittyvissä käräjäjutuissa mainitaan vuosikymmeniä myöhemmin sukulaisuussuhteita: vuonna 1651 kuolleesta Birill Eskilinpöjasta kerrotaan 1680- ja 1690-luvulla, että hän on Kainun Eskolan poika ja Staffan Eskilinpöjan veli.

Birill Eskilinpöjan pojan Davidin lasten avioliittotietojen selvittämisessä auttoivat suvun harvinaiset nimet. Suurin osa avioliitoista selvisi yhdistelemällä tuomiokirjojen, henkikirjojen (SAY), kummiluetteloiden ja rippikirjojen tietoja.

Escholinien ja Nordlundien lisäksi Eskolasta ja Piriltä polveutuu suuri joukko satakuntalaisia talonpoikaissukuja. Avioliitoja solmittiin niin eurajokelaisten kuin lähipitäjienkin varakkaiden talollisten jälkeläisten kanssa.

Virpi Nissilä

Kirjallisuus

Heino, Ulla 1987: Talonpoikien ja kartanoiden Eurajoki (1300-luvulta vuoteen 1721). *Eurajoen historia I*. Eurajoen kunta ja seurakunta: Jyväskylä.

Hockman, Tuula 2007: Kokemäen ja Harjavallan talonhaltijat keskiajalta noin vuoteen 1900 sekä Kokemäen ja Harjavallan torpat ja niiden haltijat 1891–1900. *Kokemäen ja Harjavallan talonhaltijat vuoteen 1900, torpat 1891–1900 sekä papisto ennen vuotta 1870*. Kokemäen ja Harjavallan historia I:2. Kokemäki, Harjavalta: Kokemäen ja Harjavallan kaupungit ja seurakunnat.

Koskinen, Ulla & Nissilä, Virpi 2007: Lavilan suvun naiset käräjillä. *Genos* 78 (3): 103–122.

Kotivuori, Yrjö: *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852*. Verkkojulkaisu 2005 <http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=3320>. Luettu 25.8.2009 ja 30.8.2009.

Leinberg, K.G. 1903: *Åbo stifts herdaminne 1554–1640*. Helsingfors.

Nissilä, Virpi 2008: Kiukaisten Laihian suku 1500-luvulta 1700-luvun alkuun. Laaja talonpoikainen sukuverkosto Ala-Satakunnassa. *Genos* 79 (4): 175–197.

Nordlund, K. I. 1927: *Släkten Nordlund av Luvia*. Vasa; Olin, Håkan: *Tillägg till "Släkten Olin av Luvia"*. Helsingfors 1962.

Rauvola, Aarne 1957: Länsi-Suomen talonpoikaisista sukunimistä. *Genos* 28 (4): 93–102.

Salminen, Tapio 2007: *Joki ja sen väki: Kokemäen ja Harjavallan historia jääkaudesta 1860-luvulle*. Kokemäen ja Harjavallan historia I:1. Kokemäki, Harjavalta: Kokemäen ja Harjavallan kaupungit ja seurakunnat.

Suvanto, Seppo 1987: *Knaapista populiin. Tutkimuksia erilaistumisesta Satakunnan talonpojistossa vuosina 1390–1571*. HT 142. Helsinki.

Suvanto, Seppo 2001: Vanhan Satakunnan henkilötiedosto 1303–1571. <http://www.narc.fi/suvanto>. Luettu 28.8.2009.

Walli, Harry W. 1958: Montan-suvuista. *Genos* 29 (1958): 85–101.

Lähteet

¹ Kotivuori 2005: Nils Escholenius (49) (25.8.2009). KA Eurajoen käräjät 11.–13.11.1642: 252–252v.

² Kotivuori 2005: Kasper Eichman (122); Georg Hornick

(290), (25.8.2009).

³ Kotivuori 2005: Gabriel Escholin (3320); Nils Escholienius (49) (25.8.2009).

⁴ KA Eurajoen käräjät 22.–24.11.1699: 1024 ja 8.–11.2.1690: 99–100. Kotivuori, 2005: Johan Laihiander (2900) (30.9.2009). Kokemäen tuomiokirjoissa mainitaan pitäjän kirjuri Johan Escholin, mutta Tapio Salmisen mukaan hänen patronymiansa on Eskilinpöika. KA Kokemäen käräjät 27.–27.5.1695: 179–180; Salminen 2007: 534. Walli (1958): 99. Walli mainitsee Uudessakaupungissa tullipalvelija Nils Escholinin (k. 10.6.1703, jonka puoliso oli Anna Montan).

⁵ Caisa Matsintytär oli Eurajoen Kainun Pietilästä.

⁶ Kotivuori 2005: Tomas Nordlund (6554) (25.8.2005)

⁷ Kotivuori 2005: Isak Nordlund (8762) (30.8.2009).

⁸ Maria Matsintytär oli Eurajoen Tarvolan Tapanilta.

⁹ Kotivuori, 2005: Isak Nordlund (11160) (30.8.2009).

¹⁰ Nordlund 1927; Olin 1962.

¹¹ KA Eurajoen SAY 1560–1579: 37; 1580–1599: 51; 1600–1619:47.

¹² KA Eurajoen käräjät 9.–10.9.1624: 276v.

¹³ Suvanto 1987: 187; Suvanto 2003: Eurajoki: 1850–1852.

¹⁴ KA Eurajoen SAY 1560–1579: 37; KA Eurajoen käräjät 9.–10.9.1624: 276v.

¹⁵ KA Eurajoen käräjät 25.8.1588 tai 1587: 80. Alkuperäisen tekstin käännös FM Ulla Koskinen.

¹⁶ Suvanto 2003: Eurajoki 1850–1851.

¹⁷ KA Eurajoen käräjät 1.11.1631: 113v–114.

¹⁸ Heino 1987: 387–388; Leinberg 1903: 57, 134; KA Eurajoen käräjät 25.1.1687 tai 1688: 80; KA 222a: 8v–9 (Eurajoen käräjät 18.4.1600).

¹⁹ Suvanto 2003: Eurajoki 1580–1581; KA Eurajoen SAY 1560–1579: 37; 1580–1599: 52 ja 1600–1619: 47; KA 222a: 8 (Eurajoen käräjät 18.4.1600).

²⁰ Suvanto 2003: Eurajoki 1851–52; KA Eurajoen SAY 1560–1579: 57.

²¹ Suvanto 1987: 187.

²² Suvanto 2003: Eurajoki: 1852.

²³ KA Eurajoen SAY 1560–1579: 37, 1580–1599: 51 ja 1600–1619: 47.

²⁴ KA Eurajoen käräjät 7.8.1584: 9, 11.2.1585: 24, 20.9.1585: 37, 10.6.1585: 64, 5.1588 (tai 1587): 80, 14.3.1587 (tai 1588): 92, 28.8.1567 (tai 1588): 116, 10.11.1587 (tai 1588): 140 ja 4.2.1588 (tai 1586 tai 1587): 164. Osasta tuomiokirjoja ei ole varmasti pystytty selvittämään, mikä vuosi on kyseessä. KA 222a: 7v (Eurajoen käräjät 18.4.1600); KA 222a:30, (Eurajoen käräjät 3.11.1600); KA 222a: 52 (Eurajoen käräjät 24.4.1601); KA 222a: 73v (Eurajoen käräjät 24.8.1601).

²⁵ Kylä-Tokilan isäntä. KA Eurajoen SAY 1560–1579: 26. Suvanto 2003: Eurajoki: 1846.

²⁶ KA 222a: 9 (Eurajoen käräjät 18.4.1600)

²⁷ Eurajoen SAY 1600–1619: 47. KA Eurajoen käräjät 22.9.1620: 44v; 21.2.1622:139v.

²⁸ KA Eurajoen käräjät 9.–10.9.1624: 276v ja 28.9.1630: 86v–87. Alkuperäisen tekstin käännös FM Ulla Koskinen. Mahdollisesti Staffan Eskilinpöjan vaimo Brita oli patronymiltään Matsintytär ja Eskolan seuraavan emännän Margeta Matintyttären sisarpuoli, joka haudattiin Eurajoella vuonna 1647 ja mainitaan silloin Kainun Eskil Maruksenpöjan äidin sisareksi. KA Eurajoen käräjät 25.–27.11.1634: 350v.

²⁹ KA Eurajoen käräjät 20.3.1620: 8v.

³⁰ KA Eurajoen käräjät 24.5.1626: 268v. Alkuperäisen tekstin käännös FM Ulla Koskinen.

³¹ KA Eurajoen käräjät 25.–27.11.1634: 351v ja 16.–17.11.1638: 294.

³² KA Eurajoen SAY 1620–1639:33; 1634–1653: 49.

³³ KA Eurajoen käräjät 16.–18.10.1637; 13.–14.3.1638: 258.

³⁴ KA Eurajoen käräjät 4.–5.4.1644: 427 ja 24.4.1646:

137.

³⁵ KA Eurajoen käräjät 24.–25.11.1636: 157v–158. Alkuperäisen tekstin käännös FM Ulla Koskinen.

³⁶ KA Eurajoen käräjät 17.–18.3.1681: 85 ja 88–89. Siivut 86–87 puuttuvat mikrofilmatusta käräjäpöytäkirjasta. Alkuperäisen tekstin käännös FM Ulla Koskinen.

³⁷ KA Eurajoen käräjät 17.–18.3.1691:200–201. Alkuperäisen tekstin käännös FM Ulla Koskinen.

³⁸ KA Eurajoen SAY 1600–1619: 41; 1620–1639: 23 ja 1634–1653: 33.

³⁹ KA Eurajoen SAY 1620–1639:83

⁴⁰ Heino 1987: 327. Heino mainitsee nimismiesvuosiksi vain vuodet 1633–1636. KA Eurajoen käräjät vuosina 1637–1648, mm. 16.–18.10.1637: 218v; 22.12.1640: 102v; 10.–11.6.1642:225; 4.–5.11.1644:28; 21.11.1645:111; 29.–30.10.1646; 319; 7.–8. 4.1648: 365

⁴¹ Rauvola 1957: 99.

⁴² KA Eurajoen SAY 1634–1653:33

⁴³ KA Eurajoen käräjät 27.4.1629; 10v; Alkuperäisen tekstin käännös FM Ulla Koskinen. Koskinen & Nissilä: 2007:113.

⁴⁴ KA Eurajoen SAY 1560–1579: 26. Suvanto 2003: Eurajoki: 1846. Samaa sukua on Eurajoen Kainun Nissilän emäntä Walborg Abrahamintytär, joka käräjäi isänsä perintöjä Mullilan Jöran Grelsinpöjalta [Kylä-Tokilasta] vuonna 1633. KA Eurajoen käräjät 13.–14.12.1633: 284v; KA Eurajoen SAY 1620–1639: 22. KA Eurajoen käräjät 22.12.1640: 103v. Vuonna 1640 Kuivalahden Lars Henrikinpöika vaati velkaa, jonka hän väitti Birillin äidin isän ottaneen yli 40 vuotta sitten.

⁴⁵ KA Eurajoen SAY 1634–1653: 49 ja 1654–1673: 52.

⁴⁶ KA Eurajoen käräjät 28.–31.1.1688: 18.

⁴⁷ KA Eurajoen käräjät 11.–13.11.1642: 252–253v; Heino 1687: 460–461.

⁴⁸ KA Eurajoen SAY 1634–53: 48; 1654–73: 52; 1674–93: 53.

⁴⁹ KA Eurajoen käräjät 11.–12.6.1688: 326; 17.–18.3.1691:200.

⁵⁰ KA Eurajoen SAY 1654–73: 65 ja 52. Arvela oli 6:12 äyriin tila. Anna mainitaan Arvelassa viimeisen kerran vuonna 1668 Hans Hansinpöjan sisarena. Vuonna 1669 mainitaan Eskolassa ensimmäisen kerran Anna (Hansintytär), Johan Eskilinpöjan vaimo. Arvelassa vanhempien Hans Perinpöjan ja Margeta Mickelintyttären jälkeen tehtyä perinnönjakoa käsitellään käräjillä 1688. Tässä yhteydessä mainitaan Anna Hansintytär, mutta ei sanota, mistä hän oli. KA Eurajoen käräjät 24.–26.10.1688: 518–519. Anna Hansintytär Kainusta oli Kirkonkylän Jöran Hansinpöjan tyttären kummina 15.1.1691. Jöran Hansinpöika oli hänen veljensä, joka mainitaan myös perinnönjaossa 1688.

⁵¹ KA Lapin SAY 1674–93: 82 ja 1694–1713: 70.

⁵² KA Eurajoen SAY 1694–1713: 38. Johan Eskilinpöika vihittiin 1.1.1695 Irijanteen Mustapäältä olevan Maria Henrikintyttären kanssa.

⁵³ KA Eurajoen käräjät 17.–18.3.1681: 93,

⁵⁴ KA Eurajoen käräjät 7.–8.10.1659: 240–240v.

⁵⁵ KA Euran SAY 1634–1653: 67; 1654–1673: 54.

⁵⁶ KA Eurajoen SAY 1634–53: 33.

⁵⁷ KA Eurajoen käräjät 22.–23.8.1645: 83 ja 2.–3.10.1657: 410v.

⁵⁸ KA Eurajoen käräjät 3.–4.10.1653: 187v ja 12.–13.6.1656: 252v.

⁵⁹ KA Eurajoen SAY 1634–1653: 33 ja 1654–1673: 36.

⁶⁰ KA Eurajoen käräjät 16.–17.10.1656: 275v; 25.6.1657: 405; 19.6.1658: 13v; 7.–8.10.1659: 240.

⁶¹ KA Eurajoen käräjät 29.–30.10.1687: 499.

⁶² TMA Eurajoen käräjät 23.–24.3.1666: 66–67. Alkuperäisen tekstin käännös FM Ulla Koskinen.

⁶³ KA Eurajoen SAY 1654–1673: 36 ja 1674–1693: 34.

⁶⁴ KA Eurajoen SAY 1654–1673: 36 ja 71.

⁶⁵ Muun muassa 19.7.1691; 24.1.1692; 14.6.1692;

26.12.1692.

66 KA Eurajoen SAY 1674–1693: 77 ja 1694–1713: 58.
67 KA Kokemäen SAY 1654–1673: 18; KA Kokemäen
käräjät 8.–9.9.1679: 111.

68 KA Kokemäen SAY 1674–1693: 57 ja 1694–1713:
122. Kokemäeltä ei löydy SAY:sta muuta Olof Larssonia,
jolla olisi vaimo Anna vuodesta 1678 lähtien. Heikki-
län äyrluku on 3: 18 vuonna 1674, 8:6 vuodesta 1685.
Tuula Hockmannin mukaan tilaan on yhdistetty toinen
tila. Hockman 2008: 13

69 KA Eurajoen SAY 1654–1673: 36 ja 1674–1693: 35.

70 KA Eurajoen käräjät 12.–13.3.1683: 98 ja 29.–31.10.

1687: 499. Vaimon sisar oli Eurajoen Auvin Mats Jo-
hanssonin vaimo Lisa Simonintytär.

71 KA Eurajoen käräjät 28.–29.11.1679: 157.

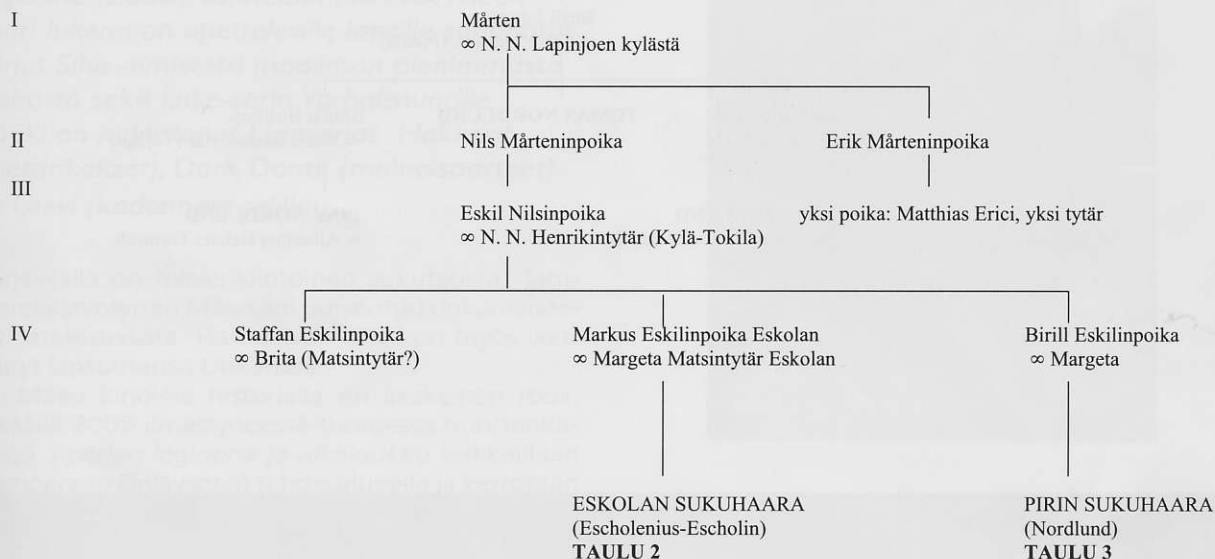
72 Nissilä 2008: 180.

73 KA Eurajoen SAY 1654–1673: 36, 1674–1693: 34,
1694–1713:35 ja 76; KA Kokemäen SAY 1674–1693: 6;
1694–1713: 21; 1722–1739:99; Rauvola 1957: 99.

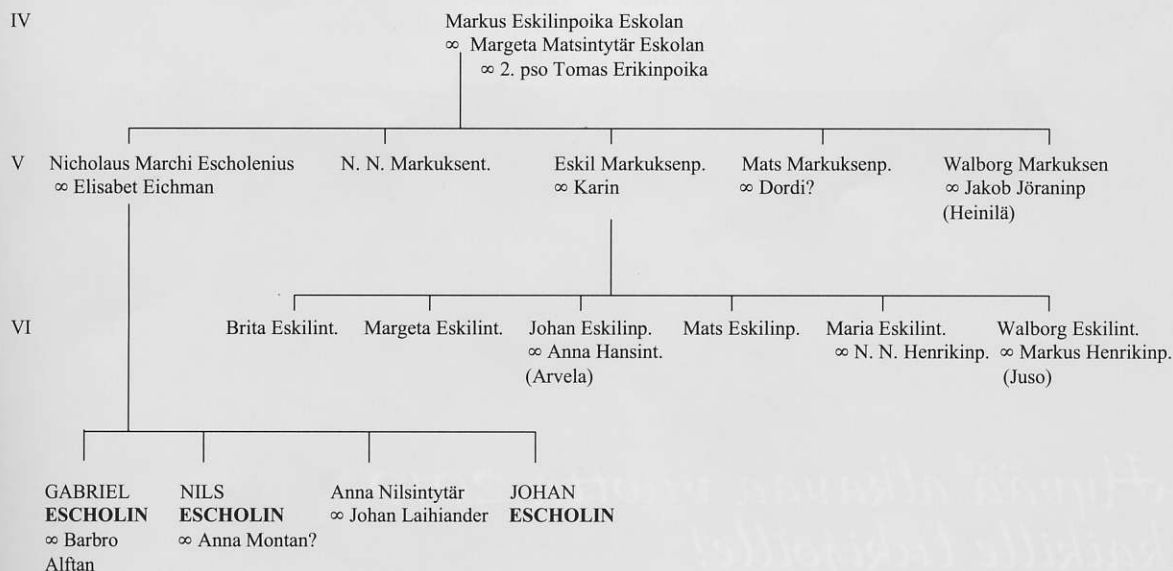
74 Ka Kokemäen käräjät 21.–22.6. 1704: 941–942.

75 KA Eurajoen SAY 1654–1673: 36; KA Kokemäen SAY
1674–1693: 6, 1694–1713: 1. KA Kokemäen käräjät
9.–13.6.1704: 816.

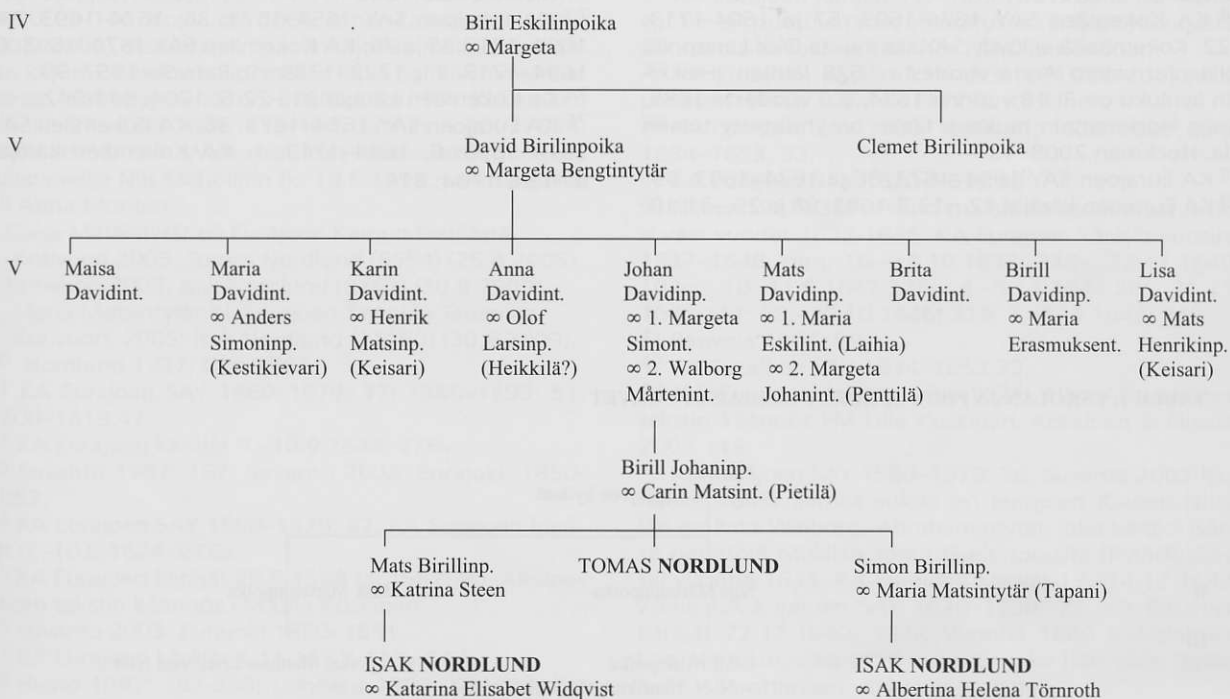
TAULU 1: ESKOLAN JA PIRIN SUKIJEN VARHAISET POLVET

TAULU 2: ESKOLAN SUKUHAARA

TAULU 3: PIRIN SUKUHAARA

*Hyvää alkavaa vuotta 2010
kaikille lukijoille!*

Kuva Niina Rissanen

Orpana kysyy

Kirjailija Harri István Mäki ammentaa aiheita historiasta

*Orpanan haastattelussa on Tampereella syntynyt lasten- ja nuortenkirjailija Harri István Mäki. Hän on kirjoittanut 30 romania sekä yhden aikuisten romaanin nimeltä *Musta legioona* (2008). Tunnetuimpia ovat Mäen juuri lukemaan opetteleville lapsille suunnatut kirjat *Sihis-nimisestä maailman pienimmästä koirasta* sekä *Luke-sarja*. Varhaisnuorille Mäki on kirjoittanut kirjasarjat *Hakkerit* (nettirikokset), *Dark Dante* (muinaisaarteet) ja *Leevi* (kadonneet reliikit).*

Kirjailijalla on mielenkiintoinen sukutausta. Tampereelaissyntyisen Mäen äiti polveutuu unkarilaisesta aatelissuvusta. Harri István Mäki on myös viettänyt lapsuutensa Unkarissa.

Mäen kirjoissa historialla on keskeinen rooli. Kesällä 2009 ilmestyneessä tuoreessa nuortenkirjassa *Siperian legioona ja aikaloukku* seikkaillaan Tampereen Finlaysonin tehdasalueella ja kerrotaan samalla alueen historiasta 1800-luvulla.

Miten tulit ryhtyneeksi juuri nuortenkirjailijaksi?

Olin teatterissa toiminut teatteriohjaajana ja näytelmäkirjailijana hyvän aikaa, kun tuumasin, että olisi mukava kirjoittaa jotakin nuorille. Ajattelin nuorten ihmisten ensirakkauksia, rakkautta teatterin tekemiseen ja yhden kadun kaupungin elämää. Siitä se lähti.

Kasarinuoruudessa olin lukenut paljon nuortenkirjoja ja päätin, että olisi nyt hyvä aika tutkia mitä ysäri oli tuonut tullessaan kotimaiseen nuortenkirjallisuuteen. Ja sitten aloin itsekin kirjoittaa yhden luvun tahtia per päivä. Jossain vaiheessa iloisen kirpeälle esikoisromaanille syntyi nimi *Päivän saldo: plus*.

Mistä idea nuorten seikkailukirjalle, jossa sivutaan Tampereen teollisuushistoriaa?

Lapsena ja nuorena vietin paljon aikaa Tampereella tehtaiden ympärillä. Asuimme Itsenäisyydenkadulla ja ihastuin Sorsapuiston liepeessä könöttävään vanhaan teurastamoon, Tullin varastoalueeseen, Tammerkosken reunoilla kohoaviin tehdasilinnoihin. Koska linnoja ne minulle olivat. Tieten-

kin. Torneineen, vallihautoineen, portteineen, muureineen, ampuma-aukkoineen, parvekkeineen ja rintavarustuksineen.

Lisäksi kulutin monta vuotta klassista balettia tanssien tanssiteatteri Polarissa, joka toimi Frenckellin tehtaassa. Sitä ennen tanssiteatterikoulu oli toiminut ikivanhassa tehtaassa Papinkadulla, jonka paikalle ilmestyi jyrkän kafkamainen TTT. Kaikki tehtaat kiehtoivat mieltäni, erityisesti ne, joihin ei lapsena päässyt sisälle.

No, keväällä 2009 kirjan kustantajan kanssa keskustelimme näistä tehdasmaailmoista ja Finlaysonin tehdasalue tuntui heti oikealta tarinan näytämöltä. Kun tutustuimme alueeseen tarkemmin alan ammattilaisten avustamana, kiinnitin huomiota, että tehtaan kellosta puuttuivat viisarit... Kirjailijan mielessä alkoi raju raksutus: missä, minne, miksi viisarit olivat kadonneet? Ja minulle vastaus tuli pikaisesti kuin lapsuuden karkkikioskeista uusi Jippo-lehti... Viisarit olivat hukkuneet toiseen aikaan. Viimeistään vesitornissa oli puolet tarinasta alkanut hahmottua muhivaan tilaan. Kun historian asiantuntija vastaili piinallisiin kysymyksiini kärsivällisesti, sain aina vain lisävarmuutta, että stoori on minun. Ja loput onkin sitten vain historiaa.

Matkasin Kreetalle keväällä mukanani kasa kartoja, papereita, aineistoja ja aloin kirjoittaa

vimmatusti aamuöisin kynttilän valossa verannalla sirkkojen sirityksen keskellä. Kirjan nimeksi syntyi Siperian legioona ja aikaloukku. Viimeisiä sanoja kirjoittaessani olin jotenkin peloissani, hetken luulin itsekin jääneeni loukkuun toiseen aikaan, toiseen paikkaan. Enteriä painettuaani huomasin kuitenkin yhä olevani Apostolinlahdessa Haniassa vieressäni nälästään ilmoittava kissa.

Hyödynnät kirjoissasi paljon historiaa. Miten ja mistä etsit niihin taustatietoja?

Suoraan kirjastoihin ja ruinaamaan alan asiantuntijoilta lainakirjoja, tutkimusmateriaalia sekä antamaan vinkkejä haastateltavista yksilöistä. Monet kirjani tapahtumapaikat ovat sellaisia, joissa olen itse käynyt seikkailemassa, kuten *Dark Dante ja Hamletin polku* (Jerusalem, Helsingör), *Hupaisat hakkerit* (Frankensteinin kylä), *Hakkerit Ristilukin verkossa* (Rooma), *Hakkerit ja kielletty vyöhyke* (New York) tai *Leevi ja yhdeksäs jääkausi* (Hania, Mustameri). Paikoilla on tullut haastateltua lukuisia ihmisiä, jotka mielellään kertovat paikallishistoriaa.

Miksi etsit ideoita historiasta?

Olisikohan romantikon mieli? Vietin lapsuuteni Unkarissa, ja kuulin jatkuvasti Unkarin historiasta, Raamatun ajan historiasta, keskiajan Euroopasta, Rooman valtakunnasta. Itse sitten hain aina kaikkea tietoa historiasta, joka kosketi laivoja, linnoja, linnoituksia, junia, autoja, taloja, satamia, patsoja... Olen aina rakastanut elämistä vanhoissa kylissä ja kaupungeissa, joissa pienikin historiallinen viite herättää heti mielikuvitukseni. Erityisesti nautin asumisesta Frankensteinin piskuisessa kylässä ja sen kahdesta pienestä rauniolinnasta. Historia on loputon katalyyttiallas, jossa voi kylpiessä saada tolkuttomasti ideoita.

MUSTA LEGIOONA

HARRI ISTVÁN MÁKI

RADIANT WORDS

Mikä historian aikakausi sinua kiinnostaa eniten?

Huh huh! Öööh... kaikki? No, pidän: viikingeistä, etruskeista, kreikkalaisista, roomalaisista, juutalaisista, alkukristityistä, japanilaisista, siliialaisista, maltalaisista... Hamasta sivilisaation alusta renessanssiin ja höyrykoneiden puksutus aikaan. Oikeastaan pidän kaikista ajoista; kaikista irttoa yhtä ja toista kiehtovaa. Koska opetan maailman teatterihistoriaa, on jotenkin levinnyt uteliaisuus puhua kaikesta mahdollisesta ja mahdottomasta oppilaille luentojen puitteissa.

Tällä hetkellä lemppareitani ovat nollavuosi Palestiinassa, var-

hainen keskiaika Italiassa, renessanssi Lontoossa ja 1800-luvun puoliväli Tampereella sekä 1920-luku Tampereella. Myös kerään intohimoisesti aineistoa vuoden 1956 Unkarin kansannoususta. Minut voi vietellä kyllä millä vain ajalla. Ja reliikeillä.

Mitä tiedät omista sukujuuristasi?

Isän puolelta tiedot katkeavat Seinäjoelle ja Ruotsiin 1800-luvulla. Äidin puolelta hyvinkin paljon pitemmälle. Unkarilaisen aatelissuvun historian tonkiminen pidemmälle olisi todella mielenkiintoinen seikkailu. Hyvin vahvasti mielessä.

Onko käynyt mielessä hyödyntää kirjoissasi omaa sukuhistoriaasi?

Kyllä. Ehdottomasti! Aikanaan aion ottaa koko laarin käyttöön... Toivottavasti kuitenkin ennen eläkkeelle siirtymistä.

Tiina Miettinen

Kasinolla, Marskin kotona ja galleriassa

Retki Helsinkiin 21.11.2009

Pimeänä ja sumuisena mutta vuoden-aikaan nähden hyvin lämpimänä marraskuisena aamuna Tampereen Vanhan kirkon bussipysäkillä hymyili joukko sukututkijoita. Seurue pakkautui bussiin ja lähti läpi valjun aamun kohti Helsinkiä. Retken johtajana oli Jukka Sirén yhdessä puolisonsa Leena Sirénin kanssa.

Alkumatka sujui tynnen odottavan mielialan vallitessa. Jukka viihdytti matkan aikana kertomalla vanhoista suvuista. Ensimmäisenä saatiin kuulla Espoon Albergan säterin perustaneesta majuri Johan Gyldenäristä ja hänen elämänvaiheistaan. Johan Gyldenär sai Ruotsin kuninkaalta lahjoitus-

maita vuonna 1622 kiitokseksi tämän uskollisesta palveluksesta. Gyldenärin ansiot olivat paitsi sotilaalliset myös taloudelliset, sillä hän lainasi huomattavasti rahaa Ruotsin valtiolle.

Janakkalassa sijaitseva moottoritien kulkijoita palveleva Linnatuulen palvelukeskus on saanut nimensä sen tuntumassa sijaitsevasta Hakoisten linnavuoresta. Linnavuori sijaitsee jyrkällä kalliolla, ja siellä lienee ollut turvapaikka jo muinaisista ajoista asti. Linnavuorella on jäänteitä rakennuksista ja muurista, joka on noin 160 metriä pitkä. On arveltu, että nämä jäännökset ovat peräisin jopa 1200–1300-luvulta Birger Jaarlin Hämeen ristiretken ajalta. Vuorelta on löydetty mm. rahaa, nuolenkärkiä, puukkoja, avaimia, nauvoja ja piikiven palasia.

Hakoisten linnavuoren juurelle on rakennettu Hakoisten kartano, jolla on myös pitkä mennei-

Herttoniemen kartano sijaitsee Itä-Helsingissä. Tilan varhaisin omistaja lienee ollut 1400-luvun alussa elänyt rälssimies Laurens Hertoghe, joka antoi nimensä tilalleen ja edelleen koko Herttoniemen alueelle. Alueella oli 1800-luvun alkupuolella posliinitehdas, jonka polttimorakennus muutettiin vuonna 1815 kartanon uudeksi päärakennukseksi. Rakennuksessa on nykyään sunnuntaisin avoinna oleva museo.

Kuva Hilja Toivio

Aamupäiväkahvit juotiin ravintola Wanhassa Myllyssä, entisessä Herttoniemen kartanon pehtorin tuvassa.

Kuva Hilja Toivio

syys. Sen on omistanut Waldemar Diekn 1400-luvulla. Muita myöhempiä pitkäaikaisia omistajasukuja ovat olleet Ram, Uggla, Leijonhufvud, Boije af Gennäs ja Rosenberg. Ohi ajaessa sukututkijat näkivät kartanon nykyisen päärakennuksen, jonka rakennuttaminen on alkanut aivan 1700-luvun lopussa. Kartanon pelloilla näkyi suuri, yli 30-päinen laulujoutsenten parvi.

Lyhyen Linnatuudessa pidetyn tauon jälkeen jatkettiin matkaa. Hyvinkään ohi ajettaessa Jukka kertoi Kytäjän kartanon vaiheista.

Vantaanjoen suulta Vironniemelle

Helsinkiin tullessa sukututkijat saivat tietoisikun nykyisin Itä-Helsingissä olevasta Viikin kartanosta. Kartanolla on komea historia. Se eli suuruutensa aikaa 1600-luvulla, jolloin siellä asui maaherroja. Viikin nykyinen keltainen matala kustavilaistyylinen päärakennus on Armfeltin rakennuttama.

Nykyään Helsingin yliopiston käytössä oleva kartano on menettänyt suuruutensa, ja se muistuttaa murheellisella tavalla siitä, miten Suomessa ei arvosteta vanhaa rakennuskulttuuria eikä harmonisia miljöitä. Puinen rakennus on jäänyt orpona nököttämään keskelle sen ympärillä risteileviä kiihkeitä autoteitä. Kivenheiton päähän kartanosta rakennettu jättisuuri kauppakeskuksuutio räikeine valomainoksineen tunkee katsojan näkökenttään ja peittää kartanon hiljaisen kauneuden.

Viikin kartanon ja sitä ympäröivän kaupungin ristiriidasta järkyttyneet sukututkijat rauhoittuivat vasta Herttoniemen kartanon pihapiirissä olevassa Wanha Mylly -nimisessä kahvilassa nautittujen pullakahvien jälkeen.

Kahvien jälkeen bussiin hyppäsi kyytiin erin-

omainen opas, joka kertoi kiinnostavasti ensin Herttoniemen kartanosta ja sitten Helsingin kaupungin perustamisesta Vantaanjoen suulle nykyisen Vanhan kaupungin alueella.

Kuningas Kustaa Vaasa perusti Helsingin Talinnan vastinpariksi vuonna 1550. Aasukkaat uuteen kaupunkiin saatiin pakotta-malla porvarit muuttamaan Raumalta, Ulvilasta, Tammisaaresta ja Porvoosta. Helsingin kasvu lähti käyntiin hitaasti. Vasta kun Helsinki siirrettiin Vironniemelle "kreivin aikaan" eli kreivi Per Brahen aikana, alkoi kaupungin kasvu.

Katajanokan Kasinon suunnittelijana pidetään arkkitehti A. Nybergiä. Se valmistui venäläisen upseeriston käyttöön todennäköisesti vuonna 1913. Upseerikasinolla vietettiin loisteliaita juhlia aina Venäjän vallankumoukseen 1917 asti. Vallankumouksen vuoksi Helsingissä surmattiin ainakin 38 meriupseeria. Heidän joukossaan oli Itämeren laivaston komentaja, vara-amiraali Niepen, joka löydettiin ammuttuna Kasinon lähistöltä. Kerrotaan, että Niepen on teloituksensa jälkeen kummitellut Kasinolla, erityisesti sen ullakolla.

Katajanokan Kasinon Merisaliin oli sukututkijoille katettu juhlava ateria.

Kuva Hilja Toivio

Oppaan seurassa ajeltiin Itä-Helsingistä keskustaan, kaupungin perustamispaikasta sen uuteen sijoituspaikkaan. Matkalla kuultiin tarinaa eri kaupunginosista. Matkalaisille näytettiin Arabian tehtaan vieressä oleva muinainen teloituspaiikka, missä mm. yhdeksän Sigismundin kannattajaa te-

loitettiin vuonna 1599, ja Kuntähden kenttä, missä ensimmäisen kerran kuultiin Maamme-laulu Floran päivän juhlassa toukokuussa 1848. Vallilan kaupunginosassa nähtiin vanhoja puutaloja ja Pitkäsiltää ylittäessä kuultiin, miten silta rakennettiin kaupungin siirryttyä Vironniemelle ja miten nyt on käytössä jo kolmas silta.

Senaatintorilla pysähdyttiin hetkeksi ihaillemaan pääkaupungimme sydämen kaunista uusklassista miljöötä. Torilta lähdettyä bussi kurvasi Kauppatorilla ohi merenneitoa esittävän Havis Amanda -patsaan, ja opas sai sukututkijat nauramaan kuorossa kuvanveistäjä Ville Vallgrenin jekulle: Vallgren sijoitti alastoman Havis Amandan niin, että se pyllistää kohti pankkia, mistä taiteilija ei aikoinaan saanut pyytämänsä lainaa.

Bussi pysähtyi Katajanokan Kasinolla, minne seurueelle oli tilattu ylellinen kolmen ruokalajin lounas. Kauniisti katetun juhla-aterian jälkeen seurue tutustui kasinorakennukseen, joka on erityisesti Suomen upseeriston ja maanpuolustusjärjestöjen suosiossa, mikä näkyy mm. salien ja kabinettilojen nimissä. Yläkerrasta löytyivät mm. Pilotti- ja Jääkärikabinetit sekä erikoisimpana Korsukabinetti, mikä on sisustettu aidolla sota-aikojen kormateriaalilla.

Mannerheimin koti Kaivopuistossa

Katajanokan Kasinolla muutama rohkeampi joi Marskin ryypyn ennen lähtöämme marsalkka Gustaf Mannerheimin (1867–1951) kodista tehtyyn museoon Kaivopuistossa. Pientä vahvistusta saattoikin kaivata ennen astumista itsenäisen Suomen historian merkittävimmän miehen vaikuttavaan kotiin.

Suomen marsalkka, vapaaherra Gustaf Man-

Kuva Hilja Toivio

Suomen marsalkka
Gustaf Mannerheim asui
Helsingin Kaivopuiston
huvilassa 27 vuotta.
Se on pitkäaikaisin hänen
kodeistaan.

Kuva Hilja Toivio

nerheim asui Kaivopuistossa valkoisessa puuhuvi-
lassa vuodesta 1924 kuolemaansa asti 1951. Hu-
vila museoititi hänen kuolemansa jälkeen. Koti on
säilytetty alkuperäisenä lukuun ottamatta joitakin
näyttelytiloiksi muutettuja huoneita. Näyttelyti-
loissa oli esillä mm. Mannerheimin saamat lukui-
sat kunniamerkit loistavan värisine nauhoineen.

Marsalkan näyttävä koti kuvastaa hänen rikas-
ta ja monivaiheista elämäänsä. Hänen 30 vuotta
kestäneestä palveluksestaan tsaarin armeijan va-
liojoukoissa muistuttaa mm. näyttävällä työhdöl-
lä varustettu kypärä, joka päässään Chevalier-kaar-
tiin kuulunut Mannerheim asteli keisari Nikolai II:n
kruunajaiskulkueessa vuonna 1896. Ratsuväen up-
seerin elämään viittaavat myös seinille ripustetut
hevosaiheet taulut.

Eteisen seinillä ja muuallakin kodissa on muis-
toja ja lahjoja Mannerheimin metsästysretkiltä.
Yläkerran rappusissa valvoo karhuntalja. Seinille
on ripustettu sarvia, ja eteisessä komeilee Manner-
heimin ystävän Akseli Gallen-Kallelan Afrikassa
maalaama leoparditaulu. Salongin lattialle on le-
vitetty pari tiikerintaljaa, joista toinen on valtavan
suuri. Tämä aikoinaan ihmisiä syönyt bengalintii-
keriyskilö on tiettävästi maailman suurin lajissaan.
Sukututkijoita hämmästytti sen suuri pää, joka oli
tosin sijoitettu osittain pienen pöydän alle. Seurue
jäi pohdiskelemaan sitä, miten moni Mannerhei-
min vieraista oli kompastunut siihen...

Mannerheim oli monia kieliä sujuvasti puhu-
va kosmopoliitti, jonka kirjaston hyllyt ovat täpö-
täynnä kirjallisuutta eri kielillä. Tutkimusmatkoil-
laan Aasiassa hän oli hankkinut runsaasti matto-
ja sekä eksoottisia taide-esineitä, jotka luovat hä-
nen kotiinsa erityisen tyylikkään ilmeen. Pöydillä
oli valokuvia hänelle läheisistä ihmisistä aina Ve-

näjän tsaarista hänen tyttäriinsä Anastasiaan ja
Sophieen.

Yleisvaikutelmaltaan Mannerheimin koti on tyy-
likkään maskuliininen ja hillityn ylellinen. Hänen
makuuhuoneensa on kuitenkin askeettinen, jotta
huomio kiinnittyisi huoneen erityispiirteeseen: ik-
kunasta avautuu häikäisevän kaunis näkymä me-
relle. Makuuhuoneessa on myös se kuuluisa ka-
pea ja vaatimaton kenttävuode, jolla Mannerheim
nukkui reumatisminsa takia.

Taulusta keskustelua

Pimeys oli laskeutunut Mannerheimin museossa
vietettyä aikana, ja taivaalle oli noussut kirkas
sirppikuu. Mannerheimin kotoa seurue kiiruhti
pienen kävelymatkan päässä olevaan toiseen puu-
huvilaan, joka oli ollut 1800-luvun puolivälin mo-
lemmin puolin monipuolisena kulttuuripersoonaa
ja -vaikuttajana tunnetun Fredrik Cygnaeuksen
(1807–1881) kesäkotina.

Vaikka Cygnaeus oli estetiikan ja nykyiskansain
kirjallisuuden professori, historioitsija ja kriitikko
sekä runoilija, hänen elämäntehtäväkseen tuli ku-
vataiteiden tukeminen. Cygnaeus toimi Suomen
taideyhdistyksessä yli 30 vuotta. Hän tuki useita
taiteilijoita ostamalla ja tilaamalla taidetta. Erityi-
sesti hän rohkaisi nuoria taiteilijoita tarttumaan
historia- ja maisema-aiheisiin. Cygnaeuksen tavoit-
teena oli saada hankituksi taulu aikansa jokaiselta
suomalaiselta taiteilijalta.

Cygnaeus testamenttasi yli 200 teosta käsittä-
neen taidekokoelmansa Suomen kansalle, ja näin
muodostui Cygnaeuksen gallerian ydinkokoelma.
Kokoelmiin kuuluu teoksia mm. von Wright -vel-

jeksiltä, Helene Schjerfbeckiltä, Werner Holmbergilta ja Hjalmar Munsterhjelmiltä. Tunnetuin kokoelman teoksista lienee Albert Edelfeltin maalaus *Poltettu kylä*. Kokoelmaa kartutetaan edelleenkin, ja nykyään siihen kuuluu noin 450 teosta.

Sukututkijat, joiden juuret tai nykyinen koti on Kangasalla, kiinnittivät galleriassa oitis huomiota Aukusti Uotilan teokseen, johon oli kuvattu kesäisen vehreä maisema Kangasalta. Taulun edessä oli

suorastaan ruuhkaa, kun käytiin vilkasta keskustelua siitä, mistä suunnasta teos oli tehty ja mikä kuvassa näkyvistä rakennuksista oli Sorola.

Cygnaeuksen galleriasta lähdettyä olikin jo aika lähteä takaisin Tampereelle. Tähdet loistivat tummalla taivaalla ja ensimmäistä adventtia odottavien helsinkiläiskotien ikkunoissa, kun sukututkijat vilkuttivat hyvästinsä Helsingille.

Johanna Kurela

Kuva Hilja Toivio

Cygnaeuksen galleria on avattu 1882 ja se on maamme vanhin taidemuseo. Galleriassa on näytteillä kokoelman luoja Fredrik Cygnaeuksen ajan suomalaista maalaus- ja veistostaidetta.

**Punakynä
heilumaan!**

Tampereen seudun
sukututkimusseura

**Sampolan sukututkuspäivillä ja seuran jäsenilloissa on myytävänä seuran nimellä varustettuja tyylikkäitä, hyvälaatuisia punaisia kuulakyniä.
Kannata seuraa ja osta omasi!**

Kuva Johanna Kurela

Sandmarkin viimeinen päivä

On toukokuun 13. päivä vuonna 1788. Aurinko alkaa painua mailleen Morrinlahtea reunustavien mäkimaiden ja niitä peittävien tummien metsien taa. Punarinnat ja rastaat aloittelevat kiihkoissaan joka-iltaista konserttiansa, hiirenkorvat työntyvät voimalla ulos silmuistaan. Mikään ei voi enää asetella esteitä keväälle, joka ryminällä on painamassa päälle.

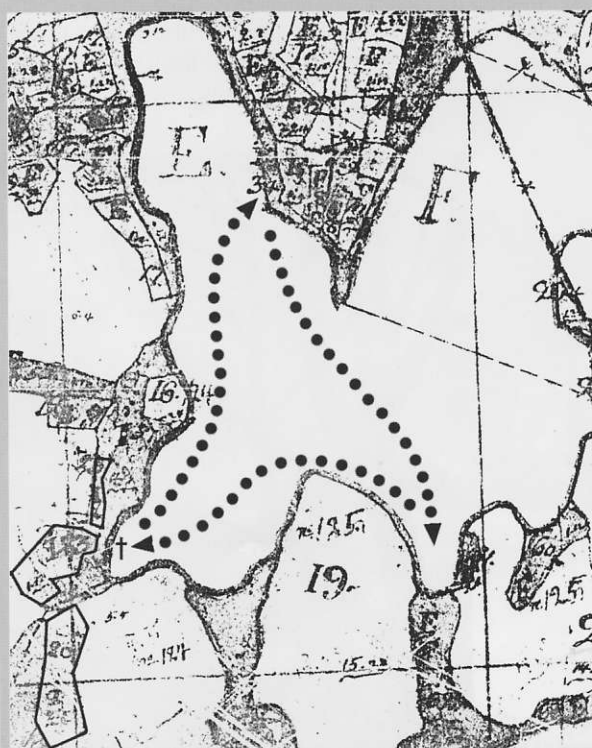
Tämä Morrinlahti on vain matalien salmien kautta yhteydessä ulkomaailmaan, Keuruun Pihlajavedeltä alkunsa saavaan, sokkeloiseen Pihlajaveden reittiin. Äskettäin jäistä vapautuneet aallot liplattavat suojaisan ja monihaaraisen lahden kaikkein suojaisimman lahdenpoukaman rantaan. Siinä soutuvene kelluu aivan vapaana ja heiluu aaltojen rytmissä edestakaisin. Se ei tosiaan näytä olevan mitenkään sidottu maihin! Hitaasti vene liikahtelee raskaassa lastis- saan, sillä se on lähes ääriään myöten täyttynyt vedellä. Ja aivan veneen vieressä lähellä rantaa vain puoli kyynärää syvässä vedessä näkyy – miehen ruu- mis makaamassa suullaan kasvot ja kädet liejussa...

Karmea näky

Karmea näky odottaa paikalle ensimmäisenä ehät- tänyttä, ja ei aikaakaan, kun tieto löydöstä saa- daan toimitettua myös Morrin ja Niemen taloihin; ruotutorpan lisäksi muita asumuksiaahan ei kuulo- ja näköetäisyydellä olekaan. Hukkunut vedetään ylös järvestä ja asetetaan mättäälle. Mitään ruu- miinvammaa ei ole nähtävissä. Sen sijaan havai- taan, että vainajan hallussa olevan viiden jumprun vetoisen viinapullon pohjalla on enää kaksi jump- rua ainetta jäljellä (jumpru < jungfru = noin 0,82 desilitraa).

Siinä nyt makaa hengettömänä palveluksesta jo eronnut korpraali Joonas Sandmark koko 173 cm:n pituisella varrellaan. Kukaan paikalla olevis- ta tuskin voi sanoa, että 57-vuotiaan hukkuneen elämäntapa olisi kelvannut miksikään malliksi – ai- nakaan niille peräti 17 virtolaiselle lapselle, joiden kummiksi hänet tai hänen vaimonsa aikojen mit- taan suostuteltiin. Mutta epäilemättä: ihan ilmeis- tä seuramiehen vikaa!

Korpraalin tavat ovat vain vähäisessä määrin tuttuja Virtain kappalaiselle Johan Henrik Askeli- nille, koska hän on ollut virassaan vasta kolmisen vuotta. Toki hän muistaa, kuinka Sandmark viime talvena joutui Niemessä pidetyillä kinkereillä Ruo- veden emäseurakunnan kirkkoherran, kunnianar- voisan ja ylen oppineen herra rovastin Lars For- selliuksen nuhdeltavaksi, koska oli – kuten useim- miten – pöhnässä. Kehtasipa ketale uhota, ettei

Piirros, jonka pohjana on Morrinlahden kohta Hauhuun jako- kunnan isojakoaasiakirjoihin kuuluvasta tiluskartasta, jonka mitta- si Gabriel Långhjelm 1787 (isjakko valmistui 1806). Vertaamal- la tätä nykyiseen peruskarttaan huomaa heti muutoksen: veden pintaa on laskettu roimasti. Piirroksen on hahmoteltu "Sammarkin" oletettu veneilyreitti. Käräjäpöytäkirjat nimittävät hukkumispaiikkaa Häivänlahdeksi, jota nimeä ei nykyään tunne- ta. Todistajalausuntojen perusteella sen voidaan päätellä olleen Sandmarkin kotirantaa. Isjakokartta ei suoraan osoita ruotu- torpan sijaintia, mutta siitä ei voi olla suurta epäselvyyttä: monisoppisen Morrinlahden lounaaseen työntyvän lahden- pohjukan, siis Häivänlahden, länsipuolella levittäytyy pohjoisesta päin lueteltuna kaksi Sotilaspeltoa (Soldate Åkrar) ja "Sammar- kin Moisio" (näiden ääriviivat on korostettu piirroksessa).

olisi mikään temppu yhteen tai kahteen mieheen kumota tuoppi viinaa vaikka heti paikalla (*det ej vore mycket för en eller två karlar at supa ett Stop bränvin på ett ställe*; 1 tuoppi = 16 jumprua)!

Asiaa ei siis voida jättää sikseen. Virtain kappe- lin kirkkoneuvosto ottaa tapauksen käsiteltäväk- si jo 15. kesäkuuta. Se antaa asian edelleen kihla- kunnanoikeuden tutkittavaksi.

Ennen kohtalokasta päivää

Joonas Sandmark palveli eläessään Ruoveden komppanian Hauhuun ruotua (nro 68) yli 33 vuot-

ta, ensin 18 vuotta sotamiehenä, sitten komppiansa neljänneksi korpraaliksi ylennettynä. Ruotarmeijan sotilaille kuuluvaa palkkaa hän pyrki jatkamaan metsänriistalla. Kerrankin karhu jäi Sandmarkin ja neljän muun kyläläisen yhdessä rakentamaan loukkuun. Peto kuitenkin pääsi irti simestä, mutta Sandmark löysi sen myöhemmin kuolleen metsästä. Osuuttaan saaliista hän sillä kertaa joutui perimään käräjien kautta.

Ennen eroa aktiivipalveluksesta Sandmark onnistui neuvottelemaan ruotutalonpoikiensa kanssa sopimuksen, joka takasi hänelle ja hänen vaimolleen eron jälkeenkin elinikäisen nautinto-oikeuden niihin viljelyksiin, joita oli käyttänyt palveluajanaan. Mutta eläke-etujaan Sandmark ehti nauttia vain viisi kuusi vuotta.

Meno

Tuon kohtalokkaan päivän aamuna Joonas Sandmark lähti kotoaan yksin veneellään tapaamaan entisiä ruotuisäntiänsä tai – kuten Sandmarkin leski Maria Tuomaantytär käräjillä kuultuna asian ilmaisi – ”jollekin asialle Morrin taloon”. Leski yritti vakuutella miehen poistuneen kotoaan selvin päin, vaikkei antanutkaan selitystä siihen, miksi tämän mukaan lähti myös tyhjä viinapullo. Mies se oli vain valitellut olevansa ”hieman sairas”!

No, sairas tai ei, Sandmark rantautui veneellään syvälle Morrinlahteen pohjoisesta käsin pistävän niemen rantaan. Tuohon aikaan Morrin ja Niemen talot sijaitsivat liki toisiaan mainituissa niemessä, eri paikassa kuin nykyään. Kaikesta päätellen Sandmark pistäytyi ensin Morrin talossa, jota isännöi Sandmarkin veljen poika Ingemar Ingemarinpoika. Tulijan havaittiin jo olleen hiprakassa. Vieraisilla täällä vanhassa kotitalossaan sattui olemaan myös uudistalollinen Mikko Kotaniemi (= Kotajärvi) Uuraistenkylästä. Heikki-renki, Mikon nuorempi veli, sen sijaan ei nyt sattunut olemaan kotosalla, vaikka ehtikin ensimmäisten joukossa itse turmapaikalle.

Sitten Sandmark asteli Kaappo Matinpoika Niemen taloon – ”juomista jonkin verran liikuttuneena” kuten Niemen isäntä asian muotoili. Ei tämä hänelle uutta ollut, sillä hän tasan tiesi vieraansa aina olleen ”hyvin kallistuva juopotteluun”. Eikä tässä kylliksi: heti alkajaisiksi tulija sai Kaapon vaimolta Pirkko Tuomaantytärtä kaksikin ryyppyä viinaa. Tokihan Sandmarkilla omakin pullo oli mukana. Tämä viiden jumprun vetoinen viinapullo oli – yllätys yllätys! – täysi, mutta ei enää sen jälkeen, kun sen omistaja oli jonkin ajan kuluttua tarjonnut talon isännälle naukun ja toisen itselle. Tässä vaiheessa Sandmark asettui pitkäkseen. Nukuttuaan ”tunnin verran vaan ei sen lyhyempää aikaa” mies nousi ylös nyt selvästi humaltuneena.

Paluu

Illan tullen Sandmark sitten ryhtyi pikku hiljaa koomaan luitaan. Suoraan kotia kohti hän ei kui-

tenkaan ottanut kurssia vaan valitsi sivureitin (*afväg*) ”metsäisen niemekkeen takaiselle lahdelle” – kai kokemaan siellä tavallisesti pitämänsä kalanpyydyksensä. Mitä sen jälkeen tapahtui, sitä ei enää kukaan ollut näkemässä. Edes Niemen isäntä ei enää jäänyt katsomaan, osuiko Sandmark lopulta kotiinsa vievälle reitille. Hän vain sai jonkin ajan kuluttua viestin, että Sandmark oli löydetty hukkuneena. Arveltiin, että mies olisi ennenaikaisesti astunut veneestään ja siitä suistunut niin, että vene kallistuessaan olisi hörpännyt vettä.

Niemen talossa Sandmark ei ollut maininnut mahdollisista sairauksistaan, vaikka olikin edellisessä kyläpaikassa valitellut rintapistoksia. Leski jaksokin uskoa, että onnettomuus oli aiheutunut jostain Sandmarkia tuolloin kohdanneesta äkkinäisestä sairaudesta eikä päihtymyksestä.

Hautaaminen

Virtain kappeliseurakunnan kuolleiden ja haudattujen kirjassa Sandmarkin kuolemasta pappi on todennut seuraavaa (käännös): ”Korpraali Joonas Sandmark kuollut 14. toukokuuta 1788, kotoisin Niemestä, hukkunut veneestä; haudattu v. 1789 sen jälkeen kun asia oli tutkittu kihlakunnanoikeudessa”. Koska käräjäpöytäkirjat edellisestä poiketen ilmoittavat useamman todistajan suulla hukkumispäiväksi 13. toukokuuta, lienee viimeksi mainittua pidettävä todempana.

Sekä seuraavien syys- että talvikäräjien pöytäkirjoissa on useaan kertaan ilmaistu, että Sandmarkin ruumis on jo haudattu syrjäiseen paikkaan kirkkomaalla (*afsides i kyrckogården, afsides å kyrckogården*). Nähtävästi se siis kuopattiin aluksi siunaamattomaan maahan. Sirkka Karskelan mukaan juopuneina kuolleet joutuivat kirkkomaan ulkopuolelle, jopa soihin. Edellä referoitu ilmoitus hautaamisesta vasta seuraavana vuonna täytynee tarkoittaa sitä, että papin tai kirkkoneuvoston myötävaikutuksella ruumis olisi kihlakunnan-oikeuden käsiteltävä asian kaivettu ylös ja haudattu sitten kunnialliseen maahan.

Päätöslauselmassaan talvikäräjillä 1789 kihlakunnanoikeus tyytyy toteamaan, että kuolema oli tapahtunut ”juomista aiheutuneessa juopuneessa tilassa” sekä että Sandmark muutoinkin oli viettänyt irstasta elämää (*liderligt lefverne*). Ja edelleen: toimitetussa hautaamisessa syrjäiseen paikkaan on menetelty lain ja pykälien mukaan.

Markku Kalliolinna

Lähteet

Keuruun käräjät 6.11.1782 § 7 ja 8
Keuruun, Ähtärin ja Virtain käräjät 1.9.1788 § 13
Keuruun, Ähtärin ja Virtain käräjät 5.2.1789 § 53
Virtain kirkonkirjat
Isojako Hauhuun kylä 1806. Virrat 1:3. MLA (aikaisemmin HMT)

Oikaisuja ja lisäyksiä Sass-artikkeliin

Henrik Sass ja Perniön kirkon
penkkiriidat 1660-luvulla
Sass-sukua ritarihuoneissa

Orpanan numerossa 2/2009 julkaistussa artikkelissa *Henrik Sass ja Perniön kirkon penkkiriidat 1660-luvulla* sekä saman lehden sivuartikkelissa *Henrik Sassin vaimo Ogilwie-sukua* on havaittu muutamia virheitä. Seuraavassa oikaisuja:

Orpana 2/2009, sivu 25:

Tekstissä mainittiin, että piispa Juhana Terselius toimitti 1661 Perniön kirkon penkkijärjestyksen. Piispan nimi on kuitenkin Johannes Terserus (s. 1605, teologian professori Uppsalassa 1647, Turun piispa 1658, Linköpingin piispa 1671, k. 1683).

Sivu 26, 3. kappale:

Naisväen penkeistä puhuttaessa luki: "Kuudennessa penkissä oli Rålambstiernan ja Måns Anderssonin naisväen paikka ja seitsemännessä Elin Anderssonin paikka." Perniön pitäjä -kirjan sivulla 259 luki tosiaan Elin Anderssonin paikka, mutta kun naisten penkeistä puhuttaessa aiemmin oli osin lueteltu miehiä ja heidän naisiaan (ilman naisten nimiä), niin joko edellä mainitun Elinin mies oli N. N. Andersson tai Elin oli Andersdotter, joten Orpanan artikkelissa olisi siis pitänyt lukea: "(N. N.) Anderssonin puolison Elinin paikka" tai "Elin Andersdotterin paikka". Penkkijakoa toimittamassa oli seurakunnan vanhimpiin kuuluva nimismies Elias Andersson. Edellä mainittu Elin on mahdollisesti hänen vaimonsa.

Sivu 26, 5. kappale:

"Ensimmäinen penkki oli varattu Henrik Sas-

sin vaimolle Margareta (Patrickssdotter) Ogilwiele (1658–1677)." Vuosi 1658 ei ole syntymäaika, vaan vihkiaika. Margareta on syntynyt noin vuonna 1638. Sama syntymäaika koskeva virhe toistuu sivulla 27 kappaleessa 1.

Lisäyksenä artikkeliin mainittakoon, että Margareta Ogilwien vanhemmat ovat Patrik Williams-son Ogilwie (s. 1606 Skotlanti, eversti, maaherra, k. kevät 1674, haudattu 13.12.1674 Turun tuomiokirkkoon) ja hänen toinen puolisonsa (n. 1630 alkaen) Catarina Nilsdotter Mannersköld (haudattu 16.1.1653 Turun tuomiokirkkoon). Catarinan vanhemmat olivat Nils Assarsson Mannersköld (s. 1586 Västergötland, aatelissukua nro 128 Ruotsissa, eversti, käskynhaltija, maaherra, k. 30.3.1655) ja hänen ensimmäinen puolisonsa Christina Johansdotter Bökler (tämän toisessa avioliitossa, liivinmaalaista aatelia, elossa vielä 1637).

Artikkelin lähdeluettelossa mainitaan erheellisesti, että lähteenä on käytetty Perniön kirkon historia- ja rippikirjoja. Lähdeluettelossa on myös artikkelin toimitusvaiheessa tullut virhe. Toisin kuin lähdeluettelossa annetaan ymmärtää, Sahalahden ja Längelmäveden historiat on julkaistu samassa kirjassa, jonka nimi on *Längelmäveden historia II. Sahalahden historia II*. Teos on painettu Hämeenlinnassa 1954.

Jyrki Airisto

Perheenjäsenet seuraan puoli-ilmaiseksi

Mikäli samassa perheessä on useampia sukututkijoita, jotka haluavat kuulua Tampereen seudun sukututkimusseuraan, voivat he liittyä mukaan perheenjäseninä. Kun perheessä on yksi täyden jäsenmaksun maksava sukututkija, voivat muut samassa osoitteessa asuvat päästä jäseneksi puoleen hintaan. Orpana-lehti lähetetään vain täyden jäsenmaksun maksaneelle mutta muuten perheenjäsenet saavat nauttia kaikista samoista jäseneduista. Käyttäkää tilaisuus hyväksenne ja liittykää seuraan vaikka koko perhe!

SUKUSILPPUA

Sukuaiheisia lehtileikkeitä

Georg W. Bushin

savolaisuus vahvistui edelleen

Jo pitkään on kiistelty siitä, että onko Yhdysvaltojen edellisen presidentin Georg W. Bushin esi-isä suomalainen vai ruotsalainen. Uuden Ruotsin asukas Måns Andersson tuli Amerikkaan suomalaismetsien (Finnskogen) alueella olevasta Sillerudista Kalmar Nyckel -aluksella.

Ruotsin Torsbyn suomalaiskulttuurikeskuksessa uskotaan, että kyseessä voisi olla Mauno Antinpoika. 1500- ja 1600-luvuilla Savosta vaelsi kaskiviljelijöitä Ruotsiin lähelle Norjan rajaa. Nämä suomalaiset elivät 1800-luvulle asti omissa oloissaan eivätkä sekoittuneet paljonkaan ruotsalaisiin tai norjalaisiin. Asukkaat oppivat vasta tuolloin ruotsin kirjakielen eikä alueella puhuta tänäkään päivänä Värmlannin murretta.

Kotiseutuyhdistykset vaalivat edelleen museoina monia suomalaisten pystyttämiä vanhoja savupirttejä. Kukaan ei enää alueella puhu suomea mutta Norjassa metsäsuomalaiset ovat virallinen kansallinen vähemmistöryhmä. Paikannimet ovat alueella edelleen suomenkielisiä. "Kaikissa meissä on nykyisin sekaisin suomalaista, ruotsalaista ja norjalaista verta", toteaa asukas Anttilanvuoren maisemissa.

Metsäsuomalaisia laivattiin 1638 Amerikkaan perustettuun siirtomaahan nimeltä Uusi Ruotsi. Siirtokunnan keskuksessa nykyisen Wilmingtonin paikalla asui vuonna 1662 enimmäkseen suomalaisia, jotka parhaiten selvisivät siirtokunnan kovissa oloissa. Niinpä myös Måns Anderssonin voi todellakin olettaa olleen Savosta tulleiden metsäsuomalaisten jälkeläinen. (Kalle Koponen, Helsingin Sanomat 19.10.2008)

Mitä vikaa on roskamiehessä?

Julkisten sukupuuta pengotaan maailmalla. Britien vuoden 1911 väestönlaskenta on paljastanut enemmän tai vähemmän tarpeellisia tietoja muutamien kuuluisuuksien esivanhemmista.

Aamulehden uutisista saimme kuulla, että jalkapallotähti David Beckhamin esi-isä John keräsi töikseen roskaa Lontoossa. – En näkisi ammattia halventavana, sillä millainen maailma olisi ilman siivoojia? Voi vain kysyä, miksi ihmeessä esi-isän täysin kunniallinen ammatti on pitänyt nostaa mediassa otsikoihin? Halutaanko näin ilkeillä rikkaalle ja kuuluisalle jälkeläiselle, joka ei ole vas-

tuussa esivanhempiensa tekemisistä. Ja mitä häpeämistä on työtä tekevässä esivanhemmassa?

Laulaja Amy Winehouse, joka on viime aikoina ollut otsikoissa lähinnä yksityiselämänsä ongelmien vuoksi, polveutuu lehtitietojen mukaan Venäjältä Englantiin muuttaneesta Abraham Granishista. Tämä myi vuonna 1911 ovelta ovelle muun muassa hedelmiä. Tämäkin ammatti nähdään vinossa valossa: "...kolkutteli ihmisten ovia yrittäen myydä näille mitä milloinkin." Jatkossa kaipaisiin Aamulehdeltä hiukan asiallisempaa sävyä sukututkimusaiheisiin pikku-uutisiin. (Aamulehti 15.1.2009)

Lahjomaton dna

Moni sukututkija toivoo dna:sta ratkaisua sukututkimukseen. Toisaalta tieto voi lisätä tuskaa. Yhdysvalloissa 140 Kincaidin suvun jäsentä on mennyt dna-testiin ja julkistanut tuloksen internetissä. Kaikkia ei kuitenkaan voitu julkistaa, koska tulos oli myös järkytys.

"Joillekin on ollut traumaattista saada selville oikeat sukujuurensa", toteaa sukuselvitysprojektin vetäjänä toiminut Don Kincaid. Kahdelle veljelle oli tullut täytenä yllätyksenä se, että he eivät olekaan saman isän lapsia. Äiti kuitenkin kiistää jyrkästi olleensa uskonon aviomiehelleen tai adoptoineensa yhden pojistaan. (Aamulehti 1.2.2009)

Maunu Ladonlukon dna-testaus

Muutama vuosi sitten otettiin dna-testi Skaran ulkopuolella olevaan Varnhemin luostarikirkkoon haudatusta henkilöstä, jonka oletetaan olevan Birger Jaarli (1210–1266). Asiasta ei kuitenkaan olla täysin varmoja. Tukholman Riddarholmenin kirkkoon on kuitenkin varmuudella haudattu Birger Jaarlin poika kuningas Maunu Ladonlukko (n. 1240–1290). Hänen sarkofaginsa aiotaan avata dna-näytteen ottoa varten. Jos Mauno Ladonlukon dna täsmää Birgerin Jaariksi oletetun henkilön dna:n kanssa, niin tällöin epäselvä henkilöllisyys varmistuu lopullisesti.

Orpanan toimitus jää kiinnostuneena odottamaan testituloksia, sillä muistamme, että Birger Jaarli teki Eerikin kronikan mukaan laajan sotaretken tai ristiretken Suomeen ja Hämeeseen vuonna 1249. (Populär Historia 19.5.2009)

Tiina Miettinen

Sepon ja Ossin linjat

Serkukset selvittivät sul

Kaikki alkoi siitä, kun jossakin yhteydessä keväällä 2009 Ossi kertoi lukeneensa Kalevi Wiikin teoksen¹ suomalaisten alkuperästä. Kumpikin oli aikaisemmin lukenut kiinnostuneina saman kirjoittajan erään toisen kirjan, jossa hän selvitteli eurooppalaisten juuria. Molempien mielestä suomalaisten tuloa selvittelevä teos osoittautui – eräin varauksin – varsin informatiiviseksi.

Kirjan annista keskustellessamme Ossi piti sitä genetiikan kannalta luotettavana, ja silloin palasi mieleemme *National Geographic* -lehden laaja populaatiogeneettinen tutkimus, jossa on tarkoitus selvittää koko ihmiskunnan polveutumista aina "Aatamista" ja "Eevasta" lähtien. Emme silloin kuitenkaan olleet kiinnittäneet riittävästi huomiota tähän tutkimukseen, mutta nyt innostuimme. Myöhemmin havaitsimme, että itse asiassa Wiikin teoskin perustui, paitsi eurooppalaisiin populaatiogeneettisiin tutkimuksiin, myös mainitun julkaisun hankkeeseen.

Niinpä nettiin ja hakulaitteet toimimaan. Tutkimushankkeen nimi ja nettiosoite löytyivät melko pian. Edellinen osoittautui olevan *The Genographic Project*² (GP) ja jälkimmäinen <https://genographic.nationalgeographic.com/genographic/process.html>. Tästä osoitteesta riittävällä englannin kielen taidolla varustettu utelias saa selostuksen asiasta ja oman geeninäytteen – erikseen isän ja äidin puolelta – ottoon tarvittavat ohjeet sekä laitteet ja tarvikkeet, jotka poskien sisäpuolelta otettuine näytteineen jätetään postin kuljettavaksi yhdysvaltalaiseen laboratorioon. Jokainen näytteenantaja saa oman koodinsa, jonka avulla vain hän voi netistä tiedustella oman näytteenensä analysoinnin etenemistä ja tuloksia; paperilla niitä ei saa.

Runsaan kuukauden kuluttua omat alustavat tuloksemme saapuivat, joiden ja jossakin määrin myös perinnöllisyystieteen muiden tutkimustulosten perusteella tämä sukulinjojamme koskeva raportti on kirjoitettu. Tarkoituksenamme on ottaa tässä vaiheessa kantaa tutkimuksen metodeihin tai tuloksiin ensi sijassa kertoa, millaista tietoa näytteenantaja saa projektin laboratoriosta. Yhden näytteen analysointi postikuluineen maksoi \$ 165,90.

Tutkimuksen laaja aineisto – 100 000 henkilön

geeninäytteet – kerätään paitsi edellä kerrotulla tavalla myös siten, että sankat tutkijajoukot ovat jalkautuneet sitä keräämään etenkin sellaisilta väestöryhmiltä, joilla ei ole internetin käyttömahdollisuutta. Tiedossamme ei ole, miten edustava näyte koko maapallon väestön kannalta on tai millä tolalla valtavan aineiston keruu tällä hetkellä on, mutta parastaikaa haalitaan maapallon eri kolkilta kokoon kymmenen perinnöllisyystutkijaa tutkimusryhmineen analysoimaan aineistoa ja laatimaan raporttia. Jokaisella anonymiksi jättävällä näytteen antajalla on siis omien tulostensa saamisen lisäksi mahdollisuus – näin halutessaan – antaa ne koko projektin käytettäväksi; itse tietenkin halusimme antaa ja annoimme myös.

Keitä ollaan ja mistä tullaan

Vielä 1800-luvulla ajateltiin yleisesti, että esivanhempamme siirtyivät Volgan mutkasta, ehkä kauempaakin idästä, Suomeen yli 5000 vuotta sitten. Asiaa perusteltiin varsinkin sillä, että suomalaisten kielisukulaisia kuten mordvalaisia, mareja ja hanteja asui ja asuu vielä tänäkin päivänä Moskovan ja Uralin välisellä Volgan ja Kaman alueella. Tämä perinteinen käsitys perustui siis kielitieteilijöiden löydöksiin. Tosin toivottiin, että myöhemmin voitaisiin osoittaa kielisukulaisuuden olevan samalla myös geneettistä sukulaisuutta.

Perinteistä käsitystä alettiin kuitenkin epäillä, sillä arkeologit eivät olleet yksimielisiä siitä, että mainittuna ajankohtana olisi todella tapahtunut merkittävää väestön siirtymistä Volgan mutkasta Itämeren alueelle. Ihan pakko sitä oli tarkistaa, kun perinnöllisyystieteilijät tulivat mukaan suomalaisten sukujuuria pohdiskelemaan. Ratkaisevaa oli Harri Nevanlinnan havainto³, jonka mukaan suomalaisten geeniperimästä vain noin 25 prosenttia oli itäistä perua. Läntisestä geeniperimästä balttilainen ja germaaninen aines ovat Nevanlinnan mukaan suunnilleen yhtä vahvat, yhteensä noin 75 prosenttia. Näin viime vuosikymmeninä syntyi käsitys germaanolais-balttilaisista suomalaisista, jotka olisivat muodostaneet geneettisesti yhtenäisen kansan.

Viime vuosien, 2000-luvun alun, tutkimus on jälleen muuttanut käsityksiä. Sen mukaan emme olekaan geneettisesti kovin yhtenäinen kansa, vaan itä- ja länsisuomalaisten geneettiset erot ovat jopa vertaistaan Euroopassa. Emme myöskään ole niin "eurooppalaisia" kuin pari vuosikymmentä sitten luultiin. Miten näin radikaaleihin näkemyksiin on päädytty?

juuriaan dna:n avulla

Geneettinen tutkimus

Perinnöllisyystieteen kehitys on antanut uusia mahdollisuuksia taustamme selvittämiseen erityisesti sen jälkeen, kun ihmisen perimä tuli läpikotaisin luetuksi 2000-luvun alussa. Silloin voitiin ruveta vertailemaan mm. eri alueiden ihmisten geneettisiä eroja ja tekemään uudenlaisin perustein johtopäätöksiä väestöryhmien sukulaisuussuhteista. Dna-tutkimuksesta on jossakin määrin tullut jopa sukututkimuksen ja väestötieteen ”kuuma peruna”, josta toiset ovat innoissaan ja jota toiset pitävät enemmän tai vähemmän ”huuhaana”.

Perintötekijät eli geenit rakentuvat dna-molekyyleistä, ja ne sijaitsevat tuman kromosomeissa kuvan 1 luonnehtimalla tavalla. Miehellä ja naisella on jokaisessa solussaan 46 kromosomia, jotka ovat toisen sukupuolen vastinparin kanssa samantaisia. Poikkeuksen muodostaa sukupuolikromosomipari. Naisella on kaksi X-kromosomia, mutta miehellä X:n parina on pienempi Y-kromosomi. Jokainen kromosomi rakentuu kemiallisesta yhdisteestä, jota nimitetään dna:ksi (deoksiribonukleihinappo). Dna muodostuu kahdesta rinnakkaisesta juosteesta, joita emäsosat yhdistävät. Emäksiä on neljänlaisia ja niiden järjestys vaihtelee. Dna-ketju voidaan kuvata emästen järjestyksellä esimerkiksi ACTGCGCCCTAG (A = adeniini, C = sytosiini, G = guaniini, T = tymiini).

Näin syntyy ikään kuin salakirjoitus, jossa emäkset ovat kirjaimia. Tiettyä dna-jaksoa nimitetään geeniksi. Se sisältää tiedon siitä, mihin järjestykseen tietyn valkuaisaineen aminohapot tulevat valkuaisaineen rakentuessa. Emäsjärjestys säilyy

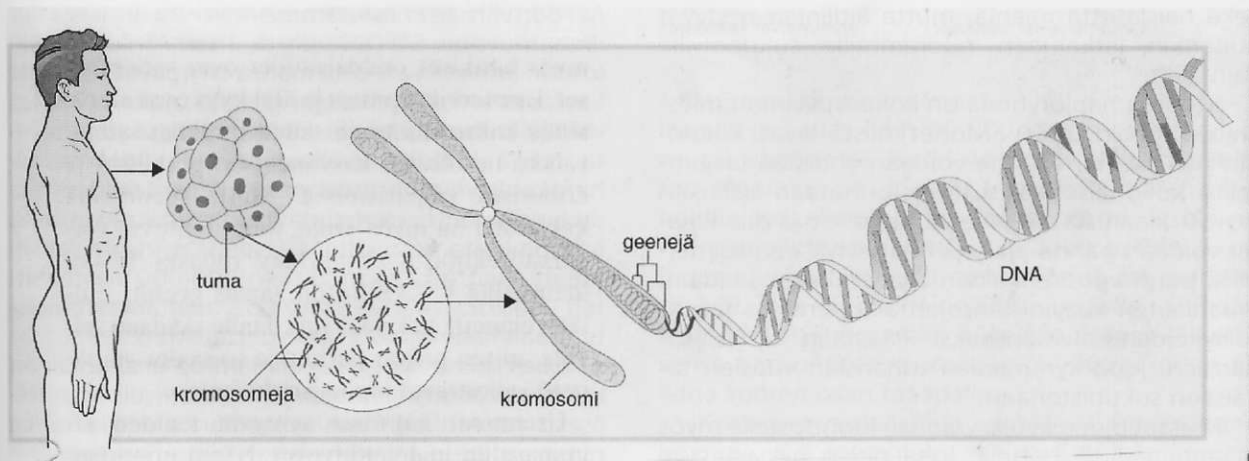
muuttumattomana solun jakautuessa, jolloin kromosomit ja siis dna kopioituvat muuttumattomina tytärsoluihin. Joskus tapahtuu kuitenkin satunnainen kopiointivirhe eli johonkin paikkaan tulee ”väärä” emäs. Tätä tapahtumaa sanotaan mutaatioksi. Jos mutaatio tapahtuu sukupuolisolussa, se siirtyy jälkeläisyyksilölle.

Monien eliöiden perimä on ”läpiluetettu” eli jokaisen kromosomin dna:n emäsjärjestys on selvitetty. Jos tutkitaan esimerkiksi ihmisen muuttoliikkeitä, kuten tässä, ei tarvitse välittää, mihin muuhun ominaisuuteen mutaatio kenties vaikuttaa. Riittää kun todetaan, että kyseisen geenin kohdalla alkaa emäsjärjestyksessä uusi, aiemmasta muuntunut vaihe. Variaatio säilyy aikansa, kunnes uusi mutaatio sitä jälleen muuttaa.

Haploryhmä ja markkeri

Jokainen ihminen siis kantaa, ja useimmat välittävät jälkeläisilleen, dna:ssaan isältään ja äidiltään perimää geeniyhdistelmää, joka antaa meille silmien väristä ja kehon pituudesta vaikka sairauksille alttiuteen vaihtelevia ominaisuuksia. Yksi poikkeus on Y-kromosomi. Se siirtyy isältä pojalle, ja vain isältä pojalle, muuttumattomana sukupolvesta toiseen, ellei tapahdu tuota satunnaista, luonnollista mutaatiota, tavallisesti harmitonta muutosta.

Mutaatiosta ilmoittaa markkeriksi kutsuttu kohta perimässä, joka toimii kuin merkkivalo. Sitä voidaan seurata kautta sukupolvien, koska se siirtyy sen ensiksi saaneelta mieheltä hänen pojilleen,

näiltä pojilleen ja jokaiselle suvun miehelle jopa kymmenien tuhansien vuosien aikana.

Joskus saattaa olla useampi kuin yksi mutaatio-tapahtuma ilmoittamassa sukupuun tiettyä haaraa. Samojen markkereiden luonnehtimaa joukkoa kutsutaan haploryhmäksi, joskus myös klaaniksi. Haploryhmät eivät välttämättä muodosta toisensa poissulkevia yksikköjä, vaan niihin kuuluvat voivat esiintyä rinnakkain samaan tapaan kuin sanokaamme kaljupäät pitkätukkaisten keskuudessa, sikin sokin.

Kun geneetikot tunnistavat mutaation, he antavat sille markkeriksi kutsutun kirjaimista ja numeroista koostuvan koodin ja pyrkivät selvittämään, milloin mutaatio ensiksi esiintyi ja missä päin maapalloa. Jokaiselle ihmiskunnan sukupuun uudesta haarasta kertoo uusi markkeri, joita seuraamalla saa kuvan siitä, miten alkujaan pienet afrikkalaisheimot kymmenien tuhansien vuosien aikana jakaantuivat ja levittäytyivät kansoittamaan koko maapallon. Myös haploryhmiä on tutkimusten perusteella nimetty erilaisin vakiintunein kirjain- ja numeroyhdistelmin.

Tässä raportissa seurataan kahden serkun, ts. kirjoittajien, isälinjoja, jotka osoittautuivat sanasta sanaan samoiksi, vaikka isämme eivät olleet mitään sukua toisilleen sanan sukututkijoiden tuntemassa merkityksessä, ja äitilinjajoja, jotka ovat loppupäästä lukuun ottamatta samat, vaikka (tai koska) myöskään äitimme eivät olleet toisilleen mitään sukua. Sepon äiti oli kuitenkin Ossin isän sisar.

Isälinja ja äitilinja

Kuten mainittu, Y-kromosomi on vain miehillä. Se periytyy siis aina ja vain isältä pojalle. Näin muodostuu miessukupuolvien peräkkäinen ketju eli ns. isälinja, joka periaatteessa johtaa aina "Aatamiin" saakka. Aika ajoin ketjussa tapahtuu mutaatioita, jolloin alkaa uuden haploryhmän syntyvaihe, joka korvautuu taas aikanaan uudella.

Naisen munasoluissa on tuman lisäksi pieniä soluelimiä, mitokondrioita. Ne ovat varsinaisesti solun energiantuottajia, mutta ne sisältävät myös hieman dna:ta. Koska munasoluja ja mitokondrio-dna:ta on vain naisilla, se siirtyy eteenpäin äidiltä tyttärelle ja tältä omalle tyttärelle jne. mutta myös pojille. Näin muodostuu ns. äitilinja.

Isälinjoihin kuuluu vain miehiä, äitilinjoihin siis sekä naisia että miehiä, mutta äitilinjan pystyvät kuitenkin jatkamaan nuoremmille sukupolville vain äidit.⁴

Miesten haploryhmiä on koko maailman mieslinjoissa noin 2000. Monet niistä ovat kuitenkin niin pieniä, että ne voidaan yhdistää laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Näin puhutaan isälinjain 40–50 klaanista. Isälinjan mutaatiot ja siis klaanit voidaan panna ajalliseen järjestykseen esimerkiksi puun vuosirenkaiden tapaan. Näin saadaan eräänlainen kaavo kansojen alkuperän ja muuttoliikkeiden selvittämiseksi. Päästään käsiksi tuhansien, jopa kymmenien tuhansien vuosien takaiseen sukhistoriaan.

Mutaatioiden avulla voidaan luonnostella myös maantieteellisiä reittejä, joita pitkin nykyväestön

esivanhemmat tulivat maahamme, ja myös arvioida, milloin tämä tapahtui. Vastaavalla tavalla äitilinjat antavat osviittoja esiäitien vaiheista. Nykytiedon varassa nämä muuttoreitit voidaan vetää vielä melko suurella pensselillä.

Sepon ja Ossin esi-isien vaellus

Markkerit kulkivat tietenkin samoja reittejä kuin niitä kantavat esivanhemmat, jotka poistuivat Afrikasta ja siirtyivät yhä kauemmaksi. Lienee mahdotonta tällä hetkellä tietää, miten monta miestä on kuulunut tiettyyn haploryhmään tai kuinka monta sellaista tarkkaan ottaen on kaiken kaikkiaan edes ollut, sillä tutkijoilla ei vielä ole tarpeeksi aineistoa.

Joka tapauksessa kirjoittajien Y-kromosomin analyysitulokset ja oheinen kartta 1. osoittavat heidän kuuluvan isälinjan loppupäässä haploryhmään N. Geneettiset markkerit, jotka osoittavat esi-isiemme perimän mutaatiot, ulottuvat noin 60 000 vuoden päähän kaikkien ei-afrikkalaisten miesten yhteiseen markkeriin M168 ja sitä seuraavat isälinjaamme nykyaikaan päätyen markkeriin LLY22, joka juuri on haploryhmälle N ominainen. Kirjoittajien projektilta saamat isälinjan raportit ovat sanasta sanaan samat.

Se että kummankin kirjoittajan haploryhmä on N, oli oikeastaan odotettavissa, koska suomalaiset miehet jakautuvat neljään pääryhmään: vajaat 60 % heistä edustaa koilliseurooppalaista N-klaania, vajaat 30 % skandinaavista I-klaania, noin 7 % itäeurooppalaista R1a-klaania ja vajaat 4 % länsieurooppalaista R1b-klaania.⁵

Esi-isiemme taivalta karkeistaen kuvaavasta kartasta havaitaan, että haploryhmään N kuuluvat kantavat alusta nykyaikaan seuraavia isälinjan Y-kromosomin mutaatioista kertovia markkereita seuraavasti:

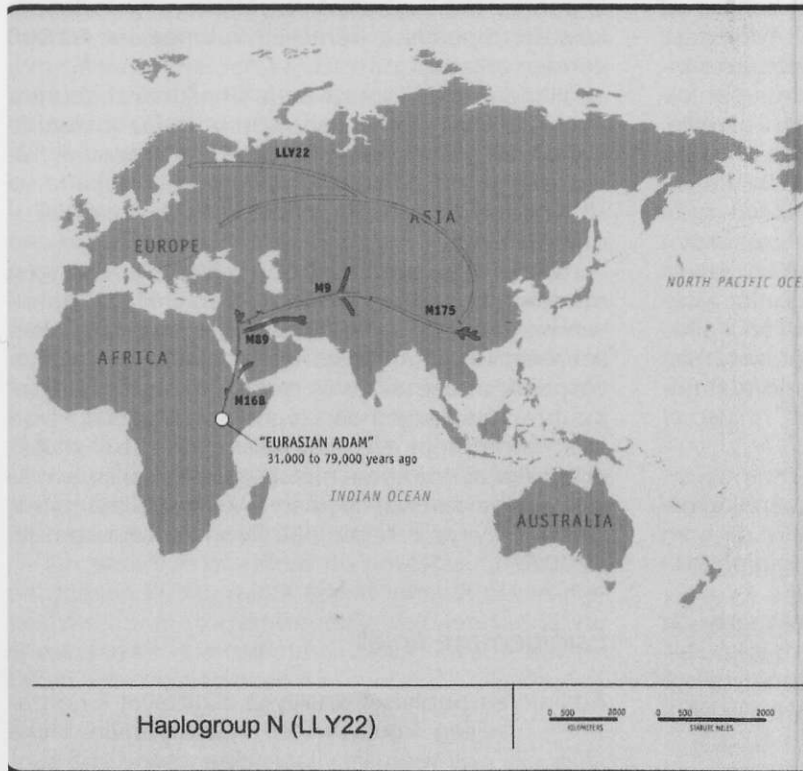
M168 > M89 > M9 > M214 > LLY22

Esi-isämme suuntasivat Altaivuoriston itäpuolelle, Siperiaan, Koillis-Eurooppaan, Skandinavian pohjoisosiin ja nykyisen Suomen alueelle. Monet venäläiset ovat haploryhmä N:n jäseniä samoin kuin Pohjois-Skandinavian ja Pohjois-Venäjän poroja paimentavat saamelaiset.

M168: Varhaisin esi-isämme

ilmaantui noin 50 000 vuotta sitten Afrikkaan. Silloisten ihmisten arvioitu määrä oli noin 10 000. He käyttivät kiviä työkaluja, ja tältä ajalta on myös varhaisimmat todisteet kädentaidoista ja taiteesta. Näillä ihmisillä arvellaan olleen jo jonkinasteinen kehittynyt käsitteenmuodostus. Luulöydöt ja arkeologinen evidenssi näyttävät osoittavan, että anatomiselta kannalta katsoen nykyihmiset ilmaantuivat Afrikkaan jo noin 200 000 vuotta sitten ja alkoivat siirtyä sieltä pois asuttamaan muuta maailmaa noin 60 000 vuotta sitten.

Mies, jossa syntyi sukulinjamme ensimmäinen mutaatio ja sitä ilmentävä markkeri, eli mahdollisesti Itä-Afrikan hautavajoaman alueella, ehkä nykyisen Etiopian, Kenian tai Tansanian tienoilla.

Global field science supported by the Waitt Family Foundation

Hän oli jokaisen nykyään elävän ei-afrikkalaisen miehen ainoa esi-isä, jonka jälkeläiset muodostivat myös ainoan Afrikan ulkopuolelle selvinneen isälinjan.

Ilmeisesti ilmastomuutos antoi esi-isillemme aiheen muuttaa pois Afrikasta, jonka jääkaudelle oli luonteenomaista pikemmin kuivuus kuin kylmyys. Pohjois-Euroopan jääkentät alkoivat sulaa noin 50 000 vuotta sitten ja Afrikan ilmasto kävi lämpimämmäksi ja kosteammaksi. Joistakin Saharan karuista osista tuli sanalla sanoen asumiskelpoisia. Kun kuivuuden vaivaamasta autiomaasta tuli savanni, esi-isiemme metsästävät eläimet laajensivat elintilaansa ja alkoivat liikkua avautunutta ruohikkokäytävää pitkin. Kuljeskelevat esi-isämme seurasivat suotuisaa ilmastoa ja metsästämiään eläimiä, mutta heidän käyttämänsä reitit jäivät vielä tarkemmin selvitettäväksi.

Suotuisten ilmastomuutosten lisäksi samoihin aikoihin tapahtui suuri hyppäys nykyihmisen älyllisessä kapasiteetissa. Monet tutkijat uskovat, että kielen syntyminen ja kehittyminen antoivat meille suuren edun muihin ihmislajeihin verrattuna. Parantuneet työkalut ja aseet, kyky suunnitella etukäteen, olla yhteistoiminnassa muiden kanssa ja lisääntynyt kyky käyttää ennen näkemättömillä tavoilla hyväksi resursseja sallivat nykyihmisen siirtyä nopeammin uusille alueille, käyttää hyväksi voima-

varoja ja syrjäyttää muut ihmislajit.

M89: Kulku Lähi-idän läpi

tapahtui joskus 45 000 vuotta sitten, jolloin sikäläisessä ilmastossa esiintyi puolikuivia ruohotasankoja. Työkalut ja muut kapineet olivat kivisiä, norsunluisia ja puisia. Pohjois-Afrikassa tai Lähi-idässä syntyneen seuraavan miespuolisen esi-isämme markkeri on M89, joka esiintyy 90–95 prosentilla kaikista ei-afrikkalaisista. Tämä mies siitti poikia, jotka ensimmäisinä Afrikasta lähtijöinä vaelsivat nykyisen Intian valtameren rannikkoreittiä. Heidän miespuoliset jälkeläisensä seurasivat laajoja ruohikkomaita ja runsasta riistaa Lähi-itään ja pidemmällekin ja olivat osa toista Afrikasta pois suuntautunutta suurta muuttoaaltoa. Heidän mukanaan oli tietysti myös vaimoväkeä, mutta nyt puheena olevat geneettiset tiedot koskevat vain miesväkeä. Osa tästä väestä päätyi lopulta Australiaan.

Alkaen noin 40 000 vuotta sitten ilmasto muuttui jälleen tulen kylmemmäksi ja kuivemmaksi. Kuivuus iski Afrikkaan ja ruohikkomaat muuttuivat autiomaiksi. Seuraaviksi 20 000 vuodeksi Saharan kulkureitti sulkeutui vähitellen, eikä paluu entisille kotitienoille käynyt lopulta enää päinsä. Monien M89:n jälkeläisten jäädessä Lähi-itään toiset jatkoivat seuraten suuria puhveli-, antilooppi- ja mummutilaumoja ja muuta riistaa halki nykyisen Iranin Keski-Aasian laajoille aroille. Nämä puolikuivat ja ruohikon peittämät tasangot muodostivat valtavyhlän, joka ulottui nykyisestä itäisestä Ranskasta nykyiseen Koreaan. Afrikasta Keski-Aasiaan vaeltaneet esi-isämme kulkivat tätä väylää sekä itään että länteen. Pienempi ryhmä jatkoi matkaansa Lähi-idästä kohti Anatoliaa (Turkki) ja Balkanille vaihtaen tutut ruohikkomaat metsiin ja ylänkömaihin.

M9: Euraasian klaani leviää

laajalle ja kauas noin 40 000 vuotta sitten Iranissa tai eteläisessä Keski-Aasiassa. Näiden ihmisten määräksi on arvioitu kymmeniä tuhansia ja heidän työkalunsa ja muut kapineensa kuuluivat nk. paleoliittiseen kulttuuriin. Joku noihin aikoihin syntynyt mies koki mutaation ja sai markkerin M9, joka oli ominainen tälle uudelle Lähi-idän klaanista M89 eroavalle isälinjalle. Hänen jälkeläisensä kansoittivat seuraavien 30 000 vuoden aikana suuren osan maapalloa.

Kokeneet metsästäjät seurasivat riistaeläinten laumoja yhä idemmäksi laajaa Euraasian arojen

valtaväylää. Lopulta eteläisen Keski-Aasian vuorijonot Hindu Kush, Tian Shan ja Himalaja sulkiivat heidän tiensä. Nämä vuorijonot kohtaavat nk. Pamirin solmussa, joka sijaitsee nykyisessä Tadžikistanissa. Täällä metsästäjäheimot jakaantuivat kahdeksi ryhmäksi. Toinen liikkui pohjoiseen kohti Keski-Aasiaa, toinen etelään alueille, jotka tunnetaan nykyisin nimillä Pakistan ja Intian niemimaa.

Eri kulkureitit Pamirin solmun kautta ovat myönteävaikuttaneet usean isälinjan syntymiseen. Useimpien pohjoisen pallonpuoliskon kansojen juuret palautuvat tähän Euraasian klaaniin, jonka jäseniä siis jotkut esi-isämmeikin olivat. Miltei kaikki pohjoisamerikkalaiset ja itäaasialaiset polveutuvat yllä kuvatusta miehestä kuten myös useimmat eurooppalaiset ja monet intialaiset.

M214 ilmaantui

noin 35 000 vuotta sitten Euraasiassa, Araljärvestä itään. Tuolloin ihmisten arvioitu määrä oli noin 100 000. Heidän työkalunsa ja muut kapineensa kuuluivat paleoliittiseen kulttuuriin.

Kun ensimmäiset metsästäjä-keräilijät siirtyivät Aasiaan, he kohtasivat valtavan alueen, joka salli monen uuden populaation synnyn. Monet näistä muuttajista polveutuivat haploryhmästä K (M9),

The Genographic Project
<https://genographic.nationalgeographic.com/genographic/process.html>

joka oli tullut Aasiaan suoraan Lähi-idästä. Siellä muodostui useita haploryhmiä, joista kahdella on yhteinen esi-isä M214.

Mies, joka ensimmäisenä kantoi tätä markkeriala polveutuen M9-mutaatiosta, eleli Euraasiassa, todennäköisesti Araljärven itäpuolella 35 000–40 000 vuotta sitten. Hänen jälkeläisensä synnyttivät NO:ksi kutsutun haploryhmän, jota pidetään kahden tärkeän alaryhmän alkuna: haploryhmän N, jolle on ominaista seuraavan mutaation LLY22:n monimuotoisuus, ja haploryhmän O, jolle on ominaista M175. Tätä väkeä esiintyy runsaasti Pohjois- ja Itä-Euraasiassa. Tämä merkitsee, että M214:n kantavasta miehestä tuli nykyihmisten suuren osan kantaisä. Huolimatta näiden haploryhmien jälkeläisten menestyksestä (tai siitä johtuen) niitä edeltävän NO:n populaatio on hyvin harvinainen esiintyen niukasti nykyisen Kiinan pohjoisilla ja itäisillä laitamilla samoin kuin vähäisissä määrin Kaakkois-Aasiassa.

LLY22G, siperialainen markkeri

ilmaantui aikana, jolloin ilmasto oli jo nykyisen kaltainen ja ihmisten arvioitu määrä kymmeniä miljoonia. Jotkut heistä olivat metsästäjiä ja kalastajia, jotkut maanviljelijöitä. He puhuivat pääasiassa Uralin kantakieltä. Yksi pohjoiseen Pamirin sol-

mun kautta vaeltaneista Euraasian klaanin miehistä sai markkerin LLY22G, joka on ominainen isälinjamme haploryhmä N:lle. Hän syntyi todennäköisesti Siperiassa viimeksi kuluneiden 10 000 vuoden aikana.

Hänen jälkeläisensä ovat sinnikkäästi seuranneet uralilaisia kieliä puhuvien populaatioiden liikehdintää viimeksi kuluneina vuosituhansina. Tämä isälinja on hajautunut sukupolvien aikana, ja sitä esiintyy Pohjois-Euroopassa sekä koillisessa Euraasiassa.

Näiden kansojen kulttuurit ovat olleet sangen monenmoisia. Useimmat uralilaisia kieliä puhuvat kansat ovat olleet maanviljelijöitä; unkarilaiset varhaisemman historiansa aikana arojen hevospaimentolaisia. Myös monet pohjoisvenäläiset kuuluvat haploryhmään N. Pohjois-Ruotsin, -Norjan, -Suomen ja -Venäjän saamelaiset tulivat perinteellisesti toimeen metsästyksellä ja kalastuksella ja heidän vaellustaan ovat sanelleet porolaumat. Nykyisin heitä elää Suomen Lapissa noin 8700.⁶

Esiäitiemme linjat

Äitilinjojen puoleiset analyysit osoittavat kirjoittajien kuuluvan eri haploryhmiin, mikä oli serkuille yllätys. Seppo on tässä suhteessa harvinaisuus, sillä hän kuuluu klaaniin HV*, jonka jäseniä arvioidaan eurooppalaisista olevan vain noin puoli prosenttia. Ossi sitä vastoin kuuluu klaaniin H, jonka jäseniä eurooppalaista on runsaat 44 prosenttia.⁷

Oheiset kartat 2 ja 3 osoittavat suunnat, joihin esiäitimme lähtivät jättäessään alkuperäiset kotiseutunsa Itä-Afrikassa. Kulkureitit ovat molemmissa

samat aivan loppupäätä lukuun ottamatta. Ihmiset toki kulkivat kymmeniä tuhansia vuosia kestäneen matkan aikana monia reittejä, joista kartat linjaavat tämän muuttoliikkeen valtaväylät.

Kaikki äidinpuoleiset tarinat alkavat naisesta, jota geneetikot kutsuvat nimellä "Mitokondrionaalinen Eeva". Hän sai tämän nimityksen vuonna 1987, kun väestögeneetikot keksivät, että kaikki maapallon elävät ihmisolennot voidaan palauttaa pitkin äidinpuoleista sukupuutaan yhteen ja ainoaan kantaäitiin saakka.

Tämä Eeva ei kuitenkaan ollut ensimmäinen ihmisolento. *Homo sapiens* sukeutui Afrikassa noin 200 000 vuotta sitten, mutta ensimmäiset *hominidit*, joille oli ominaista kahden jalan varassa oleva pystyasento, ilmaantuivat jo lähes miljoona vuotta ennen sitä. Vaikka *homo sapiens* oli jo olemassa, suunnilleen 150 000–175 000 sitten syntyi se nainen, jonka jälkeläisiä me kaikki olemme. Tämä tapahtui noin 30 000 vuotta sen jälkeen kuin *homo sapiens* ilmaantui Afrikassa.

Ajan oloon ja lukemattomista syistä kaikki muut äitilinjat kuolivat sukupuuttoon. Eevaksi kutsumamme oli ainoa nainen, jonka jälkeläisinä elämme nykyisin. Kaikki meidät voidaan palauttaa tähän yhteen ja samaa naiseen.

Eeva oli yksinkertaisesti selviytynyt. Äidinpuolei-

nen linja voi näet kuolla sukupuuttoon monista syistä. Naisella ei kenties ole lapsia tai hänellä voi olla vain poikia, jotka eivät siirrä äitinsä dna:ta seuraavalle sukupolvelle. Hän saattaa joutua aina ihmisiä vaivanneiden katastrofin kuten tulivuoren purkauksen, tulvan tai nälänhädän uhriksi. Mitään tällaisista tuhovaikutuksista ei kuitenkaan sattunut Eevan kohdalle. Se on voinut olla pelkkää onnea tai jotakin muuta.

Näihin samoihin aikoihin ihmisen intellektuaalinen kapasiteetti koki sen, mitä on kutsuttu "suureksi hypykseksi eteenpäin". Monet antropologit näet uskovat, että kielen ilmaantuminen antoi suuren edun muihin varhaisiin ihmislajeihin verrattuina. Parantuneet työkalut ja aseet, kyky suunnitella etukäteen ja yhteistoiminta muiden kanssa sekä lisääntynyt kyky hyödyntää resursseja ennen kokemattomalla tavalla tekivät ihmiset kykeneviksi muuttamaan uusille alueille, hyödyntämään uusia resursseja ja kilpailemaan muiden ihmislajien kuten neandertalilaisten kanssa ja syrjäyttämään heidät.

On tietenkin mahdotonta paljastaa tarkasti tapahtumain kulku, mitkä tekijät johtivat Eevan menestykseen, mutta varmuudella voidaan sanoa, että meidän kaikkien olemassa olo on palautettavissa tähän yhteen ja samaan naiseen.

Esiäitiemme matkat

*Haploryhmät L:
varhaisimmat haarat
Esiäitien linja: Eeva > L1/L0*

Eeva oli siis ihmisen sukupuun alku ja juuri. Hänen Afrikassa eläneet jälkeläisensä jakaantuivat ajan mittaan kahdeksi ryhmäksi, joille oli ominaista niiden jäsenen kantama toisesta ryhmästä poikkeava mutaatioiden sarja. Näistä ryhmistä käytetään merkkejä L0 ja L1, ja näiden yksilöillä on nykyään elävistä eniten poikkeavat geneettiset jaksot, mikä tarkoittaa, että he edustavat mitokondrionaalisen puun alimpia haaroja. Mikä tärkeää, tuore geneettinen aineisto osoittaa, että näihin ryhmiin kuuluvaa alkuperäisväkeä esiintyy vain Afrikassa. Koska kaikilla ihmisillä on tämä sama kantaäiti ja koska geneettinen aineisto osoittaa afrikkalaiset maapallon vanhimmiksi ryhmiksi, tiedämme että lajimme alkuperä on siellä.

Nämä Itä-Afrikassa alkunsa saaneet haploryhmät L1 ja L0 levisivät yli mantereen. Nykyään näitä äitilinjajoja esiintyy eniten Afrikan

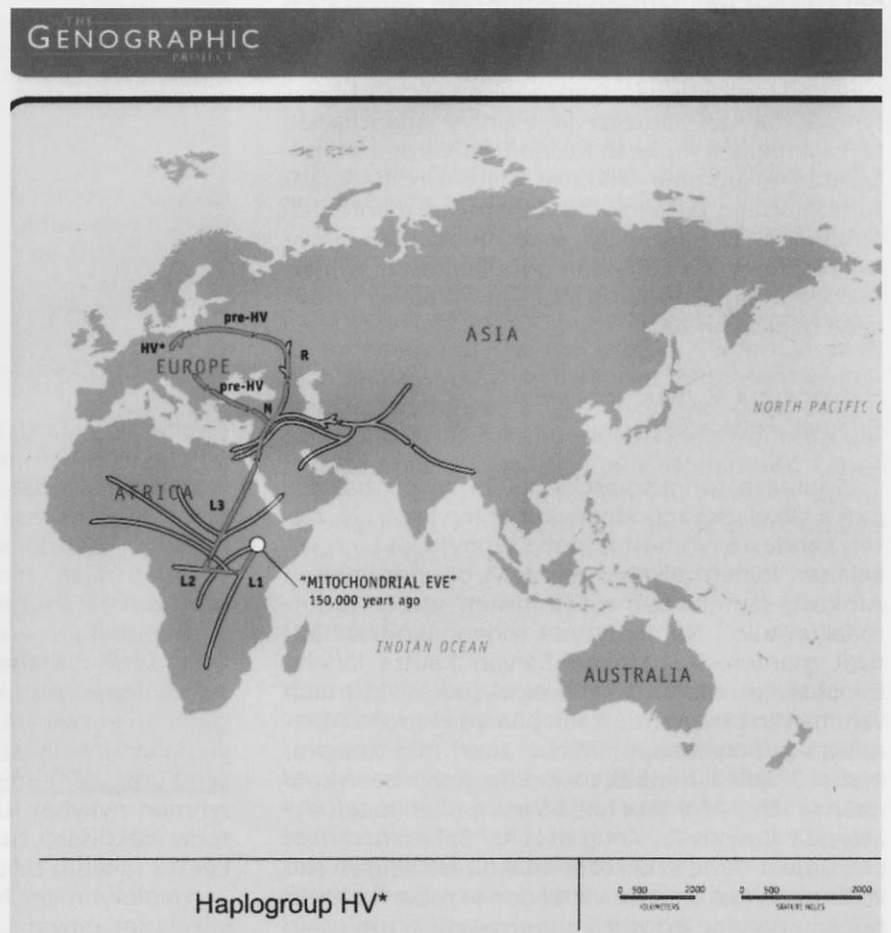
metsästävien ja keräilevien alkuperäiskansojen keskuudessa, jotka ovat vaalineet esivanhempiensa kulttuuria, kieltä ja tapoja tuhansien vuosien ajan.

Joskus sen jälkeen kun nämä kaksi ryhmää olivat eläneet rinnatusten Afrikassa muutaman tuhannen vuoden ajan, jotakin tärkeää tapahtui. Ryhmän L1 jonkun jäsenen DNA-rakenteessa tapahtui mutaatio. Hänen dna:nsa kirjain A muuttui, ja koska monet hänen jälkeläisistään selvisivät nykyaikaan, tästä muutoksesta tuli akkuna menneisyyteen. Tämän naisen jälkeläiset, joita luonnehtii opasteen kertoma tunnusmutaatio, muodostivat oman ryhmänsä nimeltä L2. Koska L2:n esiäiti oli itse L1:n jäsen, pystymme sanomaan jotakin näiden kahden ryhmän ilmaantumisesta. Eevasta sukeutui L1 ja L1:stä sukeutui L2.

*Haploryhmä L2: Länsi-Afrikka
Äitilinja: Eeva > L1/L0 > L*

Äitilinnan L2-väkeä löytyy Saharan eteläpuolelta ja L1-edeltäjiensä tavoin sitä asuu myös Keski-Afrikassa ja niinkin kaukana kuin Etelä-Afrikassa. Mutta kun L1- ja L0-väki pysyi enimmäkseen Itä- ja Etelä-Afrikassa, L2-ihmiset lähtivät toisaalle, mitä voi seurata oheisista kartoista 2 ja 3.

L2-ihmisiä on eniten Länsi-Afrikassa, jossa he muodostavat enemmistön äitilinjajoista. Ja koska heitä on runsaasti ja laajalti Länsi-Afrikassa, he muodostavat vallitsevan linjan afroamerikkalaisen keskuudessa. Ainakin vielä on vaikea osoittaa,

missä juuri haploryhmä L2 on voinut ilmaantua afroamerikkalaisille, mutta tämä lienee tulos siitä, että länsiafrikkalaisia kuljetettiin Amerikkaan orjakaupan aikana. Vielä ei pystytä kertomaan, missä Afrikan osassa tämä klaani L2 syntyi, mutta onneksi alkuperäiskansojen lisänäytteet antavat tietoa tästä ja mahdollisuuden silloittaa kuilu, joka syntyi satojen vuosien aikana.

Haploryhmä L3: Pois Afrikasta
Äitilinja Eeva > L1/L0 > L2 > L3

Seuraava opaste, jonka ilmentämä mutaatio syntyi joskus 80 000 vuotta sitten, käynnisti haploryhmän L3. Tarina on samanlainen: joku L2:n nainen koki mitokondrionaalisen dna:nsa mutaation, joka siirtyi hänen lapsilleen. Lapsia onnesti, ja heidän jälkeläisensä lopulta erosivat L2-klaanista ajan myötä muodostuen L3-klaaniksi. Tämä oli seuraava askel äitilinjassamme.

Vaikka L3-yksilöitä esiintyy kaikkialla Afrikassa Saharan eteläpuoliset alueet mukaan lukien, L3 on meidän kannaltamme tärkeä siksi, että se suuntasi pohjoiseen. Tätä liikkumista voi seurata oheisista kartoista ja havaita ensiksi L1/L0:n laajenemisen, sitten L2:n ja seuraavaksi L3:n suuntautumisen kohti pohjoista. L3-esivanhempamme olivat tärkeitä myös siksi, että he olivat ensimmäisiä nykyihmisiä, jotka lähtivät Afrikasta ja jotka edustavat puun alimpia haaroja tämän mantereen ulkopuolella.

Nykyisin L3-yksilöitä esiintyy runsaasti Pohjois-Afrikan populaatioissa. Sieltä tämän ryhmän jäsenet kulkivat muutamaa eri suuntaan. Jotkin L3:n linjat näyttävät selvästi lisääntyneen noin 5 000 vuotta sitten ja ovat vallitsevia mm. monien banturyhmien keskuudessa eri puolilla Afrikkaa. Eräs ryhmä matkasi länteen ja esiintyy atlanttisessa Länsi-Afrikassa mukaan lukien Cap Verden saaret. Meidän esiäitimme jatkoivat kuitenkin matkaansa pohjoiseen jättäen vihdoinkin Afrikan mantereeseen kokonaan. Tämä joukko, joka muodostaa nykyisin 10 prosenttia Lähi-idän populaatiosta, synnytti kaksi maapallon kansoittamista jatkanutta tärkeää haploryhmää.

Haploryhmä N: haudontavaihe
Äitilinja: Eeva > L1/L0 > L2 > L3 > N

Seuraava tunnusmerkkiesiäitimme on nainen, jonka jälkeläiset muodostivat haploryhmän N, toisen kahdesta ryhmästä, jonka synnyttivät L3:n jälkeläiset. Toinen näistä ryhmistä, M, oli ensimmäisen Afrikasta lähteneiden nykyihmisten suuren muuttoaallon tulos. Nämä ihmiset todennäköisesti lähtivät mantereelta Afrikan Sarven kautta läheltä Etiopiaa, ja heidän jälkeläisensä seurasivat Intian valtameren rantareittiä itään päätyen lopulta Australiaan ja Polynesiaan. Toinen suuri muuttoaalto, myös L3-väkeä, matkasi pikemmin pohjoiseen kuin itään ja lähti Afrikasta halki Siinain niemimaan nykyisessä Egyptissä. Kohdattuaan Saharan rankat olosuhteet tämä sakki todennäköisesti seurasi Niilin rantoja, jotka turvasivat veden ja ruoan saannin huolimatta ympäröivästä autiomaasta ja sen usein

toistuvista hiekkamyrskyistä.

Jälkimmäisten muuttajien jälkeläiset muodostivat lopulta haploryhmän N, jonka varhaiset jäsenet elivät itäisen Välimeren alueella ja Länsi-Aasiassa, ajoittain samanaikaisesti muiden hominidien, kuten neandertalilaisten, kanssa. Israelin Carmel-vuorella tehdyt kaivaukset ovat paljastaneet 60 000 vuoden ikäisiä neandertaliluurankoja, mikä osoittaa näiden kahdenlaisten ihmisten samanaikaisen esiintymisen. Haploryhmän N muinaiset jäsenet synnyttivät useita alalinjoja, jotka kansoittivat suuren osan maapalloa. Heitä löytyy sekä Aasiasta että Amerikasta.

Haploryhmä R: levittäytyminen
Äitilinja: Eeva > L1/L0 > L2 > L3 > N > R

Lähi-idässä elettyjen muutamien tuhansien vuosien jälkeen haploryhmäksi R kutsuttuun kuuluva väki alkoi tutkia ympäröiviä alueita ja muuttaa muualle. Jotkut kulkivat etelään ja muuttivat takaisin Afrikkaan. Toiset kulkivat Anatolian, jotkut pohjoiseen Georgian Kaukasusvuorten ja Venäjän kautta. Mutta jotkut matkasivat Lähi-itään ja edelleen Keski-Aasiaan. Näillä kaikilla oli yksi yhteinen asia: heidän yhteinen esiäitinsä, tuore Afrikasta muuttanut, oli N-klaanista.

Haploryhmä R:n tarinaa mutkistaa kuitenkin se, että tätä väkeä löytyy miltei kaikkialta, koska sen alkuperä on varsin varhainen. Itse asiassa haploryhmä R:n esiäiti eli pian ihmisten muutettua toisena muuttoaaltona Afrikasta ja ryhmä osallistui moniin samoihin muuttoliikkeisiin kuin esiäidin oma ryhmä N. Koska nämä kaksi ryhmää elivät tuhansia vuosia rinnakkain, on todennäköistä, että Lähi-idästä kumpuava muuttoliike sisälsi kummankin ryhmän väkeä. He yksinkertaisesti liikkuiivat yhdessä tuoden N- ja R-äitilinjansa samoille tienoille ja suunnilleen samaan aikaan. Linjat sekoittuivat nopeasti, ja geneetikot työskentelevät parhailaan haploryhmien N ja R kertomusten selvittämiseksi, koska niihin kuuluvia esiintyy useilla samoilla laajoilla alueilla.

Haploryhmä esi-HV: Lähi-itä
Äitilinja
Eeva > L1/L0 > L2 > L3 > N > R > esi-HV

Haploryhmästä R polveutui ihmisryhmä, joka oli pohja läntisen Euraasian väestölle. Esi-HV:n jälkikasvua elää runsaasti Turkin ja Kaukasuksen tienoilla sekä Iranissa. Koska tämän ryhmän jäseniä löytyy myös Induksen laaksosta läheltä Pakistanin ja Intian rajaa, pidetään tätä Lähi-idästä tulleen myöhemmän muuttoliikkeen tuloksena.

Haploryhmä esi-HV:n väkeä esiintyy kaikkialla Lähi-idässä Punaisenmeren ympärillä. Vaikka tätä sukulinjaa esiintyy Etiopiassa ja Somaliassa, sen jäseniä on eniten arabimaissa. Heidän geneettisestä ja maantieteellisestä läheisyydestään muihin läntisen Euraasian ihmispopulaatioihin johtuen tämän ryhmän nykyisin Itä-Afrikassa elävät jäsenet ovat todennäköisesti tulosta uudemmasta muuttoliikkeestä takaisin tälle mantereelle.

Haploryhmien N ja R läntisten euraasialaisten jälkeläiset pitivät Lähi-itää jonkinlaisena tukikoh-

tana leviten ympäriinsä kansoittamaan melkoisesti muuta maailmaa. Heidän jälkeläisensä sisältävät kaikki läntisen Euraasian äitilinjat ja noin puolet itäisen Euraasian mtDNA-geenistöstä. Jotkut matkasivat Keski-idän kautta Keski-Aasiaan ja Induslaaksoon lähelle läntistä Intiaa. Jotkut kulkivat kohti etelää kotiseudulleen Afrikkaan, josta heidän esivanhempansa olivat aikaisemmin lähteneet.

Haploryhmä esi-HV on tärkeä siksi, että tuhansien vuosien aikana osa sen jälkeläisistä lohkesi omaksi ryhmäkseen HV*. Tämä ryhmä, suurelta osin ankaran kylmän jakson johdosta vetäytyneinä "lämmittelemään" nk. refugioihin, synnytti kaksi Euroopan yleisintä naispuolista linjaa (H ja V).

Serkkujen haploryhmät eroavat

Haploryhmä HV, Sepon äitilinja: Eeva > L1/L0 > L2 > L3 > N > R > esi-HV > HV**

Haploryhmä H: Ossin äitilinja: Eeva > L1/L0 > L2 > L3 > N > R > esi-HV > HV > H

Kun jotkut näiden sukulinjojen jäsenistä matkasivat Keski-Aasiaan, Induslaaksoon ja vieläpä takaisin Afrikkaan, meidän esiäitimme pysyivät suhteellisen kauan Lähi-idässä. Polveutuen haploryhmäs-

tä esi-HV Sepon esiäidit tuottivat oman HV*:ksi nimetyn ryhmänsä, jolle oli ominaista ainutlaatuisen mutaatioiden sarja. Ossin esiäidit sukeutuivat aluksi haploryhmäksi HV ja siitä haploryhmäksi H. Sepon haploryhmä on siis vanhempi kuin Ossin.

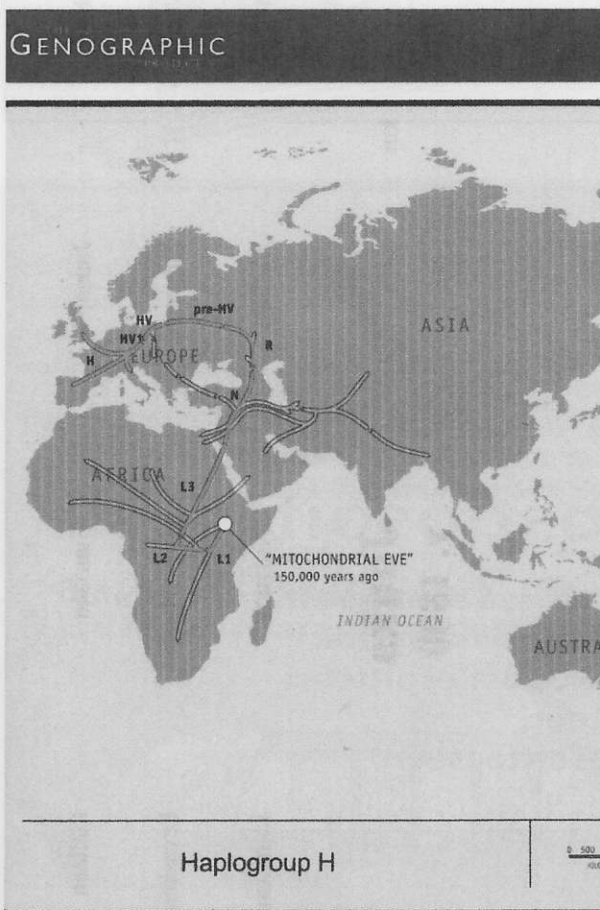
Haploryhmä HV* on läntisen Euraasian ryhmä, jonka jäseniä tavataan vähän ja hajallaan koko Lähi-idässä mukaan lukien Turkin, Etelä-Venäjän Kaukasusvuoriston ja Georgian tasavallan. Sitä on myös osissa Itä-Afrikkaa, varsinkin Etiopiassa, jossa sen esiintyminen ilmentää uutta muuttoaaltoa nähtävästi arabien parin viimeksi kuluneen tuhannen vuoden ajan harjoittaman orjakaupan tuloksena. Äitiklaani HV* harvinaistui, kun sen rinnalle kehittyivät sen tytärklaanit H ja V.⁸

Paljon aikaisemmin, noin 30 000 vuotta sitten, jotkut ryhmän HV* jäsenet siirtyivät pohjoiseen Kaukasusvuorten poikki ja länteen Anatolian kautta, heidän joukkonsa kulkeutui Eurooppaan ensimmäisinä Cro-Magnon-ihmisten jälkeen. Sepon esiäitiklaanin tulo nykyisen Euroopan alueelle enteili loppua sitä ja osia Länsi-Aasiaa kansoittaneiden Neandertalin ihmisten aikakaudelle, jota oli kestänyt noin vuodesta 230 000 noin vuoteen 29 000 e.a.a. Parempi viestintäkyky, paremmat aseet ja suurempi kekseliäisyys todennäköisesti auttoivat esivanhempiamme syrjäyttämään neandertalilaiset kilpailussa niukoista resursseista. Tämä muuttoaalto merkitsi arkeologien Aurignacin kulttuuriksi kutsuman ilmiön syntymistä ja leviämistä. Tälle kulttuurille olivat luonteenomaisia mm. merkittävät keksinnöt työkalujen valmistuksessa, työkalujen yhdenmukaistuminen ja työkalutyypin laajempi valikoima, kuten viimeistelykaapimet turkisten valmistamiseksi ja puutyökalut.

15 000–20 000 vuotta siten kylmyys ja globaali kuivuus sitoivat suuren osan maapallon makeasta vedestä napajäätiköiksi ja tekivät suuren osan pohjoista pallonpuoliskoa kutakuinkin asumiskelvottomaksi. Varhaiset eurooppalaiset olivat vetäytyneet Iberian niemimaan, Italian ja Balkanin lämpimämpään ilmastoon, niin kutsuttuihin refugioihin, odottelemaan kylmän kauden loppumista. Populaatioiden koot pienenivät jyrkästi ja suuri osa Euroopassa aikaisemmin vallinneesta geneettisestä moninaisuudesta menetettiin. Sitten jääpeitteet alkoivat vetäytyä ja ihmiset matkasivat uudelleen kohti pohjoista ja kansoittivat Länsi-Euroopan. Tämän laajenevan joukon kaksi suurinta mitokondrinaalista linjaa, H ja V, dominoivat Länsi-Euroopan naispuolisten klaanien nykyistä kuvaa eli edustavat 75 prosenttia kaikista eurooppalaisista linjoista.

Lopuksi

Näin päättyvät isä- ja äitilinjojemme pitkät ja laivat polut sellaisina kuin ne nykyisin tunnemme. Tulokset osoittavat kirjoittajat esi-isiansa puolelta tavalliseksi suomalaisiksi miehiksi, sillä he kuuluvat – kuten odottaa saattoi – suomalaismiehillä yleiseen haploryhmään N. Kirjoittajat eroavat sitä vastoin äitilinjojensa loppupäässä selvästi toisistaan. Seppo kuuluu näet harvinaiseen haploryhmään HV*, johon kuuluvia on Euroopan alueella keski-

Global field science supported by the Waitt Family Foundation

Referoimamme GP:n tulokset ovat alustavia, sillä kertomustaan projekti lupaa päivittää. On mielenkiintoista seurata, mitä tuleman pitää.

Seppo Randell on eläkkeellä oleva sosiologian professori. Ossi Nieminen eläkkeellä oleva biologian lehtori.

- 1 Kalevi Wiik: Mistä suomalaiset ovat tulleet, Pilot-kustannus Oy, Tampere 2007.
- 2 Hankkeessa ovat mukana myös IBM ja The Wait Family Foundation.
- 3 R. H. Nevanlinna: The Finnish population structure. A genetic and genealogical study. Hereditas 71.
- 4 Wiik, mt. s. 27.
- 5 Wiik, mt. s. 44.
- 6 Wikipedia.
- 7 Wiik, mt. s. 132.
- 8 Wiik, mt. s. 170.
- 9 Wiik. taulukot 15. 17 ja 13.

Myydään julkaisuja

Myydään seuraavat julkaisut:

- ◆ Tampereen seudun sukututkimusseuran vuosikirjat 1987–1998
- ◆ Genoksen vuosikerrat 1995–2001
- ◆ Sukuviestin vuosikerrat 1986–1990

Hinta sovitaan yhdessä.

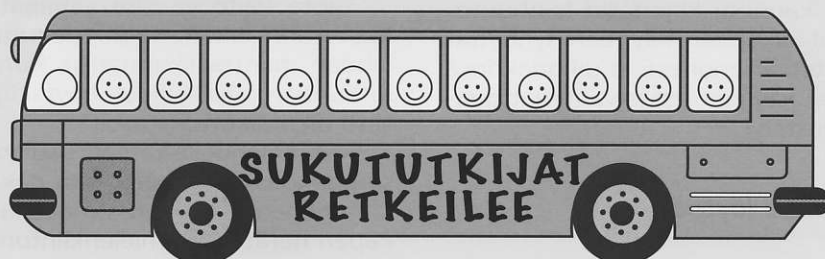
Seija Jäminki
p. 045 670 3263

Retkivastaavaa etsitään

Seuran retkiä ansiokkaasti järjestänyt Jukka Sirén on ilmoittanut jäävänsä pois retkivastaavan tehtävistä. Etsimme nyt Jukan tilalle uutta henkilöä, jonka tehtävänä on valmistella seuran retket pari kertaa vuodessa. Retkivastaavan tehtäviin kuuluu mm. vierailukohteiden valitseminen yhdessä seuran hallituksen jäsenten kanssa, bussin varaaminen, oppaiden tilaaminen ja ruokailun järjestäminen.

Ota yhteyttä johonkin hallituksen jäsenistä, jos tehtävä kiinnostaa sinua!
Uusi retkivastaava valitaan maaliskuussa vuosikokouksen yhteydessä.

Velvollisuutta en väistytä saata,
varjelen kotia, kansaa ja maata.
(Hirvisieppä)

Täällä joulun 21/ -40.

Terveiset tältä sinne
ko'it kyläin. Vainme tältä
pikeen hyvin seuruä vaan
Luumme pukeu hilja mutta
sillä varmasti isänsä
Terveisiä kaikille tutuille
sinne. Arvo

Helena Keskitalon kokoomat

Kirjeet ja kortit kertovat usein arjen pienistä asioista ja tunteista, mistä emme muuten voi saada mitään tietoa. Ne ovat ainutkertaisia dokumentteja eletystä elämästä.

Löytöretkellä ullakoilla ja varastoissa

Pieni lappunen voi olla ainutkertainen dokumentti

Perikuntien haltuun joutuneiden tai
talokauppojen myötä uusille omistajille
siirtyneiden asuntojen vinteilä ja varastoista
saattaa löytyä merkittäviä ja mielen-
kiintoisia historiallisia dokumentteja.
Toisinaan kyse voi olla muutamasta lappu-
sesta, joskus suuresta määrästä asiakirjoja.

Foliokokoiset, isot kauniisti kirjoitetut lainhuuto-
pöytäkirjat ja muut oikeuden käyntien synnyttä-
mät asiakirjat säilytetään monesti jo ulkonäkönsä
vuoksi, mutta miten käy pienten ja vaatimattomi-
en epäselvien lappusten?

Pari mielenkiintoista löytöä

Erityisesti 1800-luvun ja 1900-luvun alun paikal-
lishistoriaa tutkivalle tai samaa aikaa käsittelevää
sukututkimusta tekeväälle on hyötyä siitä, että en-

nen oli tapana säilyttää kaikki lippuset ja lappuset.
Joskus joukkoon voi kätkeytyä myös todellisia aar-
teita. Aina löytöjen avulla ei voi selvittää sukulai-
suussuhteita, mutta niiden avulla saattaa saada li-
haa luiden ympärille.

Kuhmalahden historiaa kirjoittaessani kävi ilmi,
että erään jo edesmenneen merkittävän paikalli-
sen vaikuttajan lähes koko arkisto oli viety pel-
lon ojaan, kun hänen vanhan asuntonsa vinttiä oli
tyhjennetty. Vain kolme mustakantista pöytäkirja-
sidosta ja muutama valokuva pelastuivat.

Tuotu löytö ei ollut vähäpätöinen, sillä pidin
kädessäni ainutkertaisia dokumentteja, Kuhma-
lahden manttaalikunnan ja Kuhmalahden suoje-
luskunnan pöytäkirjoja. Pöytäkirjat säilyivät ilmei-
sesti ulkonäkönsä vuoksi.

Kuhmalahdella käteeni osui myös eräässä aitas-
sa penkoessani mitättömän näköinen pieni, noin
kämmenen kokoinen venäjänkielinen lappunen.
Paperi herätti heti mielenkiintoni. Tämä osoittau-
tui myöhemmin ukrainalaisen kasakan Suomen
sodan aikaan allekirjoittamaksi kuitiksi, jolla hän
kuittasi ottaneensa talosta elintarvikkeita.

*Pieni lappunen voi olla myös tärkeä ajankuva.
Esimerkiksi DDT:n luultiin aluksi olevan
ihmiselle vaaratonta ja sillä käsiteltiin muun
muassa siemenviljia.*

Kaija Nurmela kokoelmat

Kaikki lajit on pölytetty DDT-jauheella.

**Mikäli Teillä on jotain huomauttamista
tämän lähetyksen johdosta, mitä emme
tietenkään toivo, voitte käyttää oheista
vastauskirjekuorta. Olkaa hyvä, lähettäkää
myöskin tavaraluettelo.**

I HÄMÄLÄISKOMPPANIAN NIMILUETTELO

VILPPULAN RINTAMALLA
SUOMEN VAPAUSSODASSA

1918

Pääliikistö
LUUTNANTTI VÄINÖ MIKKOLA

Motto:

Miksi miehet kodin jätti?
Koska vaino päälle karkas.
Jäiko miehet sille tielle?
Toiset jäivät, toiset palas.

Konsa palas meidän miehet.
Tulta iski ilman pielet.
Vainomiehet taakse rajan.
Maa on meidän iät ajan!

Mikkola, Väinö Arvid Lempäälä.	Finnberg, Venni Helsinki.
Aakkula, Evert Sahalahti.	Gallén, Konrad Filip Hämeenlinna.
Ahoniemi, Tuure Hattula.	Grönberg, Arne Tampere.
Albom, Jalo Hattula.	Grönberg, Einar Johannes Tampere.
Annala, Vilho Heikki Sääksmäki.	Haapamäki, Kalle Sahalahti.
Anttila, Evert Hauho.	Haapanen, Toimi Eräjärvi.
Arra, Lauri Sahalahti.	Hakkinen, Erkki Johannes Lempäälä.
Arranmaa, Toimi Urho Tampere.	Hakkola, Kalle Renko.
Auer, Sulo Kangasala.	Hannukkala, Eino Tyrvääntö.
Arvola, Artturi Toijala.	Hannula, Tuure Lempäälä.
Arvola, Kustaa Toijala.	Heikel, Rainer Lepaa.
Berg, Eero Kangasala.	Heikel, Walter Lepaa.
Blom, Martta Lisa Helsinki.	Heinivaho, Aarne Johannes Tampere.
Blomqvist, Oiva Helsinki.	Heinivaho, Jussi Tampere.
Brusin, Edmund Hämeenlinna.	Heinonen, Ahti Ilmari Mouhijärvi.
Bäckström, Georg Albin Tampere.	Helenius, Kalle Sääksmäki.
Canth, V. Hattula.	Henriksson, Arvo Hjalmar Tampere.
Carlson, Georg Tampere.	Hietä, Reino Tampere.
Collan, Olavi Lepaa.	Holmström, Holger Tampere.
Erkkilä, Joose Eräjärvi.	Holmström, Nils Tampere.
Erkkilä, Lauri Eräjärvi.	Huovila, Martta Viipula.

Vuoden 1918 sisällissotaan valkoisella puolella osallistuneen hämäläiskomppanian nimiluettelo.

Joskus voi vastaan tulla vanhempaakin aineisto. Esimerkiksi toimiessani vuosina 2000–2003 Oriveden kansalaisopiston Eräjärven paikallishistorian ja perinteentutkimuksen piirin vetäjänä kokosimme piiriläisten kanssa entisen Eräjärven kunnan aluetta koskevan *Rökkään kutua. Historiaa ja tarinoita entisestä Eräjärven pitäjästä* -nimisen kirjan. Tässä yhteydessä käsiimme tuli mm. 1600-luvulla kirjoitettuja alkuperäisiä asiakirjoja ja muistitietoa, joka hyvin suurella todennäköisyydellä oli peräisin jo 1500-luvulta. Uudemman aineiston osalta saimme käsiimme mm. paikallisen suntion päiväkirjamerkintöjä 1800-luvun lopulta.

Ainutkertaisia vai jokapäiväisiä?

Entä vanhat valokuvat? Meillä kaikilla on hallusamme valokuvia, joista emme tiedä juuri mitään. Tai jos tiedämme, emme aina muista kaikkien henkilöiden nimiä. Niin kauan kuin vielä itse muistamme henkilöt ja tapahtumapaikat, albumiin kannattaa merkitä tiedot keitä kuvissa on ja missä ja milloin (ainakin vuosikymmen) kuvat on otettu.

Tällaisen albumin perikunta säilyttää helpommin kuin sellaisen, josta ei tiedetä, koskevatko kuvat edes omaa sukua.

Vuosikymmeniä omassa piironginlaatikossa seisaita kuvia ei useinkaan osata arvostaa. Vanhojen valokuvien omistajat luulevat, että heidän valokuvansa ovat sellaisia, joita on kaikilla. Toisin kuin tänä päivänä kuvia ei otettu entisaikaan joka paikasta ja kaiken aikaa. Ja sitten kun kuvia otettiin, niin niistä ei välttämättä tehty kuin yksi kopio.

Toivottomuuteen ei kannata vaipua, vaikka kuvien henkilöt ja miljööt olisivat tuntemattomia. Mikäli kuvaaja on tiedossa, voidaan kuvan ottoaika (vuosi tai vuosikymmen) ja paikka ehkä ajoittaa. Kuvattavien vaatetus kertoo omasta ajastaan ja tilanteesta mihin kuva liittyy. Hyödyntämällä paikallislehtiä, kotiseutumuseoita ja internetiä saattaa myös moni epäselvä asia selvitä.

Ryhmäkuvien ollessa kyseessä kannattaa aina selvittää, miksi kuva on otettu. Onko kyseessä jonkin yhdistyksen johtokunta, työryhmä vai syntymäpäiväsankari vieraineen? Tätä kautta saattavat selvitä myös muut kuvassa olevat tuntemattomat henkilöt.

Lehtonen, Niilo Ilmari Messukylä.	Naapi, Edvard Nikolai Längelmäki.
Leino, Yrjö Viljo August Lempäälä.	Niemelä, Eino Ilmari Hattula.
Lindell, Lauri Vilppula.	Niemelä, Heikki Melkeri Hattula.
Lindfors, Uno Valdemar Längelmäki.	Nikkilä, Hannes August Sahalahti.
Liuttula, Kalle Sääksmäki.	Niemimaa, Toivo Hattula.
Liuttula, Martti Johannes Sääksmäki.	Nyman, Erkki Hattula.
Markkula, Väinö Kangasala.	Orell, Kustaa Sääksmäki.
Maunula, Heikki Juupajoki.	Palmu, Kalle Lepaa.
Maunula, Lauri Vihtori Juupajoki.	Partanen, Kauno Kalervo Lepaa.
Maunula, Niilo Antero Juupajoki.	Paulamäki, Hannes Toijala.
Melart, Alfr. Oskar Hjalmar Tampere.	Penttilä, Jussi Sääksmäki.
Mikkola, Eino Edvard Lempäälä.	Pietilä, Kalle Tyrvääntö.
Mikkola, Lauri Längelmäki.	Pietola, Väinö Johannes Hattula.
Mikkola, Lauri Aug. Längelmäki.	Pullola, Armas Isojoki.
Mikkola, Paavo Längelmäki.	Pyöräniemi, Kalle Hattula.
Mojjala, Väinö Parola.	Pyöräniemi, Toivo Helsinki.
Murto, Martta Jyväskylä.	Pääkkönen, Lauri Vihtori Lepaa.
Mäkelä, Herman Juupajoki.	Rae, Niilo Aleks. Sahalahti.
Mäkelä, Lauri Juupajoki.	Railo Rudolf Tampere.
Mäki, Aarne Lieto.	Rantala, Arvo Hattula.
Mäkäpäinen, J. O. Mustiala.	Reinola, Reino Lepaa.
Myllymaa, Aino Siviä Ruovesi.	Ritari, Jussi Lepaa.

Rokka, Toivo Hattula.	Toivonen, Vilho Johan Juupajoki.
Rostedt, Paavo Lepaa.	Tiitola, Lauri Tampere.
Saarin, Kustaa Adolf Sääksmäki.	Tulokas, Aarne, Kangasala.
Salonen, Juho Auk. Längelmäki.	Tuulos, Kustaa Adolf Tampere.
Salevius, Eino Orivesi.	Työrö, Ida Ruovesi.
Ylä-Sankila, Elma Vilppula.	Uotila Vihtori Hattula.
Sarvela, Aatto. Lepaa.	Uusitalo, Otto Längelmäki.
Sarvela, Eino Paavo Toijala.	Vanhatalo, Juho Längelmäki.
Seppälä, Eino Orivesi.	Vaskinen, Eero Antero Tampere.
Soilunen, Anselm Ruovesi.	Wecksell, Johan August Lepaa.
Soilunen, Emma Ruovesi.	Weckström, Bror Tampere.
Stening, John Bruno Lepaa.	Wikman, Lauri Toijala.
Syvänen, Aarne Längelmäki.	Wikman, Yrjö Toijala.
Säilä, Kalle Tampere.	Vuori, Valentin Toijala.
Taimio, Verner Tampere.	Vuoristo, Arvo Martti Kangasala.
Taival, Heikki Längelmäki.	Ylinen, Arvo Sahalahti.
Tammlander, Eino Tampere.	Ylinen, Paavo Sahalahti.
Toivonen, Atte Anselm Juupajoki.	Yrjölä, Arvo Eräjäarvi.
Toivonen, Eino Juupajoki.	Yrjölä, Yrjö Eräjäarvi.
Toivonen, Niilo Eemeli Juupajoki.	Äijälä, Kalle Lepaa.
Toivonen, Toivo Juupajoki.	

Kaija Nurmelen kokoelmat

Tilaa vieviä mutta hyödyllisiä

Oman lukunsa muodostavat erilaiset painotuotteet, kuten vanhat sanoma- ja aikakauslehdet sekä kirjat ja erilaiset pienpainatteet. Niitä on voinut kertyä nurkkiin monistakin eri syistä.

Perikunnat ihmettelevät usein, miksi vanhoja lehtiä on säilytetty kaapeissa. Harvoin tulemme ajatelleeksi, että niissä on ehkä saattanut olla omistajalleen jotain tärkeää tai muuten mielenkiintoista, esimerkiksi sukulaisia koskevia lehtijuttuja.

Usein siivotessa lähtöpassin saavat myös vanhat tilaavievät kirjat. Sukututkijan ja historiasita kiinnostuneen kannalta hyödyllisiä ovat erilaisten elämäkertojen, matrikkeleiden ja maatilakirjojen lisäksi myös esimerkiksi 1900-luvun alussa ilmestynyt 10-osainen tietosanakirja, Maatalouden tietosanakirja ja Emännän tietokirja. Samoin vanhat ruotsi-suomi-sanakirjat ja vanhat lakiasiainkäsikirjat ovat sukututkijalle monesti kullan arvoisia, mutta eivät välttämättä kiinnosta muita, eivät aina edes antikvariaattien pitäjiä.

Iloinen yllätys

Papereiden penkomisesta voi olla rahallistakin hyötyä. Siitä kertokoon seuraava esimerkki. Tiesin eräällä isännällä olevan hallussaan minua kiinnostavia papereita ja pyysin päästä tutustumaan niihin. Kyselyäni asiaa useampaan otteeseen hän lopulta suostui. Vihdoin isäntä osoitti minulle vanhan isohkon kaapin ja kehotti penkomaan sitä itse.

Kaappi sisälsi kasapäin erilaisia vanhoja papereita, joiden seasta löytyi myös nippu Hämeen Sähköön osakkeita. Jälkeenpäin kuulin, että niitä olisi ollut 60 000 markan arvosta!

Mitä enemmän olen saanut vuosien varrella kaivella joskus jopa homeisia ja hiirensyömiä paperikasoja, sitä vakuuttuneemmaksi olen tullut siitä, että huonossakin repussa voi olla hyvät eväät. Mitään paperikasaa ei kannata tutkimatta heittää menemään.

Raine Raitio

**Seura ottaa vastaan
arpajaispalkinnoksi sopivaa
tavaraa!**

Tämä arpaa voittaa ???

UUTUUS!

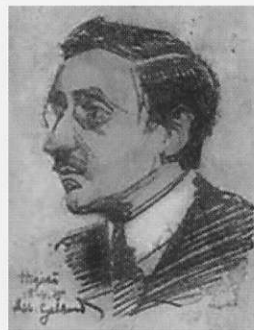
SUKUTUTKIJAN KÄSIALAKASSI

Tamperelaisten sukututkijoiden tämän syksyn ja talven kuuminta muotia on Tampereen seudun sukututkimusseuran tyylikäs musta kassi, jossa kuviona on aakkoset vanhalla käsialalla. Tässä Tiina Miettisen suunnittelemassa kassissa kulkee mukavasti sukututkimukset ja historia-aiheiset kirjat arkisto- ja kirjasto-matkoilla.

Kassin voi tilata osoitteesta irma.vainio@tamsuku.fi tai ostaa seuran tilaisuuksista. Kassin hinta on postikuluineen 10 euroa.

Jalmaria juhlittiin JAZZIN TAHTIIN

Jalmari Finnen Säätiö on myöntänyt Tampereen seudun sukututkimusseura ry:lle toistamiseen tuhannen euron apurahan. Seuramme haki apurahaa 7.11.2009 pidetyn digiseminaarin kustannuksiin.

Hämäläiset koolla 65. kerran

Jalmari Finnen Säätiön myöntämien apurahojen tarkoituksena on tukea Hämeen historian ja henkilöhistorian tutkimusta. Jalmari Finnen Säätiön ja Tampereen Historiallisen Seuran järjestämää Hämäläisjuhlaa vietettiin 65. kerran 21.11.2009.

Jalmarin päivän juhlaohjelmaan kuuluu perinteisesti musiikkiesitys. Vuonna 2009 musiikkiesitys itsessään ei kuitenkaan ollut perinteinen, sillä Hämäläisjuhlassa kuultiin ensimmäisen kerran jazzia. Tampereen Historiallisen Seuran puheenjohtaja, dosentti Marko Tikan mukaan jazzilla on kuitenkin pitkä perinne Tampereella. Vuonna 1923 pidettiin jazz-tanssi-ilta, jossa kyseistä musiikkilajia esitettiin ensimmäisen kerran Tampereella.

Jalmarin päivän puheenjohtaja, professori Pertti Haapala ja Jalmari Finnen Säätiön asiamies, dosentti Mervi Kaarninen jakoivat apurahat. Tällä kertaa Tampereen seudun sukututkimusseura ry:lle myönnetyn apurahan nouti seuran sihteeri Hilja Toivio. Tilaisuudessa oli läsnä muutamia seuramme aktiivisia jäseniä.

Juhla päättyi jazz-esityksen jälkeen perinteisen ohjelman mukaisesti Jalmari Finnen sanoittamaan *Häme*-lauluun. Vaikka Marko Tikka totesi yhteislaulun juhlan haastavimmaksi osuudeksi, laulu kaikui komeasti Vanhan Kirjastotalon musiikkisalissa.

Ajopuusta koskiveneeseen

Illan juhlaesitelmän piti professori emeritus Matti Klinge. Hänen esitelmänsä otsikko oli Suomen sodan 200-vuotisjuhlavuoteen sopiva *Suomi ajopuuna*

ja koskiveneenä 1807–1809 – sekä aikaisemmin ja myöhemmin.

Ennen siirtymistä varsinaiseen aiheeseensa professori emeritus Matti Klinge kertoi laveasti omasta suhteestaan Jalmari Finnen henkiseen perintöön. Lisäksi Klinge sivusi puheessaan myönteistä kokemustaan Tampereen yliopistosta. Sinänsä lohdullista, että sekä historian- että sukututkimuksen keskeinen haaste – rajaus – ei ole itseltään selvää professori emerituksellekaan. On kuitenkin todettava, ettei esitelmän otsikonkaan rajaus ollut viisaasti turhan tarkka.

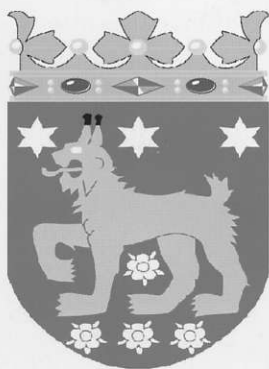
Varsinaisessa esitelmässään Matti Klinge pohti Suomen poliittisen historian suhdetta maailmanpolitiikkaan. Esitelmässä vilahtelivat historiantutkimuksessa tutuksi käyneet termit ajopuu ja koskivene. Klinge laajensi termien merkityksen kuitenkin toisen maailmansodan yhteyttä laajemmalle Suomen poliittiseen historiaan. Termien tarkastelulla Klinge viittasi samalla myös laajempaan historiallisen ajattelun subjekti–objekti–vastakkainasetteluun.

Matti Klingen teorian mukaan Suomi ei ole ollut syynä maailmanpoliittisten tapahtumien käynnistymiseen, mutta tästä huolimatta niiden seuraukset ovat näkyneet Suomessa. Suomen historiassa on ollut useita sellaisia taitekohtia, jotka ovat synnyttäneet maailmanpoliittisen tilanteen seurauksena. Klingen sanoin Suomi on ollut useasti koski maailmanpolitiikan vuolaassa virrassa. Maailmanpoliittinen tilanne, vuolas virta on kuitenkin myöhemmin usein tulkittu virheellisesti suomalaisten tahdoksi.

Vuolaasta virrasta huolimatta Suomi ei ollut vuosina 1807–1809 ainoastaan ajopuu. Suomalaisilla ei ollut osuutta suurvaltapoliitikassa, mut-

ta Matti Klinge näkee suomalaiset kuitenkin tavoitteellisina toimijoina harmituksessa yhteistyössä venäläisten ja erityisesti miellyttävänä pidetyn Aleksanteri I:n kanssa. Venäläisten ja suomalaisten yhteistyön lujittamisessa Klinge nostaa esiin jopa suomalaisneitojen ja venäläisnuorukaisten väliset kihlaukset. Klingen koskivene purjehtii siten yllättävänkin pitkälle, vaikka aloittaa matkansa ajopuuna.

Hilja Toivio

Sisällysluettelo

Puheenjohtajan palsta	3
Sukututkimuspäivä Sampolassa	4
Kevään jäsenillat Tampereen Pantin auditoriossa	5
Muistojen juhlaa, kuvia seuran 30-vuotisjuhlasta.....	6
Tunnettu sotilas, Karl von Konow.....	9
Escholenius- ja Nordlund-sukujen talonpoikaiset juuret.....	13
Orpana kysyy	
Kirjailija Harri István Mäki ammentaa aiheita historiasta	21
Kasinolla, Marskin kotona ja galleriassa.....	23
Sandmarkin viimeinen päivä	28
Oikaisuja ja lisäyksiä Sass-artikkeliin.....	30
Sukusilppua, sukuaiheisia lehtileikkeitä	31
Sepon ja Ossin linjat	
Serkukset selvittivät sukujuuriaan dna:n avulla.....	32
Löytöretkellä ullakoilla ja varastoissa	42
Jalmaria juhlittiin jazzin tahtiin	47